

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

Жуковський В.М., Петровський В.В., Макогонюк С.В.

Музика і спів на уроках християнської етики

Навчально-методичний посібник
для вчителів та учнів 5-6 класів

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

Жуковський В. М., Петровський В. В., Макогнюк С. В.

МУЗИКА І СПІВ НА УРОКАХ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ

Навчально-методичний посібник
для учнів 5-6 класів

2-ге видання, доповнене і виправлене

Острого - 2012

УДК 783
ББК 86
Ж 86

*Друкується за рішенням навчально-методичної ради
Національного університету "Острозька академія"
(протокол № 9 від 30.04.09 р.)*

Рецензенти:

Дем'янчук О. Н., доктор пед. наук, професор, проректор з навчально-методичної роботи Луцького інституту розвитку людини Університету "Україна".

Полонська Ю. О., магістр музичного мистецтва, викладач Острозької дитячої музичної школи.

Савчук Л. В., вчитель музики і християнської етики Рівненської загальноосвітньої школи №18.

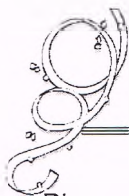
Жуковський В. М., Петровський В. В., Макогнюк С. В.

Ж 86 Музика і спів на уроках християнської етики. Навчально-методичний посібник для учнів 5-6 класів. – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2012. – 2-ге вид., доп. і випр. – 176 с.

Навчально-методичний посібник є частиною навчального комплексу з основ християнської етики для учнів 5-6 класів, підготованого авторським колективом під керівництвом професора Жуковського В. М.

У посібнику подано матеріали до кожного уроку з основ християнської етики для 5-6 класу. Вміщено дані про видатних вітчизняних та зарубіжних композиторів, їх духовні твори, розроблено зразки завдань для учнів, а також слова пісень для виконання й диск із музичними творами.

Навчальний посібник рекомендовано вчителям основ християнської етики, вчителям музики та співів, методистам, студентам, батькам, а також усім тим, хто цікавиться питаннями духовного та морально-етичного виховання школярів на християнських цінностях.

СИЛА МУЗИКИ

Відомий американський музикант і дослідник впливу музики на людину Дон Кемпбелл зазначає: “В одну мить музика може піднести душу. Вона будить у нас дух молитви, співчуття і любов. Вона очищає розум і робить людину мудрішою. Музика здатна підбадьорити під час туги й нудьги. Вона відновлює в пам’яті забуті почуття до втрачених коханих і померлих друзів. Музика – це святиня, храм, і цей храм настільки чудовий, що в ньому можна відчувати всю велич Всесвіту й водночас щось настільки інтимне, що в ньому кожен із нас може розкрити своє найпотаємніше. Музика допомагає росту рослин, заколисує дітей і змушує полки крокувати на війну”.

Прослуховування музики, на думку вчених, поліпшує симетричну організацію вищих функцій півкуль мозку, сприяє підвищенню концентрації уваги, підсилює здатність до образного мислення. З соціологічного погляду музика впливає на всі верстви населення, незалежно від доходів, соціальної значущості й освіти.

Музика — одна з найбільш натхненних форм мистецтва. Своїм ритмом, мелодією, гармонією, динамікою, тональністю та різноманітністю колориту вона передає нескінченну гаму почуттів і настроїв. Її сила полягає у тому, що, оминаючи розум, вона проникає в підсвідомість і впливає на настрій. Змістовна музика може викликати в людині найбільш піднесені та благородні почуття. Вона також може сприяти молитовному настрою або навпаки – викликати гріховні бажання.

Філософ Платон (427–347 рр. до н. е.), великий шанувальник музики, вважав, що Бог заклав у людський мозок здібність створювати й поєднувати звуки не безладно, а гармонійно, як відображення гармонії духовного світу людини. Християнська етика вчить, що все в світі має своє

Першоджерело. Якщо людина вміє творити – це означає, що хтось заклав у неї цю здібність. У Біблії ми читаємо, як Господь Бог вдихнув Свій Подих в Адама. Це був Божественний творчий акт, завдяки якому людина набула Божого образу. Людина також може творити, надихати все, до чого торкається! Тому музика має бути не лише розвагою, а й своєрідною “проповіддю”. Вона незмінно виражає світогляд композитора та є могутньою зброєю в руках як добра, так і зла. Бог, надихаючи митців, через їх музику впливає на духовну сутність людей. Але існує й музика, яку надихають сили зла. Музика багато в чому впливає на вибір життєвих орієнтирів і цінностей людини. Тому мета вчителя, вихователя, батьків – навчити дітей відрізняти Божественну музику від сатанинської, показати вплив кожної з них на людську психіку, адже “за плодами пізнається древо”.

Сьогодні найбільш популярною у світі, особливо серед молоді та юнацтва, є рок і поп-музика. Можна стверджувати, що це зовсім протилежні жанри порівняно з традиційною духовною музикою. Дехто з музикознавців вважає цю “нову” музику своєрідною релігією. Це й не дивно, бо афро-американські ритми виникли під впливом культів африканських рабів, привезених в Америку. Основні її ознаки – сексуальна спрямованість і соціальна агресія. Винятком є жанри госпел і спірічуел, які мають християнське походження.

Кожній філософії або релігії відповідають певні музичні напрямки. Так, одна з філософій через музику вводить людину у транс, забуття. Інша розважає та звеселяє, змушує на короткий час забути про життєві проблеми. Є й музика, що спонукає до агресивної поведінки, бунту проти суспільства та влади.

Саме в 2 пол. ХХ ст. музиканти змогли реалізувати свої здібності в мистецтві, об'єднуючи людей, вміло проектуючи на великі аудиторії потужні пориви – як творчі (креативні), так і руйнівні (деструктивні). Сучасна класична музика, джаз і рок – три головні напрямки музичної культури. Важливою сферою музичного життя цього періоду є також

поп-музика. У класики, джазу й року є спільний корінь – традиції фольклору.

У 50-х рр. ХХ ст. виникає рок-музика, яка здійснює переворот у музичному світі. Дати визначення рок-культури дуже складно. Це особливий спосіб світогляду, в якому поєднуються композиторське мистецтво й імпровізація, музика й акторські дії, живе звучання голосу і так звані “важкі партії” електронної техніки. Формуючись під впливом фольклору, ця культура ніколи не пов’язувала себе з конкретними національними традиціями: мова року спрямована на людей різних соціальних груп та верств населення.

Провідну роль у рок-музиці відіграє психологічна чи емоційна дія, яка виходить із одного слова чи звуку. Залежно від напрямку рок-музики й мети її виконавців, композиція може спонукати людину до розмірковування або ж, навпаки, викликати стан апатії чи агресії. Та все-таки в цьому музичному стилі головне – не бій барабанів та скрегіт гітари, а ідеологія, тобто система поглядів на життя, й зокрема, на віру в Бога. “Правильна рок-музика – це справжній бунт, протест, ламання стереотипів усіх часів” – читаємо в газеті “Факти и коментарии” від 22 вересня 2000 р.

Ось деякі типові назви пісень: “Діти смерті”, “Вбий себе, щоб жити”, “Не починай – вже пізно”, “Смерть іде по моїх слідах”, “Відповідь диявола”. Приклади фрагментів текстів: “Я – зі світу, де життя не має змісту, доки ніч не замінить день”, “Музика гіпнотизує, температура підвищується, так що давай – роби це разом із нами під музику!”; “Випробуємо світ на стійкість – метал править землею. Всаджу в тебе мою любов, кину тебе на підлогу. Ми не потерпимо поразки, ми ніколи не відступимо. Боже, я ненавиджу середину”. Важкий рок – це не тільки музична стилістика та молодіжна музична субкультура, але й комплекс світоглядних, естетичних стереотипів. Мік Джагер, соліст групи “Ролінг Стоунз”, сказав: “Я свідомо виставляю себе втіленням диявола”.

Концерт групи “Guns N’Roses” 2 липня 1991 р. в місті Сент-Луїс штату Міссурі закінчився жахливим розгулом 2500 молодих людей, які завдали моральної та фізичної

шкоди 60 людям. Журнал “Rolling Stones” повідомив, що учасники цього концерту “...увійшли в несамопитий стан, кидаючи пляшки, знищуючи сидіння, підпалюючи й ламаючи музичні інструменти...”.

Професор Нью-Йоркського університету Шейла Дейвіс переконана, що “...необхідно звернути найсерйознішу увагу на зміст популярних пісень і врахувати не тільки те, до чого вони закликають суспільство, але – особливо – ті результати, які ці заклики приносять”.

Національна Рада Церков опублікувала дослідження, з якого випливає, що зростаюча агресивна поведінка молоді є прямим наслідком агресивного змісту сучасних фільмів і музики.

Дослідження психолога доктора Хенелор Восс, визнаного фахівця з процесу вмирання, свідчать, що хоча тільки 17 % молоді слухає музику виразно руйнівного впливу, серед юних злочинців кількість її слухачів досягає 40 %. Крім того, майже половина опитаних осіб визнала, що рок-композиції можуть насправді спонукати до самогубства неврівноважених або пригнічених молодих людей. Та не тільки підлітки страждають від впливу музики. Руйнівний зміст рок-музики впливає також на життєвий шлях зірок цього музичного напрямку. Наприклад, біографія двох керівників ансамблю Pink Floyd “Saucerful of Secrets” є яскравими прикладами особистих трагедій. Знамениті “The Beatles” вважали: “Наша музика може стати причиною емоційної нестабільності, дезорганізованої поведінки, повстання й навіть революції”. Спенсер Драйден закликав своїх колег-музикантів свідомо спрямовувати музичну агресію на конкретну аудиторію слухачів – молоде покоління: “Хапайте їх, поки вони молоді. Зламайте їх розум”. Донні Брюєр з групи “Grand Funk” так коментує напрямок своєї діяльності: “Ми вириваємо дітей від батьків і з їх оточення туди, де єдина реальність – це темп і ритм”.

На рок-концертах і дискотеках гучність звуку, яка сягає 120 децибел, провокує слуховий стрес, адже відповідає гучності двигуна реактивного літака просто біля вуха! Середня гучність плеєра з навушниками – 80–110 децибел,

з стереомагнітофонів із навушниками – 85–100 децибел. Такий слуховий стрес провокує надмірне виділення гормону стресу – адреналіну. На відміну від року, в класичній музиці постійно відбувається перехід від кульмінації (моменту напруження) до спокійніших частин. Тому гучна класична музика не завдає шкоди слухачам. Хоча слід зауважити, що не вся вона по суті добра й морально бездоганна. У рок-музиці ж постійно відбувається кульмінація.

У 60-х рр. ХХ ст. сформувалася субкультура гіпі. Створувалася психоделічна (“кислотна”) музика, розвивалося так зване “психоделічне мистецтво” – творчість під дією наркотиків. Рух гіпі став початком специфічного напрямку в науці, філософії, літературі, живописі й музиці. Він базувався на бунті проти жорстокості суспільства, намаганні відпочити від реальної дійсності. Молоді люди хотіли знайти любов, брак якої відчувався так гостро! Вони шукали в наркотиках та психотропних препаратах просвітлення, нових ідей, пісень. І знаходячи натомість смерть, переживали жорстоку кризу ідеалів. Незважаючи на це, деякі тексти рок-балад відверто пропагують наркоманію, поширенню якої сприяв і спосіб життя рок-музикантів 60-х рр. Психолог Жан-Мартен Бюттнер писав у жовтні 1986 р. : “. . . вся музична сцена роз’їдена сильнодіючими наркотиками”.

Багато музикантів заплатило передчасною смертю за свій стиль життя. Це – Браян Джонс, Джіммі Гендрікс, Джаніс Джоплін, Кейт Мун, Сид Вайкус, Елвіс Преслі та інші. Цю долю з ними розділили й багато їхніх фанатів. Адже захоплюючись музичними творами, які прославляють наркотики зокрема й аморальний стиль життя загалом, підлітки наслідують своїх кумирів у всьому!

Духовна музика відрізняється від інших жанрів тим, що веде людину до вирішення головної проблеми життя – пошуку Бога. Вона сприяє розмірковуванням над сенсом життя, пробуджує в людині високі чисті почуття. Тільки духовна музика дає справжній спокій, радість і впевненість у власних силах.

Духовна музика надзвичайно різноманітна за формою та звучанням (залежно від часу й місця її творення), але ство-

рена з однією метою – славити Бога. Девізом цього жанру має стати: “Слово Христове нехай пробуває у вас рясно, у всякій премудрості. Навчайте та напоумляйте самих себе! Вдячно співайте у ваших серцях Господеві псалми, гімни, духовні пісні!” (Колосян 3:16). Це – основне завдання не тільки духовної музики, а й будь-якого виду християнської творчості. На першому місці повинне бути слово: “Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово” (Івана 1:1) й мелодія як його оболонка. Особливої сили слово набуває у співі, де воно зливається з мелодією, – свідоме з підсвідомим, раціональне з ірраціональним, вимовлене з невимовним. Музика – це засіб, який може донести слова туди, куди самі вони не дійшли б.

Духовна музика – це великий і прекрасний дар Бога людині. Головне її призначення – славити Бога: “Співайте Господу, хваліть Господа” (Єремії 20:13). Музика взагалі була задумана Творцем як інструмент духовного впливу, бо є ланкою сполучення між людиною й Богом, має народжуватися саме від Нього, й відповідно має бути спрямована також до Нього (до Колосян 1:15). Тому духовна музика є невід’ємною частиною духовного життя людини. Коли Перший Вчитель навчав Своїх учнів християнської етики, Він навіть співав із ними разом, – це було обов’язковою програмою на Його уроках (Матвія 26:30). Тому Сам Бог нам велів прислухатися до дивного звучання музики, щоб краще розуміти вічні закони життя.

Першим музичним жанром в історії людства була духовна (сакральна) музика. Її використовували в усіх без винятку релігіях і культурах. Поняття “духовна музика” в музичних енциклопедіях зводиться до терміну “церковна музика”. Але це дуже вузьке тлумачення. Духовна музика – це власне християнське явище, воно багатогранне та глибоке. Цей жанр стосується не стільки богослужіння (соціальна сфера), скільки взаємин людини з Богом (духовна сфера).

Коли Бог-Творець відкрився єврейському народу, як свідчить Старий Заповіт, Він дав заповідь прославляти Його музикою та співом (Псалом 91:2). У Божому храмі

служили вибрані співаки-музиканти. А твори, якими вони славили Бога, називались псалмами (Псалом 32:3). Ця традиція перейшла і в Новий Заповіт. Коли християни збиралися разом, то співали духовні пісні та псалми (Колосян 3:16). В біблійних пророцьких книгах ми читаємо, що на небі постійно лунає музика – ангели співають для Божої слави (Одкровення 15:2-4).

Як людина має дух, душу й тіло, так і музика базується на трьох основних складових: мелодія, гармонія, ритм. І це підкреслює її Божественне походження.

Мелодія (з гр. “пісня, спів”) символізує неповторну особистість людини, певний етап її життя, особливості вдачі, долю. Це падіння і злети, круті повороти й зупинки на життєвому шляху, прагнення та мрії в пошуках сенсу життя. Мелодія є головною в музиці, так само, як дух у людини.

Гармонія (з гр. “співзвучність, зв’язок”) як і в музиці, так і в нашій душі є поєднанням розуму, почуттів, волі; взаємин із ближніми та з усіма, хто нас оточує. Гармонія функціонує залежно від мелодії.

Ритм (з гр. “злагодженість, рух”) – це швидкість нашого життя; невпинний біг часу, відведеного для виділення життєвих проблем, головна з яких – знайти Бога. Ритм – це тіло музики.

Музика поєднується зі словом, як людина з Богом. Слово впливає на розум людини, музика – на почуття, а разом вони відкривають у слухача незвідані переживання, відчуття Божественного, неземного, – відкриття Бога. “Знарядь для цієї освіти також три: почуття, розум і одкровення” – написав у свій час Ян Коменський.

Музиканти різних епох завжди сперечалися, що в музиці головніше: слово чи музика. Моцарт вважав, що поет потрібен в опері виключно заради музики. К. Глюк, всупереч йому, сформулював мету своєї творчості: “Я хотів повернути музику до її справжньої цілі – надати поезії нової виразної сили” [5]. Християнська етика в цій суперечці ставить крапку над “і”: “Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово” (Івана 1:1). Тому слово – з деякими застереженнями – можна вважати головним щодо музики.

Але ці два засоби разом утворюють щось нове, наділене винятковою силою впливу на душі людей, – пісню.

Безперечно, домінує в духовній музиці хоровий спів, бо голосові зв'язки – неперевершений музичний інструмент, створений Богом. Коли народився Спаситель, хор Ангелів співав у небі, й відтоді в церквах по всій земній кулі звучить хоровий спів на Його честь. Мойсей і пророки співали хвалу Богу. Сам Спаситель брав участь у хоровому співі разом зі Своїми учнями-апостолами. Богові подобається, коли ми всі разом співаємо як один – у цьому принцип не тільки хорового співу, а й символ людського єднання в Бозі. Це й наша національна українська традиція, яка складалась упродовж століть. Хоровий спів є тим жанром, який обрав Бог для прославляння Свого Ймення у Святому Письмі. “...Хоча всі науки та мистецтва, всі людські знання служать для слави Божої, три мистецтва особливо вдатні для цього: граматика, яка вчить нас говорити та писати; астрономія, яка вчить відрізняти та рахувати пори року; а разом із ними й музика, яка займається співом та прийомами співу. Кожний віруючий має знати ці три дисципліни” – вважав Йоганнес де Грохео, вчений-богослов, який у XIII ст. написав свій “Tractatus de musica”. Ці слова свідчать про те, що вже в епоху Середньовіччя вчені ставили знання музики поряд із астрономією та граматикою – найскладнішими науками.

Кожна нація має особливі риси характеру. Слов'янам, наприклад, притаманна мелодійна широта, пісенність. Тому всі жанри музики обов'язково мають народне коріння. Справжня музика ні за яких умов не може бути космополітичною, тобто належати всім одночасно й нікому. Всі твори великих композиторів є глибоко національними, різними за музичними барвами й стилем. Музичні твори стають популярними на міжнародному рівні тільки тоді, коли відображають своєрідність, неповторність національної культури, сприйняття нацією вічних духовних цінностей.

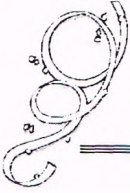
Після прийняття християнства в Київській Русі почало бурхливо розвиватись музичне мистецтво. “Володимир Великий приніс у Київську Русь візантійську церковно-му-

зичну традицію”. Наприкінці князювання Ярослава Мудрого починає творитися “... українська церковна музика, відмінна від грецької і болгарської” – читаємо в “Енциклопедії українознавства”.

Сьогодні широко відомі імена наших композиторів: Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя, М. Леонтовича. В своїх духовних творах вони широко використовували народну пісню. З цього випливає, що художнє виховання й подальша творчість найбільш обдарованих музикантів пов’язана з народною піснею й хоровим співом.

На превеликий жаль, сьогодні духовна музика є не надто популярною. Можна стверджувати, що поп-музика займає майже весь музичний простір. Фольклор і сучасна музика сьогодні теж намагаються популяризувати себе у сфері поп-музики. Церкви різних конфесій піддаються експансії так званого християнського року. Тому доцільно знайомити школярів на уроках етики з кращими зразками духовної музики. Потрібно в цьому контексті збільшити кількість музичних творів вітчизняних композиторів. Саме вони спонукають дитину замислитись над життям, полюбити ближнього та Батьківщину. Урок християнської етики повинен налагодити втрачений культурний зв’язок між поколіннями, в тому числі й через музичні твори, які є безцінним національним скарбом. Для цього ідеально підійдуть “Отче Наш” М. Леонтовича, “Боже Великий, Єдиний” М. Лисенка, колядки, щедрівки, пісні.

Цікаво, що все, чим користується світська музика, – це надбання музики духовної! Основні музичні відкриття здійснювалися у сфері духовної музики. Сучасний нотопис започаткував монах і вчитель хорового співу Гвідо Аретинський у XI ст. Традиційний розподіл голосів у музиці на сопрано, альт, тенор та бас також бере початок із духовного співу “а капела”. Музичні жанри хорал, ораторія, кантата та ряд інших – теж спочатку існували в духовній музиці. Ми познайомимося з її шедеврами, які розміщені в цьому збірнику.

Музика і спів на уроці Християнської етики

Музика оточує й супроводжує людину все життя. Вона здійснює на людину емоційний вплив, відіграє важливу роль у формуванні ціннісних орієнтирів та прийнятті рішень, а то й у виборі життєвого шляху. Саме тому цей вид мистецтва слід активно застосовувати в процесі виховання дітей. Це слід врахувати вчителям християнської етики – й у майбутньому використовувати відповідний музичний матеріал на своїх уроках.

В загальноосвітній школі предмет “Музика” викладають кваліфіковані спеціалісти, ознайомлені з методикою та специфікою навчання дітей співу, потною грамотою й музичною літературою. Вчителю християнської етики зовсім не обов’язково мати видатні вокальні здібності або глибокі знання теорії музики та сольфеджіо, щоб упроваджувати музику на своїх уроках як ефективний метод морального виховання. Музика та спів роблять урок більш яскравим і допомагають учням краще запам’ятати матеріал. Ефективність уроку зростатиме, якщо головну ідею доносити різноманітними методами, одними з яких є слухання музики і спів (відповідно до теми уроку).

Музичний супровід викликає значний емоційний резонанс у дитячій та молодіжній аудиторії, концентрує їхню увагу. Багато сьогодишніх школярів дуже добре (часто набагато краще від викладачів) орієнтуються в манерах та стилях музики. Тому не потрібно ігнорувати їх інтерес до сучасних напрямків музичного мистецтва та їх знання в цій сфері. Слід прилучати школярів до обговорення текстів популярних пісень, поведінки поп- і рок-виконавців на сцені, їх манери одягатися тощо. Таким чином здійснюється вплив на формування смаку учнів, формуються критерії відбору істинних цінностей.

Вчителю слід залучати до творчої співпраці тих учнів, які грають на музичних інструментах, займаються в музичних, мистецьких школах та студіях. Рекомендується давати їм творчі завдання: підібрати акомпанемент, презентувати пісню або твір після слухання музики, підготувати тематичний урок-концерт і т. д. Часто підлітки, які не займаються в музичних школах, проявляють свою творчу активність “бриньканням на гітарі”. Слід заохочувати їх супроводжувати грою спів своїх однокласників.

Завдяки технічним засобам навчання, які зараз досить доступні, треба знайомити учнів із кращими зразками музичної творчості, використовувати якісні фонограми (інструментальний супровід співу, записаний на електронних носіях).

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ ЗІ СЛУХАННЯ МУЗИКИ

Музика пробуджує енергію мислення
В. Сухомлинський

Духовні цінності, викладені в Біблії, надихали людей на створення шедеврів світового мистецтва, на плідну роботу в науці та просвітництві. Загальновідомим є факт позитивного впливу мистецтва на моральне виховання. Духовну музику творили видатні українські та зарубіжні композитори. Мотети, мадригали Дж. да Палестрини, хорали, меси Й. Баха, Г. Генделя, Л. Бетховена, реквієм В. Моцарта, духовні твори П. Чайковського, С. Рахманінова, Ф. Шуберта, Е. Гріга, К. Дебюссі, Ф. Ліста, А. Онеггера, П. Хіндеміта, О. Мессіана, Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя навіюють моральну чистоту, внутрішній спокій і гармонію. Саме такі високохудожні твори потрібно використовувати для прослуховування на уроках, адже вони сприяють розвитку музичного сприйняття, світогляду та естетичного смаку учнів. Прилучаючи дітей до духовної культури, духовної музики, наповнюєш їх душі любов'ю до навколишнього світу й людей, відкриваєш їм зміст загальнолюдських культурних цінностей.

З усіх видів мистецтв музика найбільш складна для розуміння: мелодія не втілена матеріально, як у скульптурі чи живописі, та не виражена конкретно, як у літературі. Під час прослуховування музики потрібна уява. Бог дав людині здатність мріяти й уявляти, обмірковувати високі цілі й бажання, уявляти кінцевий результат і втілювати його. Людина – це єдина істота на землі, мозок якої має здатність уявляти.

Існує багато видів гімнастики для тіла, а також для органів дихання та мнемонічні вправи для мозку. Тренування уяви – це також цілком можлива річ. Ейнштейн вважав, що уява важливіша за знання, бо знання – обмежені, уява ж охоплює все на світі.

Найбільш яскраво здібність уявляти проявляється в дитинстві. Діти – великі фантазери. Це треба врахувати вчителю й спрямовувати дитячу уяву в потрібне русло. Потрібно навчити дітей отримувати від музики справжню духовну насолоду, використовуючи здатність уявляти. Учнів потрібно підготувати до слухання класичної музики, давши їм знання елементарних понять. Слід також заохочувати їх користуватися своєю уявою під час слухання. Уява – здатність образно створювати або відтворювати якісь образ у думках, свідомості. Фантазія – це творча уява, здатність до творчих вигадок, а також результат уяви. Мрія – витвір уяви або думка про щось бажане, приємне; також предмет бажань, прагнень.

Музика буває вокальною та інструментальною. Вокальна музика виконується людським голосом у супроводі музики або без нього. Інструментальна музика – виконується одним, декількома або багатьма інструментами.

Музика буває також програмною й непрограмною. Програмна музика пишеться на певний сюжет, частіше запозичений із поетичних, літературних чи живописних творів. Що стосується уроків християнської етики, то назви музичних творів узяті з біблійних сюжетів (наприклад, із уроку-концерту “Біблія – Книга життя”): Й. Бах – хоральні прелюдії “З глибини благаю Тебе, Господи” та “Очисти мою душу перед щасливим кінцем”; Ф. Шуберт – “Аве, Марія”; Й. Пахельбель – хоральна прелюдія “Як яскраво світить Ранкова зоря”.

Непрограмна музика не має конкретної назви, її зміст визначається композитором, за поділом на жанри – соната, симфонія, концерт, прелюдія, фантазія: Й. Бах – фантазія соль мінор.

Для слухання вокальної музики слід підбирати більш складні пісні, аніж ті, які співають самі діти. Слухання музики можна проводити на уроці або як позаурочний захід – концерт (наприклад, вистави “Зірка Віфлсема” та “На Різдво Христове”, урок-концерт “Біблія – Книга життя”). Перед розповіддю та слуханням органної музики можна провести гру “Які музичні інструменти ви знаєте?” Після відповідей учнів запитати: “А який інструмент вважається королем усіх музичних інструментів?” Це буде своєрідною підготовкою до слухання органної музики. Урок-концерт можна приурочити до християнських свят, до закінчення навчального семестру. В програму можна включити улюблені пісні, поезію, театральні сценки, гру на музичних інструментах. Такій захід бажано провести в урочистій атмосфері, в прикрашеному класі або в актовому залі. Можна й об’єднати декілька класів, запросити батьків.

На уроці християнської етики слухання музики можна проводити на початку уроку, що допоможе налаштувати учнів на сприйняття теми й навіть дисциплінувати (див. Додаток Д). Діти – ідеальні слухачі. Зацікавлені вони чи ні – відразу видно з їх облич. Тому завдання вчителя – зацікавити й підготувати учнів до сприйняття за допомогою презентації музичного твору. Всі методи, які використовуються для презентації, повинні бути спрямовані на те, щоб активізувати мислення та творчу уяву, досягти емоційного сприйняття музики. В. Сухомлинський сказав: “Слово ніколи не може до кінця пояснити глибину музики, але без слова неможливо наблизитись до цієї тонкої сфери пізнання почуттів”.

Презентація твору для прослуховування

Можна коротко розповісти про композитора, про його дитинство, ознайомити з цікавими фактами, що стосуються на-

писання твору (якщо це класична музика видатного композитора). Ось, наприклад, А. Вівальді й Ф. Ліст прийняли сан абата, а Г. Сковорода відмовився від духовного сану, мандрував із Біблією всією Україною та склав понад 300 духовних пісень. М. Леонтович виріс у родині священика й сам закінчив духовну семінарію. Великий вплив на слухання музики справляє художня розповідь, як, наприклад, “Дотик руки Майстра”, вірш або прислів'я до теми.

Провести коротку бесіду про зміст музичного твору, або дати таке завдання учням, щоб вони виконали його під час слухання:

- який настрій музики (веселий, сумний, спокійний, урочистий і т. п.);
- якщо це вокальний твір, визначити, про що співається, яка головна думка пісні;
- хто є виконавцем твору (хор, соліст, оркестр, окремий інструмент);
- які засоби музичної виразності використав композитор і з якою метою;
- який темп виконання твору (швидкий, повільний, помірний);
- яка динаміка музики (голосно, тихо).

Слухання вокальної музики бажано підсилити зоровою наочністю, яка грає велику роль в активному сприйнятті: художні репродукції, відеоматеріали (слайди, фрагменти фільмів і т. п.).

Перед слуханням інструментальної музики слід налаштувати учнів уважно слухати, про щось помріяти, щось уявити.

Після прослуховування – розповісти про свої враження, відповісти на запитання.

Приклади презентації твору для слухання

Презентація 1.

– Діти! – звернулася вчителька до класу. – Наближається свято Різдва. Послухайте, будь-ласка, українську народну колядку “Ой, у Віфлеємі”.

Зазвучала музика, і діти... зайнялися своїми справами. Одні шепотілись, інші малювали, треті роздивлялися стелю.

– Ну як, діти? Сподобалась вам колядка?

– Так! – протягнули учні.

– А що ви про неї можете сказати? Ось ти, Сашку (хлопчик наполегливо тягнув руку).

– Я хочу сказати, що, коли грала музика, Вова робив “літачок” і не слухав. . .

Презентація 2.

– Діти! – звернулася вчителька до класу. – Наближається свято Різдва. Люди святкують народження Ісуса Христа, вони так радіють, що співають пісень. Такі пісні називають колядками. Подивіться на малюнок, де зображені колядники. Послухайте, будь-ласка, українську народну колядку “Ой, у Віфлеємі”. Уявіть себе колядниками. Коли буде звучати музика, послухайте уважно, про що співається, яка головна думка, хто виконує колядку. Ви вже знаєте, що це радісна пісня, але послухайте, чи вона жвава, чи спокійна.

Діти приготувались виконувати завдання. Робити “літачки” було ніколи, треба було слухати, вдумуватися.

Ось два варіанти подання одного твору. В першому випадку педагог був упевнений, що музика скаже сама за себе, що діти повинні прослухати її без зайвих розмов. Але при перевірці виявилось, що навіть вокальна музика сприймається дітьми як звуковий фон.

Другий педагог вважав за необхідне ще перед прослуховуванням твору створити відповідний настрій і “проблемну ситуацію”, тобто дати орієнтовні запитання, на які учні зможуть відповісти лише тоді, коли будуть уважно слухати. “Слухання музики – це уважне вислуховування”. Отже, мета запитань – організувати активне сприйняття музики.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ ЗІ СПІВУ

Співати можна стоячи чи сидячи. Перш ніж почати співати, потрібно подумати про правильну співочу поставу. Коли співаєте сидячи, то сидіть рівно, не сутулячись. Коли співаєте стоячи, то стійте прямо, руки опустіть.

Співайте легким, округлим звуком, чітко вимовляйте слова, прислухайтесь до співу товаришів, щоб звучання було чисте та злагожене.

Для розучування пісні на слух рекомендовані такі етапи роботи:

I. Ознайомлення з піснею:

- а) вступне слово вчителя;
- б) показ твору (тобто прослуховування запису);
- в) бесіда після прослуховування.

II. Засвоєння літературного тексту.

III. Розучування мелодії та робота над виразністю співу.

IV. Закріплення й повторення музичного матеріалу має тривати на наступних уроках, доки твір не буде готовим до виконання.

Можна використовувати сольний спів або соло з хором. Приспів, як правило, легше запам'ятовується, ніж куплети, тому спочатку бажано вивчити пісню з солістом або з групою солістів (не на уроці), а на уроці з усіма учнями вивчити тільки приспів. Це полегшує процес вивчення та займає менше часу на уроці. З часом, як правило, діти підхоплюють спів соліста, навіть якщо з ними її не вчили пісню спеціально, та співають її напам'ять. На наступних уроках вивчений матеріал необхідно закріпити. Сама пісня триває 2-3 хвилини, тому не треба боятись її повторювати на інших уроках.

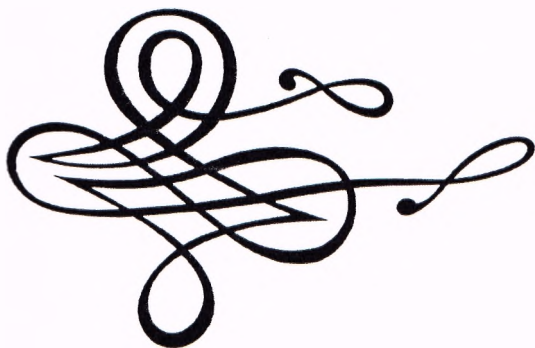
Презентація пісні

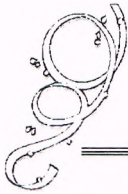
- пісня має бути підібрана відповідно до теми уроку;
- на дошці написати назву пісні, учням роздати надрукований текст (бажано у форматі А5);
- запропонувати учням придбати папку з прозорими файлами А5 і збирати тексти пісень, які можна періодично повторювати;
- бажано підібрати ілюстрацію, в якій відображено найсуттєвіше зі змісту віршованого тексту та характеру музики (це допоможе краще зрозуміти текст і запам'ятати пісню);
- цікаве вступне слово чи дія (наприклад, декламація вірша, показ слайдів, задавання актуальних запитань і т. п.);
- визначення головної думки пісні (Про що розповідається? Яка головна ідея?);
- звернути увагу на музичні характеристики твору: темп (швидкий, повільний), динаміка (голосно, тихо), характер мелодії (весела, сумна, спокійна, маршова, танцювальна, наспівна і т. ін.);
- до початку розучування пояснити незрозумілі слова;
- розучуючи поетичний текст, необхідно домагатися виразності декламування;
- розучування проводити по фрагментах (частіше – по куплетах) таким чином: пісня звучить у запису, учні слідкують за словами й підспівують;
- швидкі мелодії бажано спочатку вчити в повільнішому темпі;
- іноді розучування можна почати не з початку, а з найбільш складної частини або з тієї, яка найкраще запам'ятовується;
- до деяких пісень можна підібрати рухи, що допоможе швидше запам'ятати текст (“Добрі плоди”, “Слова”, “Україна”, “Руки”, “Бережи час”);
- щоб вивчення тексту не втомлювало учнів, потрібен елемент новизни (наприклад, спів зі словами чи на різні склади, з супроводом чи без нього, спів по рядах, хлопчики-дівчатка, спів із солістами і т. п.);
- заключним етапом розучування твору є спів під акомпанемент (запис фонограми);

– розучування пісні повинно проходити емоційно, в темпі, в характері й доброзичливо;

– не забувати про головний принцип: “Завжди треба шукати етичну ідею в музиці, навіть у непрограмній, щоб не перетворити урок християнської етики на урок музики. Будемо пам’ятати: слово є головним щодо музики”.

5 клас

УРОК 1. ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА – НАУКА ПРО ХРИСТИЯНСЬКУ МОРАЛЬ

*Я дуже-дуже хочу знати, як правильно у світі жити?
І шлях який собі обрати у цьому темрявому світі?*

*Хто правильно навчить нас жити в житті, мов у великій школі?
Як знищити стереотипи і помилки в маленькій ролі?*

*Як нам душою розцвістися, як можна істину пізнати?
Як тисячі життєвих істин своїм нащадкам передати?*

*Так учень кожен сам повинен свій шлях із гідністю пройти.
Дороги всі ведуть до Риму, а нам – до Бога треба йти.*

Надія Любка

Ви вже знаєте, що християнська етика – це не просто наука, яку вигадали люди, а вічний духовний закон життя, заповіданий людству Творцем. Тому в кожному з нас закладено прагнення до небесного, вічного.

Ми зараз вивчимо пісню, в якій людина прирівнюється до птаха, що мріє тільки про небо й не може жити в неволі. Пісня називається “Лети”.

Завдання. Слухайте пісню і уявляйте історію, про яку в ній іде мова. Після прослуховування пісні намалюйте малюнок, пов’язаний з її змістом, наприклад: як хлопець випускає в небо птаха.

Лети

Аліччо, помірно

Ніжно я підібрав крихітне пташеня чисте, мов світла зоря.
Але щодня в вікно, билось мале крило, -
Небо манило його. Лети, лети, лети,
в захмарній світи, не бо крильми пригорни
В простір небес лети, де твій чудовий край прийме воєлі свої.

Сл. і Муз. В. Петровського.

1. Ніжно я підібрав крихітне пташеня
Чисте, мов світла зоря.
Але щодня в вікно билось мале крило, –
Небо манило його.

Приспів:

Лети, лети, лети в захмарній світи –
Небо крильми пригорни.
В простір небес лети, де твій чудовий край
Прийме в оселі свої.

2. Ось і настала мить і у життя летить
Моє мале пташеня.
В неба прекрасну вись з піснею ти здіймись, –
Боже тебе збережи.

Приспів:

3. Так – от зростаєм ми – дочки-сини землі,
Рвемось в небесну блакить.
Щоби за хмарами, синіми далями
Щастя своє віднайти.

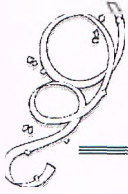
Приспів.

Запитання:

Чому цей птах не хотів жити в дитини, яка його підбрала та годувала, а постійно мріяв про небо? (*Бо птахи створені для польоту*).

А чому людина прагне пізнавати моральні закони? (*Тому, що вона створена жити за цими законами*). Так, якщо позбавити людину християнської етики, вона буде як птах позбавлена прекрасного польоту до неба, єднання з Богом.

УРОК 2. БІБЛІЯ – СЛОВО БОЖЕ ДО ЛЮДИНИ

*Джованні П'єрлуїджі
да Палестрина
(1525 – 1594)*

Джованні П'єрлуїджі да Палестрина народився в Італії. Це великий композитор епохи Ренесансу, творчість якого з часом була забута. Тільки в 30-х рр. XX ст. було знову відкрито ім'я Палестрини та його геніально проста та прекрасна музика. Він і досі вважається неперевершеним майстром багатоголосного співу.

Завдяки вірі Джованні створював шедеври й через духовний спів передавав слухачам світлий настрій та відчуття Божої присутності. Він писав тільки духовну музику, й то здебільшого для хору без су-

проводу – “а капела”. Цей композитор створив новий стиль, що вплинуло на подальший розвиток музики у всій Європі. За красою твори музиканта порівнюють із фресками художника Рафаеля, що розписав Сікстинську капеллу.

Палестрина особливо влучно вмів передати Боже слово музикою. Сам же ретельно слідкував за тим, щоб музика не заважала текстові. Композитор уникав зайвих музичних та словесних прикрас, що були на той час модними, аби ніщо не заважало сприйняти істинне слово.

Коли в західній церкві хотіли заборонити багатоголосний спів і перейти знову на одноголосний, як це було раніше, – Палестрина написав кілька творів, настільки прекрасних і

величних, що після їх прослуховування втратило актуальність питання про повернення до одноголосного співу. Стиль композитора, зрештою, став взірцем для наступних поколінь музикантів. А ім'я “Палестрина” геній узяв за назвою міста, в якому народився.

Ми прослухаємо найкращий його твір – “Месу пам'яті папи Марчелло”, людини, яка допомогла Джованні стати великим майстром духовної музики.

Прозвучить одна частина з меси – “Agnus Dei”. Ця назва в перекладі з латинської означає “Агнець Божий”. Агнець Божий – це Ісус, що постраждав заради всіх людей. А також Слово Боже – це одне з імен Христа, бо Він є Словом, Яке стало Людиною, щоби принести нам заповіді Отця.

Завдання.

Під час слухання можна записувати до зошитів усе, про що розповідає музика: свої враження, думки, настрої, тощо. Подумайте, яка ця музика за характером (*драматична, сумна*), хто її виконує (*хор*).

Запитання:

Які враження ви одержали від музики?

Як ви думаєте, чи старомодна ця музика, бо написана приблизно п'ять століть тому? (*Ні! Справжня музика не може бути застарілою. Якщо вона прекрасна й пробуджує в нас добрі почуття, якщо апелює до кращих культурних надбань людства, – вона буде актуальною повсякчас*).

Урок 3. СТВОРЕННЯ СВІТУ

*Як буйно трави зацвіли...
Та й чарівними кольорами!
Художники були би раді
такі в палітрі мати гами...*

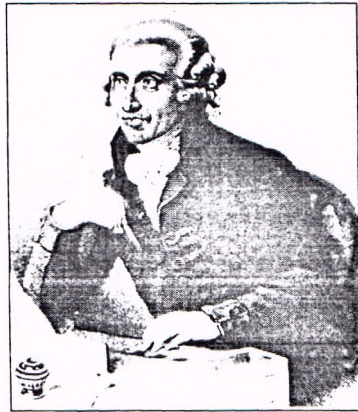
Н. Любка

“Створення світу” (1798) – так назвав свою ораторію великий австрійський композитор Франс Йозеф Гайдн – основоположник класичного стилю інструментальної музики.

Ось що писав про його творчість німецький письменник, композитор і художник Ернст Гофман у “Музичних новелах”:

“Твори Гайдна – це вираження радості дитячої душі; його симфонії ведуть нас у нескінченні зелені гаї повз барвистий натовп щасливих людей. Перед

нами в хороводі витанцювують хлопці й дівчата; веселі діти ховаються за деревами, за рожевими кущами жартівливо кидаються квітками. Життя повне любові, блаженства і вічної юності, як перед гріхопадінням; ані страждань, ані скорботи – одне тільки елегійно-солотдке поривання до любого образу, котрий лунає удаліні, в рожевому відлунні вечора, не наближаючись, але й не віддаляючись. І доки він знаходиться там, ніч не настає, бо сам він – вечірня зоря, яка палає над горою та над гасм”. Мабуть, кращого опису цього твору не знайти. Справді, світ був створений Богом настільки прекрасним, що Сам Творець, після закінчення роботи, не міг не сказати: “...І ото, – вельми добре воно!” (Буття 1:13).

*Франс Йозеф Гайдн
(1732 – 1809)*

Давайте й ми всі разом, слухаючи частину №11 “Хор Ангелів” з ораторії “Створення світу”, спробуємо уявити, як Бог творив цей світ, прекрасний і дивний, і як би люди щасливо жили, якби слухали свого Творця. А потім спробуємо намалювати все те, що ми побачили у своїх мріях.

Хор Ангелів:

Налаштуйте струни, візьміть ліри,

Заспівайте хвалебну пісню!

Радійте перед Господом, Богом Всемогутнім,

Бо Він небо й землю одягнув красою.

Завдання.

Ми вивчимо пісню “Кольоровий світ”. Прослухайте її і скажіть, яка тут головна ідея. Як творіння нам розповідає про свого Творця?

Кольоровий світ

Музична партитура пісні “Кольоровий світ” з українськими підписами:

1 Як пре-крас-но у-се — нав-круї — і ро-

4 маш-ко-вий жов-тий луг, — ти-хий хви-лі мор-ськ-і плеск,

8 — і без-дон-на бла-кить — не-бес-Тіль-ки

16 хто о-це все — стья-рив — хто кра-со-ю весь світ — об-да-рия

23 — і лю-бов' ю роз-ма-лс-вав, — і ме-ні

26 — все це по-да-ру-вав?

Сл. В. Петровського, А. Кириченко.

Муз. В. Петровського.

1. Як прекрасно усе навкруг:
І ромашковий жовтий луг,
На зорі кришталевий плес,
І бездонна блакить небес.
На галяві розмай квіток,
в небесах дивний спів пташок,
Тихній хвилі морської плеск
Божній світ повний різних чудес.

Приспів:

Тільки Хто оце все створив?
Хто красою весь світ обдарив,
І любов'ю розмалював,
І мені все це подарував.

2. В небі сонечко засія,
просинається вся земля,
Розквітає все знов і знов –
Світ прекрасний, коли в нім любов.

Приспів.

Випадковостей світ не зна,
Між планет путь звершає Земля.
Їй одній лиш життя хтось дав
І любов'ю розмалював.

Приспів.

Запитання:

Чому Бог вирішив створити Всесвіт?
Чи розповідає нам природа про свого Творця?
Яким чином?

Все, що ми бачимо: й квіти на лузі, й птахи
в небі, й сонечко з зірками – все свідчить про
Творця, Який створив цей прекрасний світ.

УРОК 4. ЛЮДИНА – ПРООБРАЗ БОГА

Завдання:

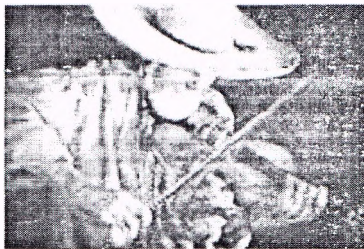
Прослухайте, будь ласка, розповідь “Дотик руки Майстра”. Передайте цю історію своїми словами.

Дотик руки майстра

“Краще щось, ніж нічого” – подумав продавець на аукціоні, взявши з посмішкою стару скрипку. – “Не варто витратити на неї багато часу”.

– Скільки дасте, шановні?
– спитав він. – Хто розпочне?
– Долар, один долар, уже два.
Тільки два?

Два долари, хто дасть три?
Три долари – раз, три долари
– два, три долари – три! Йде за
три!

Але ж ні. З глибини зали вийшов уперед сивий чоловік і підняв смичок. Він обтер пил на старій скрипці, налаштував всі струни та загравав мелодію чисту й солодку, світлу, як ангельський спів (*тут доцільно ввімкнути запис твору “Роздум” Жюль Массне*).

Коли музика стихла, продавець тихим, збентеженим голосом спитав:

– Що дасте за стару скрипку? – піднявши її догори на смичку.

– Тисяча доларів, хто дасть дві? Дві тисячі, хто дасть три? Три тисячі – раз, три тисячі – два і... продано! – сказав він.

Люди зніяковіли, хтось із них вигукнув:

– Ми не зовсім зрозуміли, що змінило ціну скрипки?

Чоловік із сивим волоссям відповів:

– Дотик руки Майстра.

Скільки людей із розбитими гріхом долями продають себе на торгу життя перед безглуздим натовпом за безцінь так само, як цю стару скрипку.

Миска каші, глечик вина, – гра закінчена, доля людини вирішена. Вона продається раз, продається два, – ось і продана.

Але з'являється Майстер – і безглуздий натовп не може зрозуміти тієї зміни, яка сталася завдяки дотику Його руки.

Запитання:

Це гарна розповідь, чи не так?

Хто цей Майстер?

Цей майстер символізує Бога-Творця, який налаштовує людину на святе життя як інструмент до прекрасної гри.

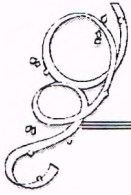
Як ви розумієте вислів “налаштував усі струни”?

Усі струни – людські почуття, розум, сумління, віра тощо.

Чому Він хоче, щоб скрипка гарно грала?

Що потрібно нам зробити, щоб Майстер налаштував нас, як ту скрипку?

Чому нам слід гідно нести образ Божий?

УРОК 5. ДОБРО І ЗЛО

Ми знаємо з Біблії, що існує добро і зло. Вони ведуть постійну боротьбу в серцях людей. Ось якраз про це йдеться у спірічуелі “Ісус виграв битву за Єрихон”.

Спірічуел – це духовна пісня, яка зародилася серед чорних рабів, привезених із Африки до Америки. Багато з них прийняло християнську віру, навчилося співати церковні гімни та пісні. Але співали їх на свій лад, у гострому ритмі, з елементами імпровізації, характерними для африканського фольклору. Ці пісні додавали рабам духовних сил, щоб перемогти зло в їхньому нелегкому житті. Віра в Бога допомагала їм вижити в рабстві. Ми знаємо також, що кожна людина, яка не вірить у Бога, перебуває в рабстві гріха, яке долає тільки віра. Про це йдеться в романі американської письменниці Гаррієт Бічер-Стоу “Хатина дядька Тома”, де описано той час, коли склалися спірічуели, а дядько Том подає справжнім християнам гідний приклад для наслідування.

Послухайте біблійну історію про те, як євреї одержали перемогу над великим містом Єрихон, де мешкали їхні вороги – язичники. На чолі Божого народу стояв Ісус Навін. І сталося чудо: коли ізраїльське військо сім разів обійшло місто за Божим велінням, і священники засурмили в сурми – то стіни Єрихона впали. Це означає, що добро перемагає зло, тому що Сам Бог веде боротьбу з ним. Зусилля віруючих людей досягають значних результатів, коли їм допомагає Бог. Тому треба бути слухняними й вірними Богу, щоб знати, як долати зло в нашому житті. До речі, Ісус Навін – це прообраз Месії, який веде свій народ на подвиг заради справедливості.

Завдання.

Послухайте спірічуел і розкажіть про свої враження. Який цей твір за характером? (Переможний, бойовий, бадьорий).

Запитання:

Як твір вплинув на вас? (Піднімає дух).

Чи з'явилося у вас бажання битися зі злом? Яким чином?

Мабуть, ви вперше чуєте слово "спірічуел"?

Чим відрізняється він від української пісні? (Гострим ламаним ритмом та стилем виконання).

УРОК 6. СУМЛІННЯ – ГОЛОС БОЖИЙ У ДУШІ (СВЯТА ТРІЙЦЯ)

“Слава Отцю і Сину, і Святому Духу” – так починається славетний гімн Д. Бортнянського «Єдинородний Сине». Давайте познайомимося з автором твору. Дмитро Степанович Бортнянський – наш співвітчизник, який у віці семи років потрапив з України до Санкт-Петербурга, щоб співати в Імператорській хорівій капелі, а потім – щоб і самому стати її керівником. Він вважається одним із українських та російських засновників класичного духовного хорового співу. Написав багато духовних творів, в яких відійшов від модної тоді італійської манери в музиці, користуючись національними традиціями слов'янського співу, зокрема українського. Потім російські й українські композитори користувалися принципами, які запровадив у музиці Д. Бортнянський.

*Дмитро Степанович
Бортнянський
(1751 – 1825)*

У цьому творі осілюється особистість Нашого Триєдиного Бога: Бога-Отця, Бога-Сина й Бога – Святого Духа.

Завдання.

Під час прослуховування твору напишіть у зошитах, які імена Бога вам відомі, крім попередніх (*Творець, Спаситель, Любов, Слово, тощо*).

Запитання:

Який характер цього твору? (*Урочистий, радісний, світлий*).

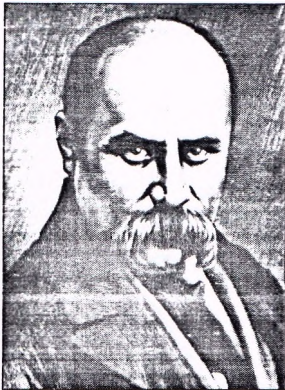
Але чому в середній частині хору є сумний елемент? (*Бо там ідеться про те, як Ісус прийняв людський образ і постраждав за нас на хресті*).

А як закінчується гімн? (*Урочисто, переможно*).

Так, ми відчуваємо в цьому хорі світлі, радісні мотиви; піднесений настрій твору допомагає зрозуміти образ Бога.

УРОК 7. БІБЛІЯ ПРО ПРАВЕДНІСТЬ І ВІРНІСТЬ

*Тарас Григорович
Шевченко
(1814 – 1861)*

Ми говорили з вами, що псалми – це пісні для слави Божої. Їх складали Старому Заповіті різні автори, в том числі Мойсей та Давид. А зараз ми почитаємо псалом Давида в поетичному перекладі Тараса Шевченка.

З Псалмами Кобзар познайомився ще в дитинстві, бо вже тоді виявив інтерес до релігійної поезії. Малий Тарас навчався грамоти в місцевому дяка. Після того, як вивчив абетку, відразу почав читати Псалми. Він тривалий час міг вивчати їх напам'ять та декламувати вголос. Цикл переспівів Давидових псалмів датується груднем 1845 р. В першому псалмі поет підкреслює шлях праведної людини, коли вона не буде мати нічого спільного зі злочинцями та безчесними людьми. Вірність проявляється під час виконання Господнього закону. Блаженний муж означає “шаслива, покірнa Богу людина”.

Учитель може прочитати псалом під звучання хору “Блажен муж” із твору Рахманінова “Всенощне бденіє” чи іншого твору, або доручити комусь із учнів прочитати його під музику, або дати учням творче завдання створити свою мелодію для співу.

ПСАЛОМ 1. БЛАЖЕННИЙ МУЖ

Блаженний муж на лукаву
Не вступає раду,
І не стане на путь злого,
І з лютим не сяде.
А в законі Господньому
Серце його й воля.
Навчається, і стане він,
Як на добрім полі
Над водою посаджене
Древо зеленіє,
Плодом вкрите. Так і муж той
В добрі своїм спіє,
А лукавих, нечестивих
І слід пропадає,
Як той попід, над землею
Вітер розмахає.
І не встануть з праведними
Злії з домовини,
Діла добрих оновляться,
Діла злих загинуть.

Запитання:

Які почуття викликав у вас цей псалом?
Для чого Т. Шевченко надав йому поетич-
ної форми?
Звісно, щоб ми вчилися через нього бути
праведними та вірними.

Урок 9. ЗАКОН БОЖИЙ ЛЮДСЬКИЙ (ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ)

Мойсей, великий законодавець і пророк, був ще й музично обдарованим. Заповіді Закону, які дав Бог Мойсеєві, пророк талановито вплітав у пісні – псалми, які співав разом зі своїм народом. Першу пісню, котру Мойсей склав після визволення з Єгипетської неволі, ми знаходимо у книзі Вихід – 15:1-19. Також усім відомий його 89-й псалом із книги Псалмів.

На жаль, ми не зможемо почути, як звучали пісні Мойсея. Але ми можемо познайомитись із сучасною оперою “Мойсей”, яку написав відомий український композитор Мирослав Скорик на слова однойменної поеми Івана Франка. До речі, твори про Мойсея писали також Вівальді, Гендель, Россіні та інші композитори.

Послухаємо уривок із опери “Мойсей” М. Скорика у виконанні дитячого хору.

Завдання.

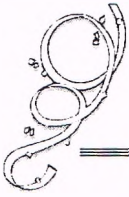
Подумайте під час слухання опери, чому відомий поет Іван Франко звернувся до Біблійної тематики, написавши поему “Мойсей”?

Чому й сучасний композитор Мирослав Скорик зацікавився цією темою?

Запитання:

Ви прослухали уривок із опери. Хто може відповісти на попереднє запитання? *(Тому, що всім нам потрібно знати закони Божі. Бог посилає нам таких людей як Мойсей, щоб навчити нас жити згідно зі Своїми заповідями).*

УРОК 10. ГОРДИНЯ ТА ЗАРОЗУМІЛІСТЬ

*Вольфганг Амадей Моцарт
(1756 – 1791)*

“Вічний спокій дай їм, Господи” – такими словами латинською мовою починається Реквієм. Хто з вас чув ім'я великого австрійського композитора Вольфганга Амадея Моцарта? У віці шести років він уже виступав як виконавець у різних містах Європи. У вісім пише першу симфонію, в одинадцять – першу оперу, а в чотирнадцять стає академіком Болонської Академії! В шістнадцять Папа Римський нагороджує Моцарта орденом “Золота шпора”. Скрізь йому посміхаються великий успіх і слава. “Дістатись неба – це щось прекрасне й піднесене, але й на милій нашій землі незрівнянно прекрасно. Тому залишіть нам буття людьми” – сперечався Моцарт із богословами. Вольфганг не дуже замислювався над духовним життям. Він писав прекрасну музику й насолоджувався славою.

Але невдовзі все змінюється: слава оминає генія, й нема такого гучного успіху, як раніше... Моцарт розриває стосунки з друзями та близькими, навіть із батьком, який “зробив” цей талант, доклавши неймовірних зусиль для його музичного розвитку. Одного разу до нього прийшла одна шляхетна особа й замовила Реквієм. Пушкін у трагедії “Моцарт і Сальєрі” назвав її “людиною в чорному”. Тоді було нормальним явищем, коли музикантам замовляли твори, використовуючи їх як свої. Моцарт узявся за роботу, але невдовзі збагнув, що пише його не для когось, а для себе. Ось тоді великий композитор

серйозно замислився над тим, як “дістатись неба”. Тому твір має велику драматичну силу, захоплює кожну людину, змушуючи замислитись над своїм життям.

Композитор не встиг закінчити “Реквієм”. Його смерть була загадковою. Ніхто не знає, де поховано тіло Моцарта, а на похорон пришло лише кілька друзів. Він прожив неповних 36 років. Символічно, що той, хто пишався своїм талантом і мріяв щасливо жити на “милій землі” не дбаючи про небо, наприкінці життя звертається до теми смирення у Христі, взявши Його образ для свого безсмертного твору. “Реквієм” Моцарта – це шедевр духовної музики, який свідчить про глибокі роздуми композитора та його трепет у пошуках вічного. Він вважав, що музика має домінувати над словом. Але сталося так, що саме завдяки словам “Реквієма” твір зазвучав із могутньою силою.

Ми прослухаємо частину твору під назвою “Лакримоза” (з лат. сльози), де розповідається, як Божий Син, прибитий руками юдеїв до хреста, покійно страждав, молячись за всіх людей.

Завдання.

Подумайте, що б ви хотіли написати в зошиті після слухання твору? Напишіть удома невеличку історію, в якій дайте відповіді на питання:

Як писав Моцарт “Реквієм”?

Як цей твір вплинув на його стосунки з Богом?

Запитання:

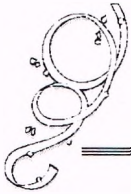
Розкажіть про ваші враження від музики. Яка вона за характером?

Чому вчить нас?

Які робить в нашій душі зміни?

Чи варто бути гордим та зарозумілим, навіть якщо ти розумна й талановита людина?

Урок 11. ГОСТИННІСТЬ ТА ШЕДРІСТЬ

*Коли колоситься овес,
Схиливши голову в поклоні, –
Він наче молиться увесь
Міцним натрудженим долям.*

Н. Любка

*Йоганн Себастьян Бах
(1685 - 1750)*

Сьогодні всім відоме ім'я великого німецького композитора, який багато зробив для жанру духовної музики, – Бах. Дитиною він переписував ноти вночі та зіпсував собі зір. Молодші покоління композиторів, а серед них – Моцарт і Бетховен, високо цінували його талант, який брали за взірця досконалості.

Але декілька сторінок особистості генія все-таки залишається поза увагою. Йоганн Себастьян Бах мав багато прекрасних якостей. І з-поміж них – гостинність та щедрість.

Він працював органістом і капелмейстером (керівником хору) в церкві. Йоганн Себастьян і Анна Магдалена, його дружина, мали 17 дітей, але, не зважаючи на це, приїмали вдома друзів, рідних та колег-музикантів із усієї Німеччини. Всім було приємно й затишно в цій багатодітній сім'ї. Тільки Георг Гендель, котрий мешкав неподалік, так і не завітав до подружжя Бахів, хоча вони й запрошували його.

Талант композитора теж був дуже щедрим. Бах написав по-

над 1000 творів! Розповімо лише про один із напрямків його творчості – протестантський хорал (хоровий церковний твір за біблійним сюжетом). Закорінений у народній пісні, цей жанр духовної музики став скарбницею для композитора, з якої він черпав найбагатший мелодійний та гармонійний матеріал. Виник хорал у Німеччині у XVI ст. під час Реформації, коли Т. Мюнцер і М. Лютер повністю замінили латиномовне богослужіння співом гімнів та псалмів німецькою мовою. Головним джерелом його мелодій стала німецька народна пісенність. В XVII ст. до співу хору приєднується орган. Саме протестантський хорал є провідним у розвитку німецької музичної культури. Через нього у музику влились мелодії народних пісень. В кін. XVII – на поч. XVIII ст. хорал став основою багатьох кантат, ораторій, хоральних прелюдій тощо.

Бах – один із тих, хто відродив хорал, давши йому нове життя, підняв його на високий рівень композиторського мистецтва, і в новій піднесеній формі повернув його творцеві – народу.

Завдання.

Слухаємо хорал № 3 з непервершеного твору Баха “Страсті від Матвія”. Уявіть собі, як майже сліпий композитор пише головний твір свого життя, як він відчуває біль, що несправедливо терпів наш Спаситель на хресті, бо й сам Бах багато страждав у житті; так що тільки віра в Христа допомогла композитору донести до нас цей музичний скарб “Страсті від Матвія”.

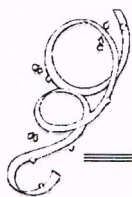
Запитання:

Чи сподобався вам хорал?

Які почуття викликає у вас ця музика?
(Відчуття Божої присутності).

Як гостинність та щедрість відобразились на творчості Баха?

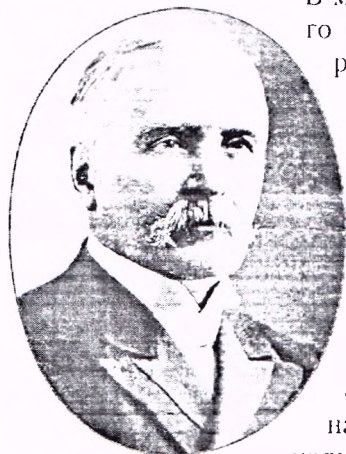

УРОК 12. ЛЮБОВ ЯК ВИЯВ САМОВІДДАНОСТІ

*Віки біжать, немов роки, –
Ріку життя не зупинити...
Любов продовжує в нас жити,
І земля священний хліб родить...*

Н. Любка

*Микола Віталійович Лисенко
(1842 – 1912)*

В музиці, як і в інших сферах нашого життя, трапляються дуже цікаві речі. Музика має властивість зростати або спадати, іноді вмирати, а потім воскресати, немов жива істота. Те, що вчора здавалося привабливим, нині стає потворним і жахливим, те, що сьогодні видається необхідним, – завтра стає непотрібним і зайвим. Сьогодні ми познайомимось із великим твором великого українського композитора, засновника національної музичної школи Миколи Віталійовича Лисенка. Це – всім

відомий гімн "Боже Великий. Єдиний" на слова Олександра

Кониського. Він був духовним гімном незалежної України 1918р. Багато урочистих зібрань та державних заходів розпочинаються цим твором. Але мало кому відомо, що він був задуманий як дитяча пісенька! Сам композитор навіть не думав, що з цього маленького твору виросте прекрасний урочистий гімн. Що ж його настільки піднесло? Микола Віталійович до болю любив свою батьківщину і свій народ. Він присвятив усе життя, щоб неповторна українська музика й пісня дійшли до нащадків, а народна творчість стала взірцем класичної музи-

ки. Тому цей спочатку дитячий твір, написаний із любов'ю, перетворився на великий і прекрасний гімн.

М. Лисенко художньо обробив багато українських пісень, заснував національний оперний театр та симфонічну музику. Він здійснив це завдяки великій відданості своїй справі. Адже справжня любов проявляється у самовідданості.

Цей гімн – молитва Богу за Україну, за її добробут та кращу долю. Ми прослухаємо його в обробці відомого українського композитора Олександра Кошиця, який керував всесвітньовідомою хоровою капелою імені М. Лисенка.

Завдання.

Під час слухання дивимось на текст гімну та замислюємось над його значенням.

Разом із виконавцями спробуємо подумки й ми звернутись до Бога, помолимось Йому про щастя для України, бо це не просто пісня, а молитва – розмова з Богом, яку Він чує та відповідає на неї.

БОЖЕ ВЕЛИКИЙ, ЄДИНИЙ

Сл. О. Кониського

Муз. М. Лисенка

Боже Великий, Єдиний
Нам Україну храни
Волі і світу промінням
Ти її осіни.

Світлом науки і знання
Ти її освіти
В чистій любові до краю
Ти нас, Боже, зрости.

Молилось, Боже Єдиний,
Нашу Вкраїну храни
Всі свої ласки, щедроти
Ти на люд наш зверни

Дай йому долю,
Дай йому волю,
Дай доброго світу.
Щастя дай Боже народу
На многая, многая літа!

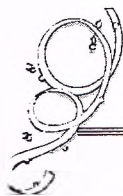
Запитання:

Що таке гімн? (*Урочиста пісня*).

Чи може гімн бути молитвою? (*Так*).

Що хотів передати через нього М. Лисенко? (*Любов до свого народу*).

Які почуття викликав у вас цей твір?

УРОК 13. ВМІННЯ ПРОЦАТИ

У житті Тараса Шевченка було багато моментів, коли його ображали, зневажали, знущалися... Але в листі до княгині Зарвари Репніної поет пише, що знайшов від образ спокій і мир для серця, "читаючи Євангелію". Ось і в цьому псалмі він пише: "І на злих моїх погляну незлим моїм оком". До речі, через кілька днів після написання "Давидових псалмів" Шевченка було заарештовано.

Бажано, щоб самі діти (група учнів, де кожен читає по чотирьох рядки) підготували читання псалму під музику М. Лисенка "Елегія фа-дієз мінор" (бандура).

Завдання.

Що би ви написали про цей псалом?

Чому він нас навчає?

Які викликає у вас почуття?

ПСАЛОМ 53

Боже, спаси, суди мене
Ти по Своїй волі.
Молюсь, Господи, внуши їм
Уст моїх глаголи.
Бо на душу мою встали
Сильнії чужії,
Не зрять Бога над собою,
Не знають, що діють.
А Бог мені помагає,
Мене заступає
І їм правдою Своєю
Вертає їх злая.
Помолюся Господеві

Серцем садиноким
І на злих моїх погляну
Незлим моїм оком.

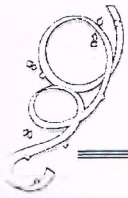

Зпитання:

Напишіть влома зміст псалма своїми словами.

Чи є у вас в житті моменти, коли ви не прощаєте комусь?

Чому вчить нас через цей псалом Тарас Шевченко?

УРОК 14. НАРОДЖЕННЯ ІСУСА ХРИСТА

*Життя моє – немовби спалах зірки,
Що зникне так раптово, як зійшла.
Той в вишині помітить її тільки,
Хто очі інколи до неба підійма...*

Н. Любка

Українські колядки та щедрівки – це найяскравіший образ душі українського народу, відображений у пісні. Ці величальні обрядові пісні існували ще до прийняття християнства Київською Руссю. Але після хрещення Русі вони набули великої духовної краси та сили, глибокого етичного змісту – наче народилися згори. Колядки та щедрівки співають на Різдво, під Новий Рік і на Шедрий Вечір. Їхній сюжет здебільшого передає євангельські історії про народження Христа та відображає деталі народного побуту. Ними вітають зі святами, розповідають про біблійні події, а також величають господаря дому та його родину.

За стилем щедрівки майже не відрізняються від колядок, окрім приспіву “Шедрий вечір, добрий вечір”. Великі поети, композитори та письменники були захоплені цим жанром. М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко створили музичні обробки щедрівок. Д. Бортнянський, М. Березовський, А. Ведель використовували їхні мелодії у своїх творах. Російський композитор С. Рахманінов був настільки зачарований щедрівками, що взяв одну з них за головну тему для свого “Першого концерту”. В балеті П. Чайковського “Черевички” також чуємо ці яскраві мелодії. На наступному уроці ми прочитаємо М. Гоголя, як він із ніжністю та любов’ю пише про духовні українські пісні, в тому числі – про колядки та щедрівки.

Прослухасмо одну з найпопулярніших колядок – “Нова радість стала” – в обробці К. Степенка, учня М. Лисенка.

Завдання. Після вивчення пісні можна влаштувати невеличку виставу, розділивши дітей на колядників та господарів. Одні заходять у клас, вітаються: “Христос ся рождає!” Решта відповідає: “Славімо Його!” Потім колядники питають: “Чи дозволить пан-господар заколядувати, з Різдвом Христовим привітати?” Їм треба відповісти: “Ласкаво просимо”. Колядники віншують співом господарів, а вони підспівують та дякують співакам. В різних областях України по-різному колядують, тому колядування має відображати місцеві традиції; але слід підібрати за змістом суттю біблійні колядки та шедрівки.

Заспіваймо колядку.

НОВА РАДІСТЬ СТАЛА

Нова радість стала, яка не бувала:
Над вертепом звізда ясна увесь світ осіяла.
Де Христос родився, з Діви воплотився,
Як чоловік пеленами вбогими повився.
Пастушки з ягнятком перед тим дитятком
На колінця припадають, Царя-Бога вихваляють.
Просим Тебе Царю, Небесний Владарю,
Даруй літа щасливії цьому дому й господарю
Цьому господарю, та його родині,
Даруй літа щасливії нашій ненці Україні.

Запитання:

Чи колядуватимете на Різдво? (Тут можна й пожартувати над тими, хто ходить колядувати, не знаючи, що це таке).

А про що будете співати та розповідати?

Про народження Ісуса? Чи будете тільки просити цукерки на зразок: “Колядин-колядин, я у батька один...”?

Отже, колядка “Нова радість стала” – найкращий приклад, як треба колядувати, бо тут є все: її розповідь про Різдво, і привітання господарів, і благословення, – тобто побажання добра та щастя від Бога.

УРОК 16. ЛЮБОВ ДО СВОГО НАРОДУ

Миколу Васильовича Гоголя ми знаємо як письменника, літературного критика, богослова. Але мало хто знає його як музикознавця, зокрема знавця української музики та співу! У статтях митця на цю тему вражає велика любов до свого народу та його культури, глибоке знання народного співу та традицій. М. Гоголь відкриває нам отої величезний дорогоцінний скарб, який ми не завжди розуміємо, цінуємо. Ось як письменник висловився про народну пісню в статті “О малороссийских песнях” (збірка “Арабески”, 1835):

*Микола Васильович Гоголь
(1809-1852)*

“Російська похмура музика виражає, як справедливо підмітив М. Максимович, забуття життя: вона прагне уникнути життя й заглушити повсякденні нужди й турботи, але в малоросійських піснях вона злилась із життям: звуки її настільки жваві, що, здається, не звучать, а говорять-промовляють словами, промовляють речі, й кожне слово цієї яскравої мови приймає душу”.

Гоголь описує її духовну народну пісню, де велич Творця знаходить простий і прекрасний вираз. “Можна навести близько тисячі подібних пісень, можливо, навіть набагато кращих. Всі вони мелодійні, духмяні, різноманітні надзвичайно. Всюди нові барви, всюди простота й несказання ніжності почуттів. Де ж думки в них торкнулись релігійного, там вони незвичайно поетичні. Вони не дивуються колосальним

творінням вічного Творця: це здивування належить уже тому, хто досягнув вишого ступеня самопізнання; але їх віра настільки невинна, настільки зворушлива, настільки неперорочна, як неперорочна душа немовляти. Вони звертаються до Бога, як діти до батька; вони вводять Його часто в побут свого життя такою невинною простотою, що нехудожнє його втілення є в них величним у самій простоті своїй”.

Завдання

Прослухаємо українську духовну пісню (на вибір учителя).

Охарактеризуйте своїми словами українську пісню, користуючись зауваженнями Гоголя про те, що в неї є особливим, неповторним, своєрідним.

Запитання:

Чи допомагає вам пісня полюбити свій край, свій народ?

Як українська духовна пісня вчить нас любити Бога і свій народ? (*Передає нам добрі почуття: ніжність, ласку, відчуття причетності до свого народу*).

Чому прості люди змогли виразити в простих піснях велич Бога? (*Любов до Бога й людей – велика сила, яка може творити шедеври*).

УРОК 17. ВІРА ТА ДОВІРА

*Тарас Гаринальдович
Петриненко
(1953 р.)*

Звучить пісня Тараса Петриненка “Господи, помилуй нас”. На дошці написані слова.

ГОСПОДИ, ПОМИЛУЙ НАС!

Навіть на останнім рубежі
промінь віри в нас ще не погас,
Боже, Україну збережи,
Господи, помилуй нас.
Нам свою всемілість покажи
правдою повсюди й повсякчас,
Боже, Україну збережи,
Господи, помилуй нас.

Приспів: (2)

Помилуй Господи,
Помилуй Господи,
Господи помилуй нас.

В наших грудях кулі і ножі, нас розі'ято й знищено не раз,
Боже, Україну збережи, Господи, помилуй нас.
І з колін піднятись поможи і благослови у добрий час
Боже, Україну збережи, Господи, помилуй нас.

Приспів (2).

Наші душі видіють в іржі, але промінь віри не погас,
Боже, Україну збережи, Господи, помилуй нас.
Грішні діти – діти не чужі, Отче наш, почуй їх ширій глас,
Боже, Україну збережи, Господи, помилуй нас.

Приспів (2).

Твір можна виконати соло з хором, де після слів соліста “Боже, Україну збережи” весь клас співає: “Господи, помилуй нас”. В останньому куплеті соліст і хор можуть помінятися місцями. Так можна зробити й із приспівом. Діти дуже люблять моменти, де є розподіл за партіями.

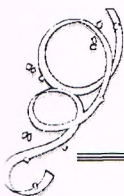
Ви помітили, що пісня починається з дуже важливих слів: “Навіть на останнім рубежі промінь віри в нас ще не погас”. Це сучасна духовна пісня, а її автор живе серед нас. Із того часу, як вона з’явилась у авторському альбомі під назвою “Господи, помилуй нас” (1993) – стала всенародною. Її не перестають співати на концертах та майданах, у церквах та на фестивалях. Цікаво, що написав її рок-музикант, а нині народний артист України Тарас Гаринальдович Петриненко. І це не перший випадок, коли рок-музиканти звертаються до духовної тематики. Багатьом відома рок-опера “Ісус Христос Супер-стар” американського автора Ендрю Ллойда, де за основу взятій біблійній сюжет. Особистість Ісуса настільки велична й символічна, що її просто не можна не помітити. Тому навіть ті, хто не має стосунку до духовної музики, все одно звертаються до цього жанру.

Завдання.

Ця пісня з’явилась приблизно 15 років тому, коли вас іше не було на світі, але батьки ваші чули її. Спитайте їх, де й коли чули вони цю пісню і яке враження вони отримали, слухаючи її. Спробуйте співати її разом із батьками, не зупиняйтесь, якщо з першого разу не зможете виконати твір.

Пісня “Господи, помилуй нас” викликає чисті почуття та зміцнює нашу віру. Отже, спробуємо й ми вивчити та заспівати її.

Урок 18. МУЖНІСТЬ І НЕПОХИТНІСТЬ ПЕРЕКОНАНЬ

Кирила Григоровича Стеценка вважають одним із фундаторів української духовної музики. Чільне місце в його творчості посіло написання церковно-релігійних творів, основні з яких: “Панахида”, “Всенічна”, три “Літургії”, п’ять українських релігійних кантів, церковний хор “Хвалить ім’я Господнє”, “Херувимська”, “Милість спокою”, “Хваліться, братіє”, обробки колядок та шедрівок. (Згадаймо 15 урок, де ми співали колядку “Нова радість стала” в обробці К. Стеценка). Багато років цю грань творчості композитора обминали, але зараз ми можемо побачити, який великий духовний скарб залишив нам митець.

*Кирило Григорович
Стеценко
(1882 – 1922)*

У 1899 р., під час навчання в Київській духовній семінарії К. Стеценко знайомиться з М. Лисенком і стає спочатку співаком у його хорі, а незабаром і головним помічником великого композитора. “Ось хто замінить мене після моєї смерті”, – говорив друзям М. Лисенко про свого учня. Пізніше К. Стеценко організував свій хор, коли почав працювати священником. Ось якими словами згадувала композитора хористка Галина Карасевич: “Кирило Григорович був невтомним пропагандистом української народної пісні. Пішки водив нас із села в село співати пісні, ставити концерти. Було, йдемо від села до села, й жаль нам, що Кирило Григорович пішки крокує з нами. Але він не вимагав для себе ніяких вигод. “Ми – сівачі

рідного слова і пісні, а сівачі завжди ходили пішки”, – усміхаючись, підбадьорював нас і себе Кирило Григорович”. Це при тому, що він був обраний професором по класу хорового співу Київської консерваторії.

29 квітня 1922 року життя видатного українського композитора трагічно обірвалось. Він помер від висипного тифу, сповідаючи хворого селянина. Мужність і непохитність переконань – ось головна ознака життя і творчості Кирила Григоровича Стеценка.

Завдання.

Ми послухаємо один із творів Кирила Стеценка – “Милість спокою”. Спробуйте відчутти, як композитор всупереч бурхливим революційним подіям мужньо веде нас до віри в Бога через свою творчість.

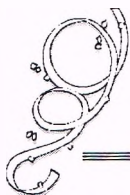
Запитання:

Як вплинув на вас твір?

Чого навчає нас творчість К. Стеценка?

Чи варто бути мужнім і непохитним, якщо на тебе чекає така доля?

УРОК 19. МУДРІСТЬ ЯК БОЖИЙ ДАР

*Я чую: в небесах звучать чарівні струни,
Мов Ангели співають нам пісенні fugи...
І серце поринає в хвилях звуку,
Так ніжно завмира, солодку взявши муку.
Для того, щоб життя відчути силу,
Потрібно бути мудрим і цнотливим.
А щоб пізнати силу почуттів –
Тренуй ти душу і тримай напоготові.*

Н. Любка

Ви уже знаєте, що Соломон був наймудрішою людиною свого часу. Він написав не тільки багато мудрих приповістей, а й музику та пісні. Ми знаходимо у книзі псалмів два його псалми – 72-й та 127-й. І це ще не все! Є в Біблії книга, яка називається “Пісня над піснями”, яку всю написав цей могутній цар і поет. Ця книга – прадавня духовна пісня, яка прийшла до нас із глибини віків, але, на жаль, музику до неї загублено. В цих піснях оспівується прекрасне почуття кохання. Давні євреї вірили, що Бог створив людей і дав їм цей дивний дар – любов як доказ Свого існування. І що ця любов є символом любові між Богом та людством.

Єврейська усна традиція зберегла історію, пов’язану з “Піснею над піснями”. Це розповідь про те, як проста пастушка була взята за свою красу в палац до великого царя, щоби стати його дружиною. Але ні його багатство, ні солодке життя не приваблює її. Вона пам’ятає і любить лише свого нареченого, теж пастуха, з яким їх розлучили. Зрештою, пастушка залишає царський палац і повертається до свого коханого.

Завдання.

Послухайте вокальні п'єси (один із творів – за бажанням) Сергія Слонимського (нар. у 1932 р., в Росії) “Пісня над піснями Соломона” та розкажіть, що ви уявили собі під час слухання.

Намалюйте вдома те, що ви уявили, й поясніть у класі зміст малюнка згідно з біблійним текстом.

Запитання:

Чому справжня любов має бути мудрою та цнотливою, як у “Пісні над піснями”?
(*Все, що від Бога, має бути мудрим*).

В чому, по-вашому, полягає вища мудрість для нас? (*Любити Бога й свого ближнього*).

УРОК 20. СЛУЖІННЯ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ПОКЛИКАННЯ (ПРОРОК ІСАЯ)

*Як теплий, свіжий хліб,
В дитинстві пахне літо:
І гомін вулиці і кличе, і веде...*

*О Боже! Не давай
Душею очерствіти
Мені, – Ти сохрани, благаю я Тебе!*

Н. Любка

Щойно ми почули розповідь про те, як пророк Ісаїя зустрівся з Богом і почув, як серафими славили Його: "Свят, свят, свят Господь Саваоф, уся земля повна славою Його!" Російський поет О. Пушкін оспівав цю зустріч у вірші "Пророк", а австрійський композитор Франс Шуберт виразив її у хоровому творі, який носить назву "Sanctus" і є частиною "Німецької меси". Коли Ісаїя побачив Божий престол, біля нього літали херувими й співали.

Ми послухасмо цей хор мовою оригіналу – німецькою, де цитуються саме ці слова херувимів: "Свят, свят, свят Господь...".

*Франс Шуберт
(1797 – 1828)*

Завдання.

Прослухайте уважно твір і дайте відповідь на запитання, як би ви могли послужити Богу.

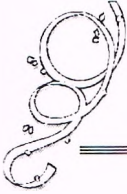
Запитання:

Чи кличе нас із вами Бог на служіння?
(Він закликає кожну людину).

Чому Богові потрібне наше служіння?
(Завдяки служінню ми змінюємось на краще,
починаємо нове життя).

Ісая був великим пророком. А як ми можемо послужити Богу? (Добрими справами, добрими взаєми-
нами з ближніми, вірою).

УРОК 21. ОЧІКУВАННЯ НА СПАСИТЕЛЯ ЛЮДСТВА

Як ми знаємо, люди очікували Спасителя ще перед тим, як був написаний Старий Заповіт, бо їхнє життя було вкрай тяжким, як пише Т. Шевченко у переспіві 93-го псалма. Вони вірили, що тільки Месія зможе полегшити життя людям та покарати всіх “кровавих, лукавих...”.

Завдання.

Вивчіть напам'ять декілька рядків, які вам сподобалися більш за все, та поясніть, чому саме ці рядки ви обрали (*як і в уроці 13, бажано розучити псалом із дітьми, давши кожному певну частину твору*).

Читаємо цей псалом у супроводі “Мелодії” Лятошинського.

ПСАЛОМ 93

Господь Бог лихих карає – душа моя знає.
Встань же, Боже, Твою славу гордий зневажає.
Вознесися над землею високо, високо,
Закрий славою Своєю сліпе горде око.
Доки, Господи, лукаві хваляться, доколи
Неправдою? Твої люди во тьмі і неволі
Закували. . . Добро Твоє кров'ю потопили,
Зарізали прохожого, вдову задавили
І сказали: “Не зрить Господь, ніже тес знає”.
Умудрітесь, немудрії, хто світ оглядає,
Той і серце ваше знає і думи лукаві.
Дивітєся ділам Його, Його вічній славі.
Благо тому, кого Господь карає меж нами,
Не допуска, поки злomu ізривється яма.

Господь любить свої люди, любить, не оставить,
Дожидає, поки правда перед ними стане.
Хто б спас мене од лукавих і діющих злая?
Якби не Бог поміг мені, то душа б живая
Во тьмі ада потонула, проклялась на світі.
Ти, Господи, помагаєш по землі ходити.
Ти радуєш мою душу і серце врачуєш,
І пребуде Твоя воля і труд Твій не все.
Вловлять душу праведничу, кров добру осудять.
Мені Господь пристанище, заступником буде,
І воздасть їм за діла їх кроваві, лукаві,
Погубить їх, і їх слава стане їм в неславу.

Запитання:

Про якого Спасителя пише старозавітний автор псалма та автор українського переспіву псалма – Т. Г. Шевченко?

Урок 22. БЛГОВИЩЕННЯ

Кожен, хто хоча б раз у житті слухав твір “Аве Марія”, знає, що мова йде про гімн на честь Діви Марії, матері Господа нашого Ісуса Христа. А хто з вас знає, як перекладається ця назва з латинської мови? “Вітаю тебе, Маріє”. Майже всі відомі композитори писали твори під такою назвою. Протягом століть змінювався текст і його музична форма, і найбільш популярною стала пісня в інструментальному супроводі на біблійний сюжет. Ми послухаємо твір “Аве Марія” італійського композитора Джуліо Каччіні (1588–1618). Цікаво, що в цьому геніальному творі звучать саме ці два слова: “Аве Марія”.

Завдання.

Під час слухання уявіть собі, як ангел сповіщає Марії блага звістки, і як вона на це відповідає, і що трапляється потім. . .

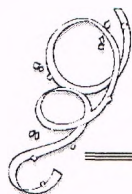
Запитання:

Що виражає, на ваш погляд, ця музика? (*Віру в Бога, та рішучість Марії виконати Його волю навіть ціною смерті*).

Які почуття та настрої вона будить? (*Чисті почуття, душевний спокій, материнську любов та тепло, тиху радість, навіть викликає сльози*).

Саме так. Композитор зумів передати нам цілу гаму почуттів, переживань та турбот тоді ще нікому не відомої дівчини з Юдеї. Ми відчуваємо, як за фасадом краси та спокою в музиці приховано велике страждання молодого дівчини, її покірність і надія на Бога. За законом Старого Заповіту її мали побити камінням за те, що вона завагітніла, коли ще була неодружена. Але справжня віра не буває марною! Бог усе зробив так, що Марія не просто лишилася живою, але за своє смирення стала відомою на весь світ великою святою.

УРОК 23. ДИТИНСТВО ІСУСА ХРИСТА (ДИТИНСТВО В ЖИТТІ ЛЮДИНИ)

*Міцними кольорами, над усе,
Карбується на серці в нас дитинство
І залишає там помітний слід,
Що світить нам позовеж життя,
Від нього розтає байдужості наліт,
Усього нашого дорослого буття...*

Н. Любка

Давайте послухаємо одну сучасну пісню, яка називається "Дитяча молитва". Співає аматорський дитячий хор.

Запитання: Спробуйте самі дати їй характеристику: про що в ній ідеться, яка вона за характером (спокійна, світла...), які почуття вона викликає у нас?

Дитяча молитва

Спокійно, в характері

При - ми, Свя - тий Бо - же С - ди - ний _____ мо -

лит - ву від ді - ток ма - лих _____ хра - ни _____ Ти наш дім У - кра -

ї - ну _____ і та - - та і ма - му і всіх.

Сл. О. Чайківського.

Муз. В. Петровського.

1. Прийми, святий Боже Єдиний,
Молитву від діток малих:
Храни Ти наш дім, Україну:
І тата, і маму, і всіх.

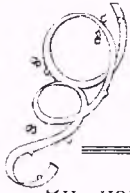
2. Зійшли нам небесної сили,
В здоров'ї щоб, в мирі росли,
Щоб вірно свій край ми любили,
Утіху щоб людям несли.

3. Прийми, святий Боже Єдиний,
Молитву від діток малих:
Храни Ти наш дім, Україну
І тата, і маму, і всіх.

Завдання.

Якщо пісня вам сподобалася, давайте вивчимо її та заспіваємо разом.

УРОК 24. СЛУЖІННЯ ІСУСА ХРИСТА

Ви, напевне, звернули увагу на малюнок у підручнику “Основи Християнської етики. 5 клас” (с. 178), де зображено хрещення князем Володимиром киян. Цей розпис у Володимирському соборі у Києві зробив видатний російський художник Віктор Михайлович Васнецов (1848–1926). Служіння Христа може іноді здаватись нам далеким і не зовсім зрозумілим. Але все, що відбувається в нашому житті, – це Його служіння! Хрещення Русі – це також служіння Христа, Який із неба (подивіться уважно на розпис, де на небі зображена фігура з хрестом) керує цим дійством.

Ось послухайте уривок із “Повісті минулих літ”, де розповідається, чому Володимир обрав християнську віру, та про те, яку роль відіграла духовна музика і спів у цьому виборі.

“...Прийшли [посланці Володимира] до Цесарограда, і прибули до царя [Василія]. Цар же спитав [їх], задля чого вони прийшли, і вони розповіли йому все, що було. Це почувши, цар і рад був, і честь велику склав їм у той день. А на другий день послав він [вість] до патріарха [Миколая], кажучи так: “Прийшли руси іспитувати віру нашу. Тож приготуй церкву і клір і сам облачись у святительські ризи. Хаї бачать вони славу Бога нашого”. І, це почувши, патріарх повелів скликати клір увесь, і за звичаєм вчинив празничову службу, і кадила вони занесли, і співи, [й] хори влаштували. . .”

(Тут бажано увімкнути один із творів візантійського співу у виконанні Ансамблю стародавнього церковного співу “Стрітєння”).

“... І пішов з ними й цар у церкву [святої Софії], і поставили їх на почесному місці, показуючи красу церковну, і співи, і службу архієрейську, і дияконів, що стояли попереду, [і] розказуючи їм про службу Богові своєму. Вони ж, у зачудуванні буючи і здивувавшись, похвалили службу їхню. І, прикли-

кавши їх, царі Василій і Костянтин сказали їм: “Ідіте в землю вашу”. І відпустив їх [Василій] з дарами великими і з честю.

Вони ж прийшли в землю свою, і зівзав князь бояр своїх і старців, [і] мовив Володимир: “Осе прийшли послані нами мужі. Так послухаймо од них, що було”. І сказав він їм: “Розкажіть перед дружиною”.

...І прийшли ми тоді в Греки. І повели нас [туди], де ото вони служать Богові своєму, і не знали ми, чи ми на небі були, чи на землі. Бо нема на землі такого видовища або краси такої, – не вміємо ми й сказати [про се]. Тільки те ми відаємо, що напевне Бог [їхній] перебуває з людьми і служба їх єсть краща, ніж в усіх землях. Ми навіть не можемо забути краси тієї, бо всяк чоловік, якщо спершу спробує солодкого, потім же не може гіркоти взяти. Так і ми не будемо тут [поганями] жити”.

Ось і посланці відразу помітили, що “Бог [їхній] перебуває з людьми”, – тобто Ісус Христос незримо присутній поряд із нами й допомагає нам.

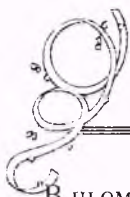
Завдання.

Напишіть невеличку розповідь про те, як князь Володимир обрав християнську віру та яку роль у цьому відіграв духовний спів.

Запитання:

Чи зрозуміли ви, слухаючи “Повість”, наскільки важливою є духовна музика в нашому житті? Прекрасний спів хору наближає нас до віри в Бога.

УРОК 26. ДВІ ЗАПОВІДІ ЛЮБОВІ

В цьому псалмі Т. Г. Шевченко пише про братську любов і про те, що “Гоподь не забуде” тих, хто любить ближнього, “І пошле їм добру долю од віка до віка”. Під час читання звучить радісна музика – обробка народної пісні.

Завдання.

Прослухайте твір. Передайте своїми словами те, про що говорить автор. Дайте відповідь, чому ми повинні любити Бога і ближнього? (Це головна Божа заповідь).

ПСАЛОМ 132

Чи є що краще, краще в світі,
Як укупі жити,
Братам добрим добро певне
Пожить, не ділити?
Яко миро добровонне
З голови честної
На бороду Аароню
Спадає рососою
І на шитїї омети
Ризи дорогої;
Або роси Єрмонській
На святїї гори
Високїї Сїонській
Спадають і творять
Добро тварям земнородним,
І землі, і людям, ---
Отак братів благих своїх
Господь не забуде,

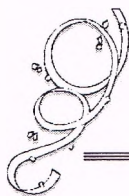
Вопариться в дому тихім,
В сім'ї тій великій,
І пошле їм добру долю
Од віка до віка.

Запитання:

Чому Шевченко разом із автором псалма називає всіх людей братами? (*Бог є Отцем усіх людей і любить їх*).

Хто дає нам приклад братерської любові? (*Ісус Христос*).

УРОК 27. СТРАЖДАННЯ ІСУСА ХРИСТА

Мабуть, жодне мистецтво не спроможне так передати почуття людини, навіть страждання Ісуса Христа, як музика. Ми вже слухали твори великих композиторів про страждання Ісуса.

Завдання.

Давайте пригадаємо, в яких творах ми вже зустрічалися з цією темою християнства.

Згадайте конкретні обставини з життя кожного композитора і скажіть, як вони вплинули на його твір.

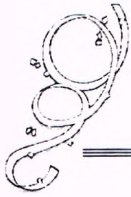
1. “Агнець Божий” з “Меси пам’яті папи Марчелло” Дж. да Палестини;
2. “Слава Отцю і Сину і Святому Духу” Д. Бортнянського;
3. “Лакримоза” з “Реквієму” В. А. Моцарта;
4. “Страсті за Матвієм” Баха, хорал №3.

Запитання:

Який із творів вам сподобався найбільше, й чому?

Давайте послухасмо фрагмент кожного з них, пригадаємо цю чудову музику та через її звучання уявимо собі великі страждання Ісуса Христа за нас на хресті.

УРОК 28. ВОСКРЕСІННЯ ІСУСА ХРИСТА

*І знову наче лине над землею
В небеснім мареві задумлива блакить...
За всіх людей дозволь сказати, Боже:
"Ми дякуєм Тобі за кожну мить".*

Н. Любка

Воскресіння Ісуса Христа втілено у творах усіх видів мистецтва, зокрема в музиці. Кожен композитор, знаменитий чи мало відомий, у певний період свого життя звертається до цієї теми. Ми вивчимо пісню "Христос воскрес", яка написана на слова відомого болгарського поета Ніколи Ракітіна на муз. В. Петровського.

Завдання.

Послухайте пісню.

На початку соліст (або група солістів) заспівають куплет, решта співає: "Христос воскрес!"

Розділимося на три групи, й кожна собі візьме один із куплетів для співу, а слова "Христос воскрес!" співатимемо разом.

Коли вивчимо кожен свій куплет, заспіваймо всю пісню.

Христос воскрес

Пре- крас- ний день при- ходить есвіт, го- всю ди бі- лі- і за-
ві- си — І зно- ву дво- ни го- мо- нять, зв- ща- с ан- гел-ь-ська- я
зв'язь: "Хри- стос вос- кре- се!" "Хри- стос вос- кре- се!"

1. Прекрасний день приходить в світ,
Повсюди білії завіси
І знову дзвони гомонять
Звіщає ангелська рать:
“Христос воскресє!”

2. І просинаються поля,
І ллється з неба дивна пісня.
Ліси радіють і моря,
В молитві завмира земля:
“Христос воскресє!”

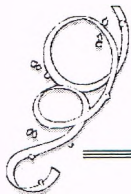
3. Лунає звучний благовіст,
І дух, піднесений у висі,
Прийнявши правду і любов,
Життя предвічного покров:
“Христос воскресє!”

Запитання:

Скажіть, яка це пісня за характером? (*Радісна, рухлива*).

Хто радіє воскресінню Христа? (*Ангели, люди, все творіння*).

Урок 29. ІСУС ХРИСТОС – СПАСИТЕЛЬ ДУШІ ТА ТІЛА (ХТО ТАКИЙ МЕСІЯ)

Георг Фрідріх Гендель
(1685 – 1759)

Георг Фрідріх Гендель. Свій останній, найулюбленіший, неперевершений твір – ораторію “Месія” – він диригував за декілька днів до своєї смерті. Великий німецький композитор уже відчував її прихід. Ось уже шість років, як він нічого не бачить, диригує у цілковитій темряві, – ані нот, ані музикантів, тільки звуки прекрасної ораторії. Всі сподівання були лише на Спасителя, бо тільки Бог може врятувати його душу та тіло від жахів пекла – вірив Гендель.

Послухайте уривок із поеми Льва Болеславського “Гендель. Алілуя”:

Прагне радість стверджувать стократно!
Розчин він крутий замісить знов
В простір неземний “Месії” хор
Кладкою масивною акордів!
В галереях гір, у всі світи
На хорах зіркового собору
Гряньте ви, величні хори,
Досягніть і ангельського хору!

І Творцю назустріч, назавжди,
Хай лунають, та навек зродняться
Мільйони спраглих тих сердець
У звучанні трубних юбіляцій!

Запитання:

Давайте згадаємо, що таке ораторія.

Хто бере участь в ораторії? (*Хор, симфонічний оркестр*).

Це вокальна чи інструментальна музика? (*Вокально-інструментальна*).

Так, ораторія – це великий музичний твір для хору, солістів та симфонічного оркестру, де поєднується вокальна та інструментальна музика.

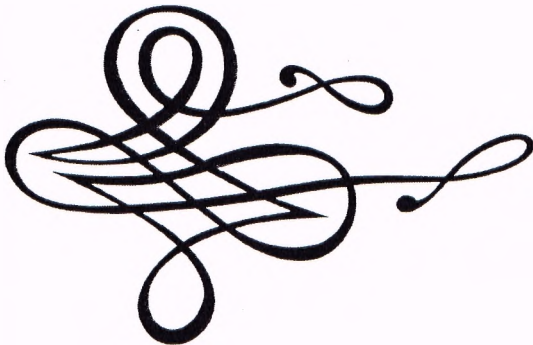
Завдання.

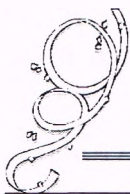
Послухаємо хор “Алілуя” з другої частини ораторії.

Ми згодом дамо відповідь, яка ця музика за характером (*життєстверджуюча, енергійна, радісна*).

Алілуя (з євр. “хвала”, “слава”) – назвавши так частину своєї ораторії, Гендель проголосив хвалу Месії-Спасителю, якого чекають усі віруючі на землі. Тому звучання твору радісне, піднесене. Слухаючи його, ми уявляємо собі величезні маси людей, які зустрічають Ісуса (Об’явлення 7:9), відчуваємо їхній світлий, урочистий настрій та загальний рух сердець назустріч Спасителю. Твір написаний двома мовами: німецькою (композитор був за походженням німцем) і англійською (замовниками були англійці).

6 клас

УРОК 1. ЄВАНГЕЛІЄ – ДОБРА НОВИНА

*Микола Дмитрович
Леонтович
(1877 – 1921)*

Микола Дмитрович Леонтович – видатний український композитор, хоровий диригент, педагог, громадський діяч. Його батько, дід і прадід були священиками, тому Євангеліє Микола знав із дитинства, любив слухати історії про Ісуса та Його учнів. Закінчивши Подільську духовну семінарію, потомок священиків здобув спеціальність регента, – керівника церковного хору. Микола Леонтович теж прилучався до сімейного ансамблю, але більш за все він любив народні пісні. В той час Царська Росія заборонила співати українські пісні у громадських місцях. Але це не зупинило молодого співака. Він обробляв

народні пісні, писав свої твори, вся його творчість наче пронизана українською піснею, дихає нею. Одним із його улюблених композиторів був Микола Лисенко.

Микола Леонтович викладав співи, організовував шкільні оркестри, хори. Був одним із небагатьох народних учителів в Україні, які в шкільній практиці використовували триголосний спів. Знавець старовинної хорової літератури, музикант добре опанував знамениті київський, подільський та інші розспіви, мелодику яких нерідко наближав до народних зразків. Викладав співи у всіх класах Тульчинського єпархіального духовного училища. Був керівником училищного хору, який 2-3 рази на рік давав концерти української музики.

Одним із кращих творів Леонтовича є “Отче Наш”. В ньому геніально виражена добра новина про Небесного Отця. Який нас любить і прощає.

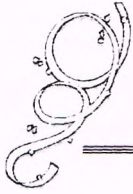
Твір швидко здобув всенародну славу і любов. Його співають не тільки в церквах, а й на концертах, на державних урочистих церемоніях, навіть у сімейному колі. І ми з вами приєднаємось до слухання цього величного хору. Це молитва до Бога, якої нас навчив Сам Ісус Христос.

Завдання.

Уявімо собі, як Він молився, як Його слухали учні, й розповімо, що сталося в наших серцях після її дивного звучання.

Звучить “Отче Наш” М. Леонтовича.

Урок 2. ІСУС ХРИСТОС – УЧИТЕЛЬ

Зараз ви послухаєте пісню, слова якої взяті з “Проповід на горі”, з неї ми щойно читали вірші. Це роздуми про вчення Господа Ісуса Христа, де Він закликає збирати скарби не на землі, а на небі. Тобто нам треба навчитись сподіватися на Бога.

Завдання.

Під час слухання намалюйте в зошиті зоряне небо, а також людину, яка споглядає його красу.

Передайте малюнком характер пісні.

Кришталі з небесної криниці

надхви́сно

tr Зви-со-ти пі-сен-но-го по-льо-ту зда-ле-ні-лу зем-лю спо-гля-да-ю

f *stacc* вое-шу-ка-ю сер-цем вое-шу-ка-ю *mf* кри-шта-лі зне-бес-но-ї кри-ни-ці

mp вое-шу-ка-ю сер-цем вое-шу-ка-ю кри-шта-лі зне-бес-но-ї кри-ни-ці

Сл. Н. Чамлай.

Муз. В. Петровського.

З висоти пісенного польоту
Здаленілу землю споглядаю...
Все шукаю серцем, все шукаю
Кришталі з небесної криниці.

Височить душа на срібній нитці,
Заглядає сонце їй у вічі,
А вона збира скарби предвічні –
Кришталі з небесної криниці.

Якщо ж крила надломлю в польоті,
Обірветься раптом срібна нитка,
Там, у висоті мене осяють
Кришталі з небесної криниці.

Запитання:

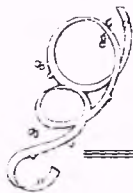
Чи справді духовні цінності дорожчі за земні? Наведіть приклади.

Чому люди, знаючи про це, все одно шукають скарби земні?

Чи є небесним скарбом вчення Ісуса? Тобто шукати скарби в небі – значить жити згідно зі

вченням Ісуса.

Який висновок робить автор твору? Так. Скарби необхідно збирати у небі синім.

УРОК 3. ІСУС НАВЧАЄ ПРИТЧАМИ

Майже всі повчальні історії – притчі – Ісус брав із повсяденного життя та з природи. Ось і пісня “Сонячний дощ”, яку ми будемо вивчати, – це притча, яка нас чогось навчить. Сонячний дощ – це декоративна рослинка-кущ, який дарує нам святковий настрій. Він вчить нас усміхатися та радіти життю.

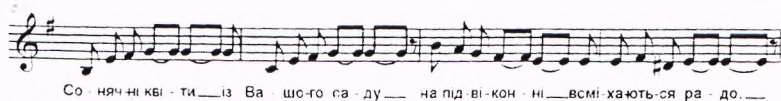

Завдання.

Послухайте пісню й уявіть собі, як дівчинка принесла додому квіти, а вони розповіли їй про свого Творця.

Сонячний дощ

бодьоро

Сл. Н. Чамлай.

Муз. В. Петровського.

1. “Сонячний дощ”, наче свято веселий
Я принесла до своєї оселі.
Сонячні квіти із вашого саду
На підвіконні всміхаються радо.

Приспів:

Радість приходить з пробудженням світу,
Із Великоднім воскресним привітом.
Той, Хто створив цілий світ із любові,
Вартий прослави у кожному слові.

2. Радість нову квіти ранні звіщають –
Ту, що весною приходить з дощами, –
З першим смарагдом тендітних стеблинок;
З небом, оздобленим пір'ям хмаринок.

Приспів.

3. Килимом ніжним в'юнкого барвінку;
Співом пташиним, що шириться дзвінко;
З грозами першими, із ластівками;
Ще – із квітучими рясно садами.

Приспів.

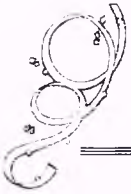

Запитання.

Як квіти можуть розповідати нам про Бога?

Чи можуть квіти створювати людям гарний настрій?

Чому Творець “Вартий прослави у кожному слові”?

УРОК 4. МЕТА ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ Й ЗАСОБИ ЇЇ ДОСЯГНЕННЯ

Російський композитор Сергій Васильович Рахманінов – справжній патріот духовної музики. Він усе своє життя мріяв повернути музиці її духовну основу – те, без чого вона стає пустою, безнадійною. До своєї першої симфонії тоді ще молодий російський композитор дібрав епіграф: “Мені помста належить, Я відплачу, говорить Господь.” (Рим. 12:19). Сергій Рахманінов – це людина, чия життя і творчість базувались на вірі в Бога. Серед революційно настроєного суспільства композитор опирається духу

*Сергій Васильович Рахманінов
(1873 – 1943)*

часу, веде слухачів своєю музикою до миру й любові. Церковні дзвони Святої Русі, що акомпанують усій його творчості, наче закликають людей замислитись над метою свого життя. У 1910 р. композитор пише “Літургію Іоанна Златоустого”. У 1913 р. Рахманінов працює над 2-ю фортепіанною сонатою та симфонією для хору й оркестру “Дзвони”, де йому вдалося змалювати образи чотирьох етапів людського життя як стихію чотирьох дзвонів: срібного, золотого, мідного й залізного. Але представники Московського духовенства не сприйняли цього геніального твору: “Музика дійсно навіть надто гарна, але... не церковна...”. Це – яскравий приклад того, що духовна му-

зика не залежить ані від церковних канонів, ані від духу часу.

Верхівкою таланту Сергія Рахманінова стало “Всеношне бденіє” – символ завершення російського періоду творчості великого майстра, його заповіт своїй гинучій батьківщині. Особливістю вдачі Сергія Рахманінова була велика скромність, цнотлива самотність та піднесений дух, що відобразилося в його музиці. Один із сучасників композитора – піаніст Йосиф Гофман – стверджував, що не знав людини “чистішої й святішої за Рахманінова”. Про його любов до ближнього ходили легенди. Одержуючи в Америці мільйонні гонорари, Рахманінов продовжував жити скромно і тихо, відмовляючись від запрошень на бенкети та урочисті події, в тому числі й на його честь. Але музикант не забував про тих, хто зазнавав нестатків на батьківщині, надсилаючи їм посилки.

Він дуже добре засвоїв мету свого життя: любити Бога та ближнього.

Завдання.

Послухайте частину “Свете тихій” із хорového твору “Всеношне бденіє”.

Скажіть, який характер твору, хто співає, про що йдеться у творі.

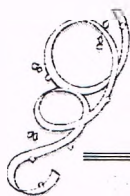
Запитання:

Як композитор передає через музику свою віру в Бога? (*Через слова твору та натхненну музику*).

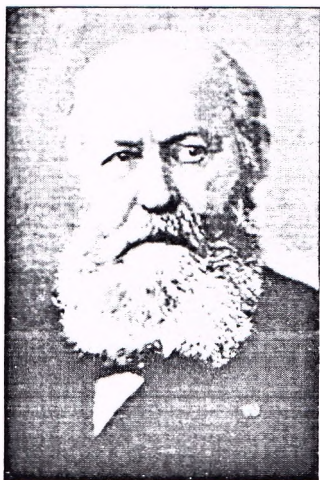
Хто виконує твір? (*Хор*).

Про кого розповідає твір? (*У творі прославляється Бог як Свята Трійця*).

УРОК 5. ПРАВИЛЬНА ОСНОВА ЖИТТЯ

Шарль Гуно
(1818 – 1893)

Французький композитор Шарль Гуно постійно шукав правильну основу життя. Ще молодим він готувався стати священиком, деякий час навіть мешкав у монастирі. Але все ж вирішив стати музикантом. Роздуми про те, як правильно жити та що є основою життя супроводжували Ш. Гуно упродовж усього життя. Всі його твори мають філософський або релігійний характер. Його улюбленим композитором був уже знайомий нам Палестрина, який писав тільки духовну музику. Композитор знаходить себе у вірі в Бога. Він назавжди звертається до духовної музики. Пише здебільшого хорові твори. Один із них – велична

ораторія “Смерть і життя”. Сен-Санс назвав цей твір “собором, що звучить”. Ораторія написана за біблійним мотивом книги Одкровення.

Завдання.

Ми послухасмо фінал твору. Частина III, №8 – хор “Осанна Богові на висоті!”

Подумайте, яка музика може надихнути людину замислитись над своїм життям та його основою (та через яку композитор зміг передати свої роздуми та переживання).

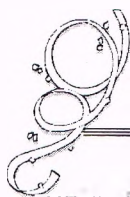

Запитання:

Що таке ораторія? (див. словничок).

Кому належать ці слова “Осанна Богові на висоті!” (*Хору Ангелів*).

Що об’єднує Гуно з Палестриною? (*Духовна музика. До того ж, Гуно вважав Палестрину своїм учителем*).

УРОК 7. ВИБІР ЦІННОСТЕЙ

Ви вже чули розповідь про Григорія Савича Сковороду. Цей богослов, філософ, просвітник був ще й поетом і музикантом. Гарно грав на сопілці та співав. Його життєвим принципом було звеличення духовного та применшення матеріального. Багато в чому Г. Сковорода схожий на Жан-Жака Руссо, французького просвітника й філософа, але Сковорода базувався на біблійній моралі, навчав людей Христових цінностей.

Григорій Савич Сковорода
(1722 – 1795)

Пісня, яку ми прослухаємо, розповідає про те, які цінності в житті нам потрібні перш за все. Цей твір автобіографічний, тобто взятий автором із особистого життя.

Завдання.

Згадайте, де ми вже зустрічалися з подібною темою? (У пісні “Кришталі з небесної криниці”, 7 урок).

Послухайте пісню “О, покинь, мій духу, села та міста”.

Зпитання:

Які почуття викликає у вас ця пісня?

Яка це пісня за характером? (Від неї з'являється духовний спокій і мир, надія, що Господь подбає про нас. Навіть якщо ми не маємо необхідного для життя на землі, головне – це внутрішній наш світ із його духовними цінностями).

УРОК 8. СЛУХАТИ ТА СПРИЙМАТИ СЛОВА ПРАВДИ

*Олександр Дмитрович
Кастальський
(1856 – 1926)*

Олександр Дмитрович Кастальський – російський композитор, учень П. Чайковського, хоровий диригент, фольклорист, громадський діяч, директор Синодального училища, професор Московської консерваторії.

Духовна музика стала для нього тим полем бою, де він обороняв слово правди. О. Кастальський хотів повернути духовний спів до витоків, звільнити його від західних впливів та надати йому національного колориту. Він також відстоював позицію храмового, а не театрального (світського) принципу у співі. Композитор

відродив старовинний знаменний спів, надавши йому класичного вигляду. Цю традицію продовжив С. Рахманінов та багато інших митців. У нас в Україні також поширився рух за повернення духовної музики до національного, народного співу, що відобразилось у творах М. Лисенка, М. Леонтовича, К. Стененка.

Але на початку творчої діяльності до О. Кастальського багато митців ставилося скептично, вважаючи композитора невігласом у питанні принципів традиційної гармонії. А ось що написав про творчість Кастальського відомий музикознавець Б. Асаф'єв: "Кожен хоровий твір Кастальського – це нова гама звуко-світла та звуко-тіні, новий „тон“ – м'який або муж-

ньо-сильний, повний ніжних переходів або чітких, жорстких обрисів, однобарвний або розкішно-переливчастий, палестринівськи стриманий і величний або в манері іспанської школи пристрасно-поривчастий, густий і соковитий, але ніколи не стомлений. Мистецтво Кастальського не знає томлінь і нервових зламів. Воно наскрізь оптимістичне, бадьоре. В скорботі – суворо-стримане, в radoшах – світле й барвисте, яскраве”.

Християнська мораль закликає нас повернутися до своїх витоків, першими з яких є слово правди та духовна музика, яка допомагає донести до нас це слово.

Завдання.

Послухаймо “Херувимську пісню” О. Кастальського, яку він написав на основі знаменного розспіву часів Київської Русі.

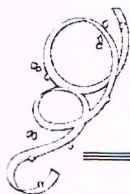
На яку епоху натякає вам ця музика? (*Старовину, коли християнство опинилося на нашій землі*).

Запитання:

Що означає “Херувимська пісня”? (*Згадаймо 5 клас, урок 20, де пророк Ісая побачив херувимів, що славили Бога*).

Для чого композитор відродив старовинний знаменний спів? (*Він хотів звільнити спів від західних впливів та надати йому національного колориту*).

УРОК 9. ГОРДИНЯ ТА СМИРЕННЯ

Про Моцарта розповідають, нібито він у 14 років, почувши у Римі один із найскладніших церковних творів, із пам'яті відтворив його. Цей твір – “Мізерере” – був під папською заборонаю. Виконувати його міг тільки хор Сікстинської капели один раз на рік, а ноти мав тільки капельмейстер. Після цього випадку юний Моцарт став дуже популярним композитором, а Папа замість покарання нагородив його Орденом Золотої шпори. Цей випадок став енциклопедичним, але... Іншого компо-

*Грегоріо Алегрі
(1582 – 1652)*

зитором вважали “взірцем священницького благоговіння й смирення, батьківського ставлення до бідних, він був утішителем полонених і вбогих, самовідданим спасителем страждуючого роду людського”. Так писав Карло Проске, один із найбільших знавців церковної музики (Musica Divina – “Божественна музика”) про італійського композитора Грегоріо Алегрі, автора безсмертного твору “Мізерере”. Цей священник, композитор і капельмейстер був насамперед покірний Божій волі. Тим не менш, тисячі людей ходили до храму, щоб тільки послухати Божественний твір та слухаючи упокорюватись Богу. Ось яке враження “Мізерере” справив на Гете (1787–1788): “Музика Капелли надзвичайно прекрасна. Особливо “Miserere” Алегрі

й так звані імпропрії, повчання, з якими Розіп'ятий Бог звертається до свого народу. Їх співають під час вранішньої обіди в страсну п'ятницю. Мить, коли Папа без свого пишного облачення сходить до престолу, щоб вознести молитви Христу, а решта безмовно лишаються на своїх місцях, і хор заспівує “Populus meus, quid feci tibi?” – мабуть, найпрекрасніша у всьому врочистому богослужінні”.

Тепер повернемося до Моцарта. Як тоді, так і зараз музиканти, щоб привернути до себе увагу, вигадували неймовірні легенди, аби стати відомими. Звісно, це – гординя. А ця історія була розіграна Моцартом дуже талановито, й багато людей повірили в неї. Та сьогодні є докази, що батько Моцарта мав щеноти, а талановитий Вольфганг чув твір ще у Вені, коли “Мізерере” потрапив до імператора Леопольда I (див. урок 25) та вільно виконувався. Отже, навколо одного прекрасного твору зіткнулися гордість одного композитора та покірність іншого.

Завдання.

Послухайте “Miserere” Алегрі. З латинської “Miserere” – “помилуй мене, Господи”.

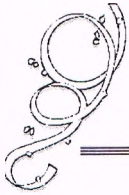
Що передає нам цей твір? (*Смирення перед Богом, коли людина перестає бути гордою та стає покірною Божій волі*).

Запитання:

А що б обрали ви: бути гордим та відомим – чи смиреним і непомітним? Чому?

Чи допомагає нам цей спів стати смиренними та не бути гордими?

УРОК 10. ТЕРПІННЯ І СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Напевне, багатьох із вас здивує наш сьогоднішній гість. Ми звикли приймати цього біблійного персонажа як могутнього царя, Божого пророка, нездоланного воїна. А зараз перед нами поет, композитор і виконавець. Давид! Він написав багато псалмів, які ми можемо прочитати в Біблії, а також гарно грав на гуслах і співав. Саме терпіння і справедливість допомогли Давидові стати великою людиною. Багато років він терпляче й покірно чекав, коли Бог зробить його царем над усім Ізраїлем. А коли Давид уже став царем, справедливість допомагала йому керувати своїм народом і захищати його від ворогів.

Ми послухаємо, як переклав 140-й псалом Давида російський композитор Павло Чесноков. Цей псалом ще називають "Жертва вечірня", бо в ньому Давид порівнює свою молитву з вечірньою жертвою Богу. Цікавий факт, що терпіння і справедливість були властиві й Павлу Чеснокову (1877–1944), натхненному композитору, лицареві духовної музики. Він, як і Давид, жив у дуже скрутні часи, але, не зважаючи ні на що, дотримувався духовних орієнтирів.

Завдання.

Ми прослухаємо твір мовою оригіналу – старослов'янською. *(До або після слухання треба прочитати цей псалом – або уривок*

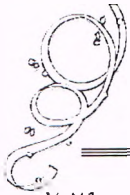
із нього – українською мовою. Поясніть, про що йдеться в ньому).

Запитання:

Як звертається до Бога Давид і чого благає? (Звертається у молитві й чекає відповіді з терпінням, благає Бога бути справедливим).

Чому настрій твору сумний? (Бо Давид молиться у скрутний час).

УРОК 11. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНКИ

У 81 псалмі Т. Г. Шевченко пише про відповідальність перед Богом за вчинки. Під час прочитання псалма звучить музика “Адажіо” Альбіноні.

Завдання.

Прочитайте під музику псалом, бажано в повільному темпі. Прочитати можуть і діти, і окрема дитина.

Прослухайте уважно та розкажіть своїми словами, про що розповідає нам цей псалом.

ПСАЛОМ 81

Меж царями-судіями
На раді великій
Став земних владик судити
Небесний Владика.
“Доколи будете стяжати
І кров невинну розливать
Людей убогих? а багатим
Судом лукавим помагать?
Вдови убогій допоможіте,
Не осудіте спроти
І виведіть із тісноти
На волю тихих, заступіте
Од рук неситих”. Не хотять
Познать, розбити тьму неволі,
І все Господа глаголи,
І все плачеться земля.
Царі, раби -- однакові

Сини перед Богом,
І ви вмрете, як і князь ваш
І ваш раб убогий.
Встань же, Боже, суди землю
І судей лукавих.
На всім світі Твоя правда.
І воля, і слава.

Запитання:

Перед ким люди несуть відповідать у першу чергу? (*Перед Богом*).

Згідно з яким законом? Прочитуйте з псалму. (*“На всім світі Твоя правда, і воля, і слава”*).

Що чекає на людей, які роблять погані вчинки?

УРОК 12. ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ. ВИНАГОРОДА ЗА ПРАЦЮ

у, ре, мі, фа, соль, ля... (Можна наспівати їх). Що вам нагадують ці звуки? З цих складів розпочинався кожний новий рядок одного старовинного гімну, присвяченого Івану Хрестителю. Він вважався у середньовіччі покровителем співаків. Пізніше склад "ут" змінили на "до" для зручності співу, й зараз весь музичний світ не уявляє собі життя без цих нот. А ввів цю систему в музичну практику бенедиктинський монах, учитель хорового співу з міста Арешо, що в Італії, на ім'я Гвідо. Тому й прозвали його – Аретинський (Guido d'Arezzo), або Гвідо з Аресо. Він розташував ноти на чотирьох лінійках. Пізніше додали ще одну, але основа винаходу була незмінною. Гвідо став великим реформатором у музиці.

Ця нова система настільки відрізнялась від старої своєю простотою, що тепер термін навчання музикантів скоротився з десяти до двох років! Важко уявити, як би розвивалася музика, якби не нова система нотного запису.

*Гвідо Аретинський
(990–1050)*

Бачите, як працелюбність однієї людини впливає на працю всіх людей!? Це стало можливим лише тому, що Гвідо присвятив все своє життя служінню Богу. Винагородою за його працю стала ця геніальна і проста система.

Завдання.

Послухаємо “Мелодію” К. Глюка – їй можливо, вона нам розповість про життя того, хто подарував нам ці ноти.

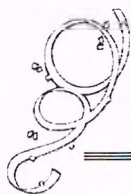
Намалюйте в зошитах чотири лінійки з нотами, а знизу напишіть: Гвідо Аретинський – великий реформатор у музиці.

Запитання:

Яку мову розуміють музиканти усіх країн?
(Музичну).

Завдяки чому їй кому Вівальді зробив свій винахід? (Віра, працелюбність).

УРОК 13. ПЛЕКАЙМО СВОЇ ТАЛАНТИ

*Антоніо Вівальді
(1678 – 1741)*

Ім'я цього композитора сьогодні відоме кожному. Його твори виконуються у всіх країнах світу, його життєрадісна музика вважається найяскравішою і найкрасивішою. Бах дуже любив його музику, й навіть робив інструментальні переклади різних його творів. Свого часу композитор був дуже популярним і багатим, але помер у бідності в чужій країні. Після його смерті майже 200 років ніхто не згадував це ім'я і не грав його творів. Це італієць – Антоніо Вівальді, якого прозвали “рудий абат” за

його вогняне волосся.

Вівальді був дуже віруючою людиною. Це вплинуло на його творчість. У 25 років Вівальді приймає сан абата. Але весь час він сумнівається: писати музику чи служити священником у храмі. Одного разу під час свого служіння абат залишає урочисту месу й біжить, щоб записати музику, яка рантєво прийшла йому на слух. Після того Вівальді потрапив у дуже скрутну ситуацію, бо це був час, коли Інквізиція суворо карала навіть за невинні речі, тим більше священників! Але все залагодилося, й Антоніо став “концертуючим абатом”, який повністю присвятив себе музиці.

Отже, ви пересвідчилися, наскільки важливо зуміти знайти свій талант, розвинути його і служити ним Богу і людуству.

Один із найпрекрасніших творів Вівальді, який відразу мав

гучний успіх – “Глорія” (з лат. “слава”). Повний текст складають саме ці слова з Біблії: “Слава Богу на висоті...” (Лука 2:14) Це – хор Ангелів, що співали славу новонародженому Ісусу.

Завдання.

Слухаючи хоровий твір, давайте уявимо собі ті часи, коли жив композитор, його вагання в пошуках свого таланту, й цей чудовий момент ангельського співу в небесах.

Запитання:

Хто виконує твір? (*Хор*).

Який характер твору? (*Радісний, яскравий*).

Хто вперше і де почув спів на ці слова? (*Пастухи у Віфлеємі*).

Урок 15. ПОСЛУХ І НЕПОСЛУХ

Вірити в Бога – значить бути покірним, слухняним. Ось про що хоче нам розповісти Тарас Шевченко, зробивши переспів псалма 52.

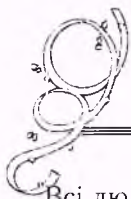

Завдання.

Звучить бандура. Послухайте уважно й напишіть твір на тему “Послух і непослух” на основі псалма.

ПСАЛОМ 52

Пребезумний в серці скаже,
Що Бога немає,
В беззаконії мерзїє,
Не творить благая.
А Бог дивиться, чи є ще
Взискающий Бога.
Нема добретворящого,
Нема ні одного.
Коли вони, неситії
Гріхами, дознають?
Їдять люди замість хліба,
Бога не згадають,
Там бояться, лякаються,
Де страху й не буде.
Так самі себе бояться
Лукавії люде.
Хто ж пошле нам спасеніє,
Верне добру долю?
Колись Бог нам верне волю,
Розіб'є неволю.
Восхвалимо Тебе, Боже,
Хваленієм всяким;
Возрадується Ізраїль
І святий Іаков.

УРОК 16. ПОВАГА ДО ЛЮДЕЙ

Всі люди є Божим творінням, і як нам подобається гармонія в музиці, так і Господові подобається гармонія людських взаємин. Як у музиці кожен звук потрібен для цілісного звучання твору, так і ми всі потрібні для щасливого життя на землі. Народ, а не окрема особистість, творить культуру, музику, літературу. . . Композитор М. Глінка сказав, що народ творить музику, а ми, композитори, її записуємо. У цьому є великий сенс: якби не було народної пісні – не було б і класичної музики. Тому тільки поважаючи ближнього ми можемо розраховувати на повагу до своєї особи, і тільки повага до кожної людини зробить наші взаємини гармонійними.

Ми познайомимося з українською духовною піснею. Як вона народжувалась? У народі завжди були талановиті люди. Й коли хтось один складав пісню, інші її підхоплювали, доповнювали, навіть дещо змінювали. Цей приклад співпраці людей у колективі свідчить про те, як взаємини між людьми впливають на їхню творчість. Потім пісня передавалася від батьків дітям, а ім'я автора забувалося. Так пісня ставала народною.

Завдання.

Прозвучить духовна пісня “Святий Боже Всемогутній”, а ми послухаємо її й спробуємо згадатись, що це: колядка, шедрівка чи молитва? (*Молитва*). Отож прослухаємо народну духовну пісню “Святий Боже Всемогутній”.

СВЯТИЙ БОЖЕ ВСЕМОГУТНІЙ

1. Святий Боже Всемогутній
Віримо, що чуєш Ти
То ж, тепер, і в час майбутній
Нас помилуй і прости.

2. Святий Боже милостивий
Двері неба відкривай.
І на нас і наші ниви
Дощ і сонце посилає.

3. Боже, глянь, ми – Твої діти,
Тебе просимо в цей час:
Дай у вірі нам прожити,
Від гріха звільни ти нас.

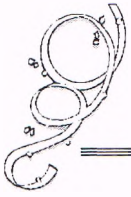
4. Боже милий, Боже любий
Бережи в дорозі нас,
Дай ніколи не забути
Як ти нас від смерті спас.

Запитання:

Про що йдеться в пісні? (Це молитва, в якій люди прохають Бога про милість до себе (зберегти від негараздів долі), про дощ і сонце та про життя у вірі, пам'ятаючи про спасіння у Христі).

Чи актуальна пісня в наш час? Чому?

УРОК 17. СПІВЧУТТЯ ТА МИЛОСЕРДЯ

Ференц Ліст
(1811 – 1886)

Ференц Ліст – видатний австрійський, угорський композитор, піаніст-віртуоз, диригент, публіцист, священник. Але на перше місце, мабуть, слід було б поставити основну рису його характеру – милосердя.

Ліст був у zenіті творчої слави, коли з його рідної країни прийшла звістка про стихійне лихо – повені, які лишили багато бідних людей без житла та їжі. Він терміново відкладає все, в тому числі й концерти та музичні заняття, та їде до Угорщини. Ліст влаштовує серію концертів – і всі гроші віддає постраждалим від повені.

На початку 1860-х композитор їде до Риму, де особливо наближається до Бога й віддається духовній музиці. В 1865 р. приймає сан абата. Безперечно, творчим апофеозом Ф. Ліста стала ораторія “Христос”. Він писав її майже 13 років (!), сам склав поетичний текст за біблійним сюжетом, де прославив усе життя Господа Ісуса Христа. Ораторія звучить близько трьох годин і має вражаючий вплив на слухачів. “А чи будуть її слухати, бо ж вона така довга?” – запитували друзі композитора. “Для мене головне, що вона існує!” – відповів Ференц. Це був головний і найулюбленіший твір Ліста.

Ми прослухаємо частину твору “Stabat Mater dolorosa”. Це велика кантата на канонічний текст Якопо да Тоді, де оспівуються страждання Матері Ісуса біля хреста.

Завдання.

Під час слухання згадаємо, що змусило Ісуса Христа прийти на Землю з неба? (*Співчуття та милосердя*).

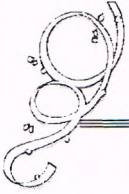
Запитання:

Що таке кантата?

Який характер цього твору, хто його виконує?

Що єднає композитора з головним героєм твору – Христом? (*Співчуття та милосердя*).

Урок 18. ВМІННЯ ПРОЩАТИ

*Артемій Лук'янович Ведель
(1767–1806)*

красивим та дуже талановитим. Його повне прізвище – Ведельський. Після арешту Артемія Веделя цар своїм указом заборонив використовувати його твори у церквах і друкувати. І тільки на початку ХХ ст. музична спадщина Веделя отримала нове життя. Сьогодні Артемії Лук'янович Ведель повернувся до нас як майстер духо-

Артемій Лук'янович Ведель – видатний український композитор, диригент та співак.

Він помер у батьківському садку під час молитви. А перед цим відсидів у божевільні дев'ять років як державний злочинець, хоча був тихим і сором'язливим. Багато часу в божевільні А. Ведель проводив, читаючи Святе Письмо, особливо любляв Книгу псалмів. Був багатою людиною – а всі гроші віддавав бідним, навіть солдатам, які його стерегли.

Друзі Артемія знали, що в нього була чиста дитяча щотлива натура, до того ж він був

вного жанру, його музика друкується та співається у церквах і на концертах у всьому світі. Його, хворого, звільнили за кілька днів перед смертю. Він вмер молячись на колінах у батьківському садочку.

Ось тільки про що молив Бога безнадійно хворий композитор? Може, останніми його словами були: "...І прости нам провини наші, як і ми прощаємо винуватцям нашим"?..

Портретів Артемія Веделя не збереглося. Ця скульптура Михайла Грицюка, що зберігається в Музеї історії Києва, передає трагічну долю композитора, а не його зовнішність. Сучасники писали про Веделя: "Зовнішність він мав прекрасну, хорошої тілобудови, численні батьки бажали видати за нього своїх дочок, але він був чистий і непорочний".

Завдання.

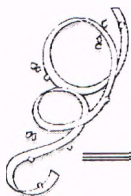
Ми будемо слухати один із найкращих творів А. Веделя – тріо "Покаяння отверзі мі двері". Твір написаний старослов'янською мовою, це молитва-каяття.

Запитання:

Чому слід прощати навіть своїх ворогів?

Якби Артемії Ведель не пробачив своїм винуватцям, чи зміг би написати такий прекрасний твір? *(Творчість від Бога, а Він надихає тільки тих, у кого чисте серце, в якому немає образи).*

УРОК 19. ЦІННІСТЬ ДОБРИХ СПРАВ

Ці пісні народилися під час боротьби чеського народу за духовну незалежність. Тоді було обов'язковим у всіх церквах Західної Європи вести служіння тільки латинською. Але чеський народ хотів молитися та співати Богові рідною мовою. Тоді з'явився великий реформатор церкви Ян Гус та почав проповідувати в церкві та в університеті, де він викладав, чеською мовою. Люди з радістю приймали Боже слово рідною мовою, особливо їм подобались

Ян Гус
(1371 – 1415)

духовні пісні. Чому, запитаєте ви? А тому, що Ян Гус ввів у богослужіння чеську народну пісню з біблійним текстом, яка була простою та доступною всім людям. Це була дуже цінна справа, адже люди почали розуміти Біблію. Пісня пробудила від духовного сну цілу країну. Люди тепер знали, як чинити, щоб догодити Богу. Гус сам написав багато текстів для пісень, які увійшли в збірник "Істебницький канціонал" (1420 р.) – зібрання гуситських хоралів, літургійних співів, молитов, колядок, в тому числі 77 пісень таборитів.

В 1415 р. Яна Гуса живим спалили за його бажання відстоювати правду. Та лишилися його добрі справи, які неможливо було знищити. Одна з них – духовна пісня, яка наближала людей до віри, ставши також основою музичного мистецтва чехів.

Завдання.

Послухайте гімн, який використовували в своїх творах чеські композитори Б. Сметана і А. Дворжак “Хто ж ви, Божі воїни”.

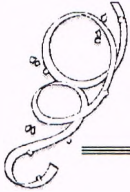
Дайте відповідь, який характер твору й чого він нас навчає?

Запитання:

Чому Бог хоче, щоб ми співали та молились рідною мовою?

Чи є доброю справою відстоювати свою віру рідною мовою?

УРОК 20. УНІВЕРСАЛЬНИЙ МОРАЛЬНИЙ ЗАКОН

Тепер ми знаємо, що в кожній людині з самого народження існує великий універсальний моральний закон, про який розповів Ісус Христос. Навіть якби ми не знали про нього й ніхто нам не розповідав, – усе одно ми відчуваємо його, коли з нами чинять добре чи погано. Тому ми самі прагнемо поводитися з людьми так, як хотіли б, щоб і вони поводитися з нами. Великий німецький філософ Емануїл Кант сказав: “Дві речі дивують мене: зіркове небо над нами і моральний закон всередині нас” (великий композитор Бетховен, з яким познайомимось на наступному уроці, дуже любив цей вислів). Цей універсальний моральний закон закладений Богом у кожній людині, тому він є головним доказом існування Бога. Це небесний закон!

Завдання.

Ми зараз прослухаємо пісню, яка вважається народною, хоча відомі імена авторів. В ній висвітлюється внутрішній пошук людиною відповіді на свої духовні запити. Ця пісня виражає сутність всього нашого народу з його бажанням небесної правди та прагненням до внутрішнього миру, який можна знайти, лише виконуючи цей закон.

ДИВЛЮСЬ Я НА НЕБО

Сл. : Михайла Петренка,
Муз. : Владислава Заремби.

1. Дивлюсь я на небо та й думку гадаю:
Чому я не сокіл, чому не літаю
Чому мені, Боже, Ти крилець не дав? –
Я б землю покинув і в небо злітав.

2. Далеко за хмари, подалі від світу,
Шукать собі долі, на горе – привіту,
І ласки у зірок, у сонця просять,
У світі їх яснім все горе втопить.

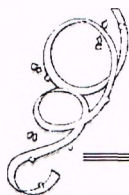
3. Кохаюся лихом і щастя не знаю.
І гірко без долі свій вік коротаю;
Й у горі спізнав я, що тільки одна –
Далекеє небо – моя сторона. . .

Запитання:

Яка пісня вважається народною? (Яку люблять у народі та вважають своєю багато поколінь).

Що шукає герой твору? Що його турбує?
Де він знаходить відповідь?

УРОК 22. ПОШИРЕННЯ ДОБРА У СВІТІ

Сьогодні послухаємо оригінальну та самобутню духовну музику Грузії.

Уже в I ст. н. е. апостоли побували в цій країні та принесли туди благу вість. А в 337 р. християнство стає у Грузії державною релігією. І якщо в Західній Європі мистецтво поліфонії почало розвиватись тільки в середні віки, то в Грузії багатоголосний спів побутував із давніх часів. Він передавався з покоління в покоління завдяки існуванню традиції. Духовним співом займалися в Грузії тільки чоловіки. Десь у X ст. ця традиція набула особливої краси й сили. Зверніть увагу, що грузинському багатоголосному співу притаманні імпровізаційність та орнаментальність.

Завдання.

Уявімо, що ми знаходимось у стародавньому храмі та слухаємо, як апостоли разом із учнями проповідують учення Христа та співають хвалу Богові.

Послухаймо твір “Прийдіте поклонімося” у виконанні ансамблю “Руставі”.

Запитання:

Що ви відчули після слухання співу?

Таке враження, ніби цей спів звучить не на землі, а на небі. Він наповнює наші серця блаженством і спокоєм, наближає нас до Бога.

УРОК 23. ОСНОВА РАДОСТІ

Цей великий німецький композитор усе своє життя замислювався над таємницею творення. Вірив, що музика здатна допомогти вдосконаленню людської природи і стосунків між людьми. Людвіг Ван Бетховен (1770–1827) дуже любив вислів Канта: “Дві речі дивують мене: зіркове небо над нами й моральний закон всередині нас”. З віком він почав втрачати слух. Це була трагедія для композитора – перестати чути музику. Бетховен впадає в глибоку депресію. В роздумах він навіть дійшов до думки про самогубство,

*Людвіг ван Бетховен
(1770 – 1827)*

бо втратив сенс життя. Але жага до життя долає смерть. “Ми, смертні, втілюючи безсмертний духовний початок, народжені лише для страждань і радості; й навряд чи буде неправильним сказати, що кращі з людей здобувають радість через страждання” – пише він в одному зі своїх листів, а саме в епістолі 67. Бетховен подолав думки про самогубство, внаслідок чого народився прекрасний твір – 9 симфонія. Ця життєстверджуюча й світла музика засвідчила, що глухий композитор почав чути голос Бога. У фіналі твору Бетховен робить незвичайне для симфонії. – пише хор “Ода радості” на християнський текст Шиллера, де звучать слова “обніміться, мільйони”. Отже, головна тема симфонії – радість через страждання – це

Христова заповідь про те, що всі, хто страждає в цьому світі, втішаться на небі (Матвія 5:4). В той період як ніколи композитора приваблювала хорова музика. Після створення хорового фіналу в Дев'ятій симфонії Бетховен пише “Урочисту месу” – найулюбленіший, найкращий зі своїх творів. Композитор залишив також величезну кількість хорових творів, які йому так і не довелось закінчити.

Завдання.

Прослухаймо частину з “Урочистої месі” (Missa Solemnis) під назвою “Вірую” (Credo).

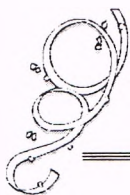
Уявімо собі, як така непокірна особа, як Бетховен, усе ж знайшла сенс життя у вірі в Бога.

Запитання:

Чи змінилося життя композитора завдяки його вірі?

Як це відобразилось на його творчості?
(“Радість через страждання”).

УРОК 24. ВІДПОВІДАЛЬНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЖИТТЯ

*Благословляю я цей світ:
Розквітлий сад, рожевий цвіт,
Благословляю я поріг,
Який малим здолати зміг.
Благословляю море й степ,
Різдвяний зоряний вертеп,
Благословляю я дітей:
Сиріт, чужих і рідну кров.
І прихожан усіх церков.
Благословляю я любов,
Що є основа всіх основ!
Благословляю ворогів,
Тварин, і рибок, і птахів.
Благословляю кожен лист
На дереві, і вітру свист...
Благословляю вас, батьки,
Що ви творили молитви,
І вчили всіх своїх дітей
По правді жити, любити людей.
Благословляю я життя,
Люблю його до забуття!*

Н. Любка

Альберт Швейцер (Німеччина, Ельзас, 1875–1965) був чудовим музикантом, музикознавцем, лікарем, письменником, філософом, богословом, місіонером. Понад усі закони в житті він ставив

закони християнської етики. А. Швейцер стверджував, що наука, мистецтво й культура нічого не варті без морального закону. А етика – це безмежна відповідальність за все живе. Відповідальність спонукає вченого залишити свій дім і поїхати до Африки, щоб лікувати там хворих людей. У 1913 р. Швейцер влаштує у Габоні шпиталь за свої власні кошти. дбає про людей, яких ніколи раніше не знав. “Великий білий лікар” – так прозвали А. Швейцера чорні пацієнти за його любов і турботу. Білий лікар дуже любив музику Баха, грав на органі його твори, давав концерти, а на отримані гроші будував селище для хворих на лепру людей у Африці.

Завдання.

Послухаємо уривок із твору Баха “Токата і фуга ре-мінор”, який виконував і дуже любив А. Швейцер.

Під час слухання подумайте, наскільки важливим є відповідальне ставлення до життя

Запитання:

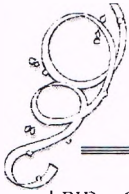
Що змусило як Альберта Швейцера залишити свою країну і допомагати нещасним людям у далекій Африці?

За словами самого музиканта: «безмежна відповідальність за все живе».

Як ми можемо на його прикладі відповідально ставитися до життя?

Тільки допомагаючи ближнім.

УРОК 25. НАПОЛЕГЛИВІСТЬ У ДОБРИХ СПРАВАХ

Твір, який ми прослухаємо зараз, має цікаву історію, пов'язану з наполегливістю одного капельмейстера – диригента церковного хору (Пригадаймо урок 9). Твір італійського композитора Грегоріо Аллегрі (1580–1652), що виконувався в Римі в Сікстинській капелі, Папа Римський заборонив виконувати в інших місцях. Тому ноти “Мізерере” були тільки в капельмейстера собору. Австрійський імператор Леопольд I, почувши цей твір, дуже захотів мати його в імператорській капелі у Відні, і зрештою досягнув своєї мети. Папа дав наказ капельмейстеру скопіювати славнозвісний “Мізерере” для імператора. Але після його виконання у Відні Леопольд I був розчарований, навіть розгнівався на римського капельмейстера, звинувативши його в обмані. Так той загубив роботу й прославився як ошуканець, який обдурив Папу та імператора. Минув час – і виявилось, що ніякого обману з боку капельмейстера не було. Причиною непорозуміння стала наполегливість! Диригент хору Сікстинської капели настільки проник у задум твору, а музиканти настільки жваво передавали свої почуття, що краса звучання “Мізерере” була божественною. Ті самі ноти в іншого колективу виконавців, які технічно грали не гірше за перших, чомусь не справляли такого враження на слухача. Саме тому великий імператор вирішив, що його обдурили.

Отже, наполегливість у всіх добрих справах наближає нас до Бога, так само як звучання “Мізерере” наближало прихожан собору до Всевишнього.

А звинуваченого капельмейстера пізніше було виправдано.

Завдання.

Послухаймо легендарний твір “Miserere mei Deus” (з лат. “помилуй мене, Боже”), або – просто “Мізерере”.

Цей твір виконувався двічі на рік у Страсний тиждень перед Великоднем. Співають два хори на дев'ять голосів.

Уявіть випадок із капельмейстером, як він постраждав, але зрештою став відомим на весь світ завдяки наполегливості у добрих справах.

Звучить "Miserere" Г. Аллегрі.

Запитання:

Чим відрізняється духовна музика від світської? Чи тільки за змістом і характером?

Дуже важливу роль грає тут виконання твору, як у випадку з "Мізерере". Духовним за своєю суттю має бути не тільки твір, а й люди, які його виконують. Як Бог надихає людину на творчість, так і людина має надихати твір духовним змістом під час виконання.

УРОК 26. ШЕДРИСТЬ І ЖАДІБНІСТЬ

Пісня “В долонях сонце”, яку ми зараз прослухаємо, свідчить про те, що кожна людина має в собі щось прекрасне від Бога, її повинна цим щедро ділитися з ближнім. Якщо ця пісня вам сподобалась, давайте вивчимо її.

В долонях сонце

Бальніри

Сві - тан - ко - ва со - няч - на бла - кить за ві - та - ла у моє ві - конце.

я візь - му в сво - ї. я візь - му в сво - ї. я візь - му в сво - ї до - ло - ні сон - це

я візь - му в сво - ї я візь - му в сво - ї я візь - му в сво - ї до - ло - ні сон - це

Сл. і муз. В. Петровського

1. Світанкова сонячна блакить
Завітала у моє віконце.
Я візьму в свої (2р).
Я візьму в свої долоні сонце.
2. Понесу його по всій землі.
Я піду до кожної людини:
Хай засяє всім (2р).
У моїй у сонячній країні.
3. Я люблю небесну блакить,
Що прийшла до мене у віконце.
Я люблю Того (2р).
Хто приніс мені в долонях сонце.

А ще послухайте ось цей уривок. “Звався Божим чоловіком сліпий старець-кобзар. Темний він був на очі, а ходив без поводаря, у латаній свитині та без чобіт, а грошей носив повні кишені. Що ж він робив із тими грошима? Викупляв невольників із неволі... За тее-то поважали його козаки, як батька, і хоть би, здається попросив би у нього останню свитку з плечей за викуп невольника, то її ту б йому оддав усякий”. Так описує Пантелеймон Куліш у романі “Чорна рада” (про події 1663 р.) одного зі сліпих кобзарів. Це були здебільшого козаки, осліплені на війні або в полоні, які співом заробляли гроші та викупляли своїх братів із полону. Вони жили гаслом: “Блаженніше давати, ніж брати”. При цьому автор описує багато заможних козаків, які мали чималі гроші, та не дбали про своїх побратимів. Тут можна сказати, що щедрість і жадібність проявляються в біді.

Кобза – це струнний інструмент, схожий на бандуру. У XVII-XVIII ст. мало не в кожній українській хаті були кобзи. Грالی на традиційних інструментах козаки й представники української еліти.

Існує на Україні унікальний і самобутній колектив, більше половини музикантів якого – сліпі. Це Капела бандуристів “Карпати”. У творчому доробку колективу є духовна музика, колядки, твори на вірші Тараса Шевченка, чумацькі й козацькі пісні тощо.

Завдання.

Послухаймо духовний твір у виконанні Капели бандуристів “Карпати” (на вибір учителя).

Що ви відчуваєте та уявляєте собі, коли чуєте гру бандури?

Запитання:

Що є цікавого й оригінального у звучанні кобзи або бандури? (Має суто український колорит).

Як вона може розповісти про історичні події та нагадати нам про щедрість одних і жадібність інших людей?

УРОК 27. СПРАВЕДЛИВІСТЬ І ВИНАГОРОДА

Прочитаємо ще один псалом у переспіві Т. Г. Шевченка – про винагороду праведним та покарання для нечестивих.

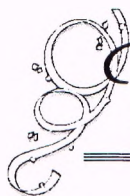

Завдання.

Під час слухання намалюйте те, що вам більш за все подобається. Спробуйте зобразити духовні речі: радість, спокій, мир, любов... Звучить бандура.

ПСАЛОМ 149

Псалом новий Господеві і новую славу
Воспоєм честним собором, серцем нелукавим;
Во псалтирі і тимпані воспоєм благая,
Яко Бог кара неправих, правим помагає.
Преподобнії во славі і на тихих ложах
Радуються, славословлять, хвалять ім'я Боже,
І мечі в руках їх добрі, острі обоюду,
На отмищеніє язикам і в науку людям.
Окують царей неситих в залізніє пута
І їх славних оковами ручними окрутять,
І осудять губителіє судом своїм правим.
І вовіки стане слава, преподобним слава.

УРОК 28. ОСТАТОЧНА ПЕРЕМОГА ДОБРА НАД ЗЛОМ

Споконвіку в Україні-Русі мандрівні музики співали під гусла або бандуру про війни та інші історичні події. З прийняттям на Русі християнства вони стали першими місіонерами у своїх краях, бо розповсюджували благу вість різними регіонами нашої країни. Навіть священики, які вважали спочатку гусла та бандуру “бісівським знаряддям” (частиною язичницьких обрядів), змінили свою думку. Слухаючи духовні твори в супроводі бандури, вони самі вчаться грати на ній та співати під її супровід. Бандура займає почесне місце в оселях багатьох священицьких родин в Україні. Християнський зміст у духовному співі чудово поєднується з рідними мотивами старовини, ставши міцною зброєю проти язичництва. Це яскравий приклад того, як духовна музика, не будучи церковною, стала Божою службою під відкритим небом, на майданах та шляхах, у кавернах та домах. Більш того, духовні співці-бандуристи впливали на становлення українського священництва та інтелігенції.

Особливе місце у творчості музик займала тема Страшного суду, коли настане остаточна перемога добра над злом.

Один із відомих варіантів лишився в запису В. Боржковського.

Завдання.

Послухаємо гру на бандурі та під час гри почитасмо уривки зі старовинної пісні. Учні можуть читати по два рядки кожен, та робити між ними невеличку паузу, щоб музика могла доповнити та підсилити враження від тексту.

СТРАШНИЙ СУД

Коли час приходить, страшний суд наступить –
А хто добре чинить, до царства доступить.

А кайся грішнику. дайся до покути
Перестань грішити, – можеш в небі бути.

Як затрубить ангел та в ангельську трубу:
Уставайте, мертві, до страшного суду.

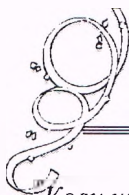
Бо пред страшним судом буде земля горіти,
А живі то й мертві будем всі видіти...

Запитання:

Чому мандрівні музики співали про
Страшний суд? (Щоб застерегти людей від
гріхів).

А ви вірите, що буде остаточна перемога до-
бра над злом?

УРОК 29. СВІТЛО ДЛЯ СВІТУ

Коли шумить життя навколо,
І дні біжать вдаль рисаками, –
В глибинь небесну я злітаю,
Й благаю Господа думками...

Н. Любка

*Богдана Михайлівна Фільч
(1940)*

“Нехай Бог помилує нас, і хай поблагословить, хай засяє над нами обличчям Своїм, щоб пізнати дорогу Твою на землі”. Такими словами починається 67 псалом. Цей псалом було написано задовго до явлення Христа. І коли Він прийшов на землю, ці слова старовинного псалму вповнилися: Ісус Христос став світлом для всього світу. Богдана Михайлівна Фільч – видатний сучасний український композитор, як ніхто інший, знає, що означають ці слова. Це сталося під час сталінських репресій 1939 р. Але світло Боже не залишило її саму, наділивши яскравим даром творити високодуховну музику. Ось і цей псалом вона забарвила в небесні тони, створивши прекрасний світлий хорівий твір.

Завдання.

Прослухайте хор “Нехай Бог помилує нас”, та скажіть, який він за характером? (*Світлий, радісний*).

Запитання:

Як ми зараз розуміємо ці слова з псалма:
“Хай засяє над нами обличчям Своїм”?

Вчення Ісуса Христа є для нас Божим сяй-
вом і завдяки Йому ми “...пізнаємо дорогу
Твою (Божу) на землі”.

**Урок-концерт
до свята Різдва Христового**

ЗІРКА ВІФЛЕЄМА

*(Музична вистава на 7 актів.
Виконує народна дитяча хорова капела “Зоринка”,
м. Тернопіль)*

Акт 1

Інтродукція: *Звучить пісня у виконанні хору “По сльозаму небу”, на останніх тактах тихо виходить до центру авансцени Зірка Віфлеєма.*

Голос поза кадром (спокійно, радісно, ефект звучання – наче голос із неба): Сьогодні ми розповімо вам одну несподівану історію, яка трапилась багато років тому в далекій країні Палестині. Давно вже немає тих людей, яким пощастило бачити на власні очі це велике диво.

Зірка Віфлеєма: Але лишилась я – Зірка Віфлеєма (*пауза, піднесено*). Це було справжнє диво, коли на землі народився Божий Син. Він прийшов до нас із неба, щоби всім подарувати щастя, бо кожен, хто зустрінеться з Ним, стає щасливим. (*Звучить пісня “В небі зірка” у виконанні хору*).

Акт 2

(На сцену виходять три мудреці зі Сходу. Вони розглядають небо та про щось розмовляють).

Голос поза кадром: Це – мудреці зі Сходу. Вони вміють читати по зірках. Подивіться, як чудно вони одягнені в розшиті золотом халати та чалми... (*Напівшепотом*). Давайте послухаємо, про що вони говорять.

Мудрець 1 (*ходячи по сцені, замислено*): Ми стали наймудрішими в цілому світі. Ми розгадали всі таємниці зірок – але щасливими чомусь не стали.

Мудрець 2 (*з боєм*): Багато знань приносять багато скорботи (*киває головою*). У цьому світі стільки скорботи – одна велика скорбота.

Мудрець 3 (*зворушливо*): Але щастя десь має бути – як знайти його? Бо мудрість і дана нам з неба на те, щоби ми були щасливими...

(*Виходить Зірка і стає з протележного боку сцени, простягаючи руки до мудреців, наче кличе їх*).

Мудрець 1 (*дивиться уважно на небо*): Ось подивіться! Я бачу її, бачу! – це та сама зірка, на яку ми чекали всі ці роки!

Мудрець 2: Вона сяє дивним сяйвом, ніби кличе за собою!

Мудрець 3 (*піднесено*): Це Зірка Віфлєсма!

Зірка Віфлєсма: Ходіть зі мною, і я покажу вам шлях до щастя, – ви побачите його власними очима.

Мудреці (*разом, рішуче*): Ходімо за нею.

Голос поза кадром: І вони радісно вирушили за зорею на пошуки щастя.

(*Звучить “Пісня Мудреців”*).

Акт 3

Голос поза кадром: А тим часом на полі поблизу містечка Віфлєсма пастухи стерегли стадо. Вони грілись біля вогню та розмовляли про своє життя.

Пастух 1: Знову прийшла зима, знову на нас чекає холод та марнота, і ніяких змін на краще.

Пастух 2 (*спокійно*): Так, бо ми прості люди, навіть не вміємо читати й писати, й нічого цікавого в нашому житті не трапляється. (*Пауза*) А як хотілося б стати щасливим...

Пастушок 3 (*пайвно*): А що таке щастя, яке воно, і де його беруть!...

Пастухи (*разом*): О... Щастя це-е-е... (*виразно показують руками у небо, встають і залишають сцену*).

(*Звучить пісня “А зима прийшла” у виконанні хорів*).

Акт 4

Голос поза кадром: Не тільки люди на землі, але й небесні жителі – Ангели – побачили Зірку Віфлєсма та почали радіти її хвалити народженого на землі Небесного Царя. Раптом посеред глибокої ночі небо наповнилось великим сяйвом і на ньому з'явилися Ангели.

Ангел 1 (*радісно*): Летімо швидше до людей та розповімо їм, що трапилось у них на землі!

Ангел 2 (*скептично*): Та хіба вони нам повірять? Люди давно перестали вірити в чудеса, тому вони такі нещасні!

Ангел 3: А ми розповімо дітям, бо вони ще вірять у чудеса! (*До зали*). Дітки, ви вірите в чудеса? Не чую, голосніше! (*Відповідь глядачів*).

(*Звучить пісня “На небі високо”*).

Акт 5

(На сцену вбігають пастухи, чимось здивовані, показують руками в небо).

Пастух 1 (*голосно*): Ви чули, про що співали ангели?!

Пастух 2: Так, вони співали про Царя, що народився в Віфлеємі! Він – володар щастя у цілому світі!

Пастухи (*разом*): Він подарує нам щастя! (*Залишають сцену*).

Акт 6

Зірка Віфлеєма: Я зупинилась над містечком Віфлеєм і осяяла маленький вертеп, де були різні тварини. А в яслах на соломі лежало прекрасне дитинча, якого назвали Ісусом, що означає “рятівник світу”. До нього схилилася Його матуся, на ім'я Марія. Поряд стояв її чоловік – Йосип. Вони спостерігали за немовлятком, і їхні обличчя були осяяні радістю. Марія співала колискову.

(*Звучить пісня “Зіроньки на небі”*).

Акт 7

(*Всі учасники виходять по черзі на сцену та стають по групах окремо*).

Голос поза кадром: Ось вони: Мудреці зі Сходу, пастухи, що стерегли стадо та Ангели з неба – всі прийшли до Вертепу й принесли свої подарунки новонародженому Царю.

Зірка: Дивлячись на Дитину, кожен раптом відчув себе щасливим, ніби Віфлеємська Зірка засяяла в його серці. Ко-

жен збагнув, що його особисте життя – то велике щастя.

Мудрець 1: Це щастя – народитись на цій землі...

Мудрець 2: ...Та знайти відповідь на найважливіше питання...

Мудрець 3: ...Хто дав тобі цей безцінний дар – життя.

Пастух 1: Це щастя слід шукати серед марноти, не сподіваючись ніяких змін на краще...

Пастух 2: ...І стати найкращим другом Небесного Царя...

Пастух 3: ...Навіть якщо ти проста людина незнатного походження!

Ангел 1: Це щастя – вірити в добро і творити добро,

Ангел 2: ...Любити і бути коханим,

Ангел 3: ...Зустрітись з Небесним Царем і подарувати Йому свою любов та ласку, впустивши Його в своє серце.

(Звучить пісня “Ти зі мною”).

Марія: Дорогий друже, може, ти відчуваєш себе самотнім і нещасним – подивись уважно на небо.

Йосип: Там ти побачиш Зірку Віфлеєма, яка найяскравіша серед усіх зірок.

Зірка Віфлеєма: З тих пір, як народився Цар царів, я не перестаю освітлювати дорогу до щастя тим, хто його шукає. І якщо ти повіриш у цю правдиву історію, цей шлях приведе тебе до Народженого у Віфлесмі Небесного Царя, Який подарує й тобі щастя. Отже... вирушаймо.

(Звучить пісня “Дін-дан”).

Завіса.

Урок-концерт

“БІБЛІЯ – КНИГА ЖИТТЯ”

I. Вступ:

A. Знайомство з філармонією.

Б. Знайомство з органом.

II. Розповідь від імені органа про Бога.

III. Ісус Христос.

Добрий день, любі діти та шановні дорослі. Ми раді вітати вас в органному залі Хмельницької обласної філармонії. Філармонія – це грецьке слово, воно складається з двох слів: любов і гармонія. Гармонія – це злагодженість, це коли все до ладу, все чудово. Наш органний зал саме такий, і гармонійно вписується сюди музичний інструмент, назва якого – орган.

Орган – найбільший із усіх музичних інструментів. Він є виразником найглибших і наймогутніших прагнень людського духу, прагнень до колосального і безмежно величного. Орган має такий голос, ніби промовляє з вічності. Створений він був дуже давно – понад 2000 років тому.

Звучання органу супроводжувало придворні церемонії, масові заходи в цирках, змаганнях, а з XI ст. – в церквах, де акомпанувало співу віруючих.

Орган має декілька клавіатур для рук та клавіші-педалі для ніг. У нашого інструменту три клавіатури для рук, але взагалі їх може бути до семи. Кожна клавіша поєднана з десятками труб, які вмикаються клавішами та різнокольоровими кнопками. Труби, які ви бачите, – це лише маленька частина тих труб, які має орган. Всього їх понад 3000. Найбільші ви бачите перед собою, а найменші, розміром з учнівську ручку, сховані в корпусі інструмента, в цьому великому дерев'янному ящику. В найбільших труб голос низький, а в найменших – високий.

Демонстрація музичного фрагмента.

Орган називають королем музичних інструментів, а ще – інструментом-оркестром, бо він може імітувати голоси інших інструментів і навіть людський голос.

 Демонстрація музичного фрагмента.

Зараз орган привітається з вами всіма своїми чудовими голосами. Допоможе нам у цьому солістка Хмельницької обласної філармонії, органістка Наталія Молдован.

Гордон Янг – “Прелюдія в класичному стилі”.

 Орган – старовинний інструмент. Він багато бачив протягом свого існування й може розповісти вам багато цікавих історій, свідком яких він був. Одна з них – про Бога і Його Слово дорослим і дітям. Ця історія почалася дуже давно, коли не було ще й самого світу, а був Бог, тому що Бог існував завжди.

Й. С. Бах – хоральна прелюдія “З глибини благаю Тебе, Господи”.

 Наш орган звуками музики розповів вам про Бога та про створення світу. Так, це лише людська мова, а й музика може розповідати. Щоб почути, як говорить музика, треба зосередитись і ввімкнути уяву, адже сьогодні музика розповідає про найголовніше – про Бога.

Наш світ створив Бог, він створив його із нічого. Сказав – і сталося.

Запитання: За скільки днів Бог створив світ?

Так, за шість, а сьомого дня Бог нічого не створив. Він спочив від усіх своїх справ. Тому й люди працюють шість днів, а сьомого – відпочивають.

Світ, створений Богом, був прекрасним. Світло було яскравим, повітря – наповнене пахощами, сяйво сонця й місяця переповнювало небеса, птахи та звірі ходили по землі. Все було добре. Й тоді Бог сказав: “Створимо людину за Нашим образом і подобою”.

Запитання: До кого звертався Бог із цими словами?

До свого сина – Господа Ісуса Христа. Бог триєдиний – це Отець, Син і Дух Святий. Він один, і троякий. Може, це важко збагнути, але в це просто потрібно повірити.

Бог витворив тіло людини з порошу земного і вдихнув у її ніздрі Подих життя. Людина отримала дух, душу й тіло, а також здатність пізнавати Бога та спілкуватися з ним.

Запитання: Як звали перших людей?

Так, Адам і Єва. Вони були щасливі, бо думали про Бога та славили Його. Бог поселив перших людей в чудовому Едемському саду. Люди жили там, не знаючи ні хвороб, ні смутку. Адам обробляв райський сад, і ця праця не стомлювала його.

Там не було колючого терну й бур'яну, а навпаки – багато чудових дерев. Зі всякого дерева в саду Адамові та Єві Бог дозволив їсти плоди. Але було одне, яке називалося “Дерево пізнання добра і зла”, плодів якого люди не повинні були чіпати.

Та вони й не хотіли порушувати Божу заборону. Перші люди любили Бога. Він був їхнім другом, приходив у сад і розмовляв із ними. Дерево пізнання добра і зла Бог створив для того, щоб запропонувати людям свободу вибору. На жаль, перші люди не виправдали довіри Бога – скуштували заборонених плодів. Адам і Єва згрішили. Зараз ви дізнаєтеся, як саме згрішили перші люди.

Крім людей, Бог створив Ангелів. Це духовні істоти, які перебувають на службі в Бога. Частина Ангелів збунтувалася проти Бога. Одного з таких Ангелів звали сатана, диявол, він був старший над злими ангелами. Сатана знав, що якщо Адам і Єва згрішать, то помруть і потраплять у пекло, яке Бог приготував для сатани і його ангелів.

У вигляді змія пробрався сатана в Едемський сад і обманув людей, сказавши, що якщо вони скуштують плодів із забороненого дерева, то стануть богами. Це була жахлива мить: люди зрадили Бога, порушили волю Творця. За такої вчинок Бог міг їх знищити, але Він так не вчинив. Зі своєї безмежної милості та любові Бог пробачив і залишив людей жити, хоча вони й розірвали духовний зв'язок зі своїм Творцем і залишили Рай.

Й. С. Бах – Фантазія соль мінор (фрагмент).

До сьогоднішнього дня Бог чекає, щоб люди виправились, щоб покаялись у своїх гріхах і повернулись до Нього. Але від Адама і Єви почали народжуватись діти, і гріх переходив від одного покоління до іншого.

Ви й зараз можете побачити навколо себе багато людських гріхів. Діти не слухаються батьків, учителів, б'ють та ображають одне одного, підлітки починають пити, палити цигарки, вживати наркотики. Часто батьки в сім'ї не мають злагоди між собою. На телебаченні бачимо розпусту, жах, насильство.

Невже люди будуть завжди слухати сатану й ніколи не зможуть виправитись? Ні, Бог – милосердний, Він любить і прощає.

Сам Бог вирішив виправити помилку людей. Він послав на землю свого Благословенного Сина, щоб урятувати нас від гріхів.

Запитання: Як звати Божого Сина?

Г. Персел – фанфари.

Наш орган зазвучав особливо радісно, коли почув ім'я нашого Спасителя Ісуса Христа, тому що всі музичні інструменти створені для того, щоб славити Бога. Але є один інструмент, який подобається Богу більше, ніж інші. Це – людський голос! Ви можете сказати: “Слава Богу!” своїм голосом.

Бог послав свого Сина Ісуса Христа, щоб урятувати всіх людей від влади злого ангела – сатани. Життя Ісуса – це взіреть для нас. Про це написано в Біблії. Біблія – це книга, яку Бог написав людям, щоб навчити їх жити щасливо. Все, що написано в Біблії, – правда. Є дитячі Біблії з чудовими малюнками й цікавими історіями. Одна з них – розповідь про народження Божого Сина – Ісуса Христа.

У далекій Палестині більш як 2000 років тому жила дівчина Марія. Ангел Божий прийшов до неї й сказав, що вона народить Божого Сина, Спасителя всіх людей. Марія повірила Богу, вона народила Ісуса Христа. Донині люди вшановують Діву Марію.

Ф. Шуберт – “Аве, Марія”.

Запитання: Як називається місто, де народився Ісус?

Вифлеєм. Божий Син народився в невеликому місті, в печері для худоби, тому що люди не дали йому місця у своїх будинках. Марія сповила Дитя, але не мала колиски, тому поклала Дитя в ясла. В час народження Ісуса Христа на небі засяяла зірка, яка сповістила людям, що народився Спаситель.

Й. Пахельбель – хоральна прелюдія “Як яскраво світить Ранкова зоря”.

Ісус ріс слухняним, привітним і добрим, Він був без гріха. Коли став дорослим, почав служити людям: розповідав про примирення з Богом, зцілював від хвороб, звільняв від гріхів. Люди, які вірили йому, – рятувалися від гріха, зцілювалися від хвороб, звільнялися від поганих звичок. Я хочу повідомити вам радісну звістку – Ісус Христос сьогодні такий самий: Він може допомогти, якщо ми звернемось до Нього з молитвою.

В Ісуса Христа були учні, які вчилися служити Богу й людям. Вони ходили з Ним містами й селами. Одного разу до Ісуса Христа підійшов розгублений і переляканий чоловік – у нього важко захворіла дванадцятилітня донька. Чоловік впав на коліна й почав просити: “Господи, увійди в мій дім, зціли мою дитину!” Поки тривала розмова, дівчинка померла. Батько був у розпачі, але поряд був Господь, який сказав: “Не бійся, віруй – і станеться чудо”. Підійшовши до ліжка, де лежала дитина, Ісус сказав: “Устань!”. Дівчинка потягнулась – і встала. Батьки були щасливі, але ніхто не міг збагнути, як можна воскресити померлу. Ви, напевно, також не можете цього зрозуміти, але в це треба просто повірити. Проте для Всемогутнього Бога, який створив цей світ і людей, який тримає нашу землю в долонях, не важко воскресити людину фізично й духовно.

Ісус Христос воскресав, зцілював, звільняв людей, закликав жити за Божими заповідями.

Запитання: Скільки є Божих заповідей?

Так, десять, і всі вони закликають любити Бога і людей. Ісус Христос велів:

– не гніватись на тих, хто нас оточує, бути чемними, щоб не сказати чого-небудь образливого й неприємного;

– не мстити, якщо з вами вчинили несправедливо – віддайте образу на суд Божий, Господь потурбується про вас;

– не судити, то й самі не будете засуджені; якою мірою міряєте, так і вам буде відміряно; і замість того, щоб когось засуджувати, помічайте і виправляйте свої власні помилки;

– золоте правило: “Поводьтесь з людьми так, як бажаєте, щоб вони з вами поводитись”.

Ось так навчав Ісус Христос, живучи на цій землі. Так само Він навчас й тепер через Боже Слово – Біблію.

Що ж сталося далі? Були люди, які не повірили Божому Сину, а повірили обману злого ангела сатани. Ісуса Христа стратили – розіп’яли на хресті.

Й. С. Бах – фантазія соль мінор (фрагмент).

Бог міг врятувати свого Сина, адже Він – Всемогутній. Але заради нас із вами Ісус Христос був розіп’ятий на хресті. Ісус страждав, щоб ми не страждали, Він переміг усі хвороби і гріхи.

Запитання: Що сталося далі? Чи помер Ісус Христос?

Так, Христос воскрес!

Він живий і зараз, бо Він – Вічний Бог. Сорок днів залишався Ісус на землі після воскресіння, навчаючи своїх учнів, наказуючи їм йти по всій землі – проповідувати людям Боже спасіння й Божу любов.

Якось виїшов Ісус Христос із учнями з Єрусалима й підійшов до гори Оливної. Тут Господь зупинився, підняв руки свої до небес, благословив учнів і став віддалятися, піднімаючись в небо. Учні поклонились і ще довго дивились на Вознесіння Господа Ісуса Христа.

Й. С. Бах – хоральна прелюдія “Очисти мою душу перед щасливим кінцем”.

Ісус Христос сів на престолі праворуч Бога Отця. Він перебуває там і тепер, наш Благословенний Господь!

Любі діти, зараз ми попросаємося з вами, попросається з вами орган, але з вами залишиться Бог і Його Слово. Звертайтеся до Бога у своїх молитвах, звертайтеся до Слова Божого, адже Біблія – Книга життя!

Г. Персел – фанфари.

ДОДАТОК А.

Короткий словничок музичних термінів

А капела (з італ. “хор, що співає в каплиці”) – спів без супроводу. В каплицях, на відміну від великих храмів, органу не було, і хор співав без супроводу “як у каплиці”. А сам хор почали називати капелюю.

Вокальна музика – людський голос, спів, може бути з музичним супроводом і без нього.

Гімн – урочиста пісня.

Духовний гімн – пісня хвали Богу.

Імпровізація (з лат. “несподіваність, раптовість”) – особливий вид творчості, коли твір народжується безпосередньо під час виконання.

Інструментальна музика – виконується одним, декількома або багатьма музичними інструментами.

Класична музика (з лат. “зразковий”) – кращі твори музичного мистецтва всіх жанрів.

Музика – мистецтво, в якому переживання, настрої, ідеї передаються сполученням ритмічно організованих звуків і тонів.

Меса – багатоголосний циклічний хоровий твір, який виконують під час літургії – служби в католицькій церкві.

Мрія – це те, що створене уявою; думка про щось бажане, приємне; предмет бажань, прагнень.

Непрограмна музика – не має конкретної назви, її зміст композитор визначає з позиції світського життя (К. Глюк, “Мелодія”).

Опера (з лат. “твір”) – твір, у якому одна ідея поєднує різні види мистецтва: театр, вокальну та інструментальну (симфонічну) музику, образотворче мистецтво (декорації), іноді хореографію.

Ораторія (з лат. “говорити”, “молитися”) – великий музичний твір для хору, солістів та симфонічного оркестру. Ораторія виникла на рубежі XVI - XVII ст. у Західній церкві як вистава на біблійний сюжет. Ораторією називали також приміщення при храмі, де читали й тлумачили Біблію. Музика супроводжувала проповіді та читання.

Орган – найбільший музичний інструмент. Грають на ньому як на фортепіано, але, на відміну від останнього, орган – не струнний, а духовний інструмент. Краші музиканти світу працювали церковними органістами.

Програмна музика – та, яка має назву й написана на якийсь зазначений сюжет, частіше запозичений із поетичних, літературних чи живописних творів. Назви музичним творам, із якими ми ознайомилися, дали біблійні сюжети: “Глорія” А. Вівальді, “Створення світу” Й. Гайдна, “Аве Марія” Д. Каччіні.

Псалом – пісня з музичним супроводом, призначена для хвали Богу.

Реквієм – траурний вокально-хоровий цикл у Католицькій церкві на сюжет страждань Господа Ісуса Христа.

Симфонія (з гр. “співзвуччя”) – великий інструментальний твір, написаний для симфонічного оркестру.

Спірічуел (з англ. “духовний”) – релігійна пісня африканських рабів. Набув популярності після Громадянської війни в Америці (1861 - 1865 рр.).

Уява – здатність людини створювати, проектувати, припускати або відтворювати що-небудь у свідомості.

Фантазія – творча уява, здатність до творчих вигадок, або ж результат уяви.

Хорал (з гр. “хор”) – церковний спів.

ДОДАТОК Б.

Сучасний словничок музичних термінів

Диск-жокей (з англ. “disc jockey”) – штатний редактор або позаштатний працівник, який розробляє та коментує радіо-програми з популярною музикою (термін з’явився в 1937 р). В дискотеках – розробляє та проводить музичні програми.

Дискотека (з фр. “discotheque”) – танцювально-розважальний заклад, оснащений високоякісною апаратурою для прослуховування музики. Перші дискотеки з’явилися в кінці 50-х років ХХ ст. у Франції.

Імідж (з англ. “image”) – уявлення широкого загалу про

музиканта або групу. Компоненти іміджу: репертуар, стиль виконання, вік, стать, національність, фізичні дані, поведінка на сцені, одяг і т. п.

Популярна музика (з англ. “popular music”) – виникла в ХІХ ст., інтенсивно розвивалася з початку ХХ ст. Найбільш характерні її ознаки: тиражування засобами масової інформації, комерційний характер, стандартизованість музично-поетичної мови, акцент не стільки на творі, скільки на його подачі, розважальність, “легкість” сприйняття.

Рок-музика (з англ. “rock music”) – широка сфера сучасної музики. Сформувалася на рубежі 50-60-х рр. ХХ ст. На сьогодні має багато течій.

Рок-н-ролл (з англ. “rock and roll”) – найбільш рання форма сучасної музики (з’явилася в середині 50-х років ХХ ст), а також назва танцю.

Хіт (з англ. “hit”) – визнання пісні або музичного альбому бестселером.

Хіт-парад – список найпопулярніших протягом певного часу пісень, який друкувався в музичних газетах та журналах, оголошувався радіостанціями, телебаченням.

Шлягер (з нім. “Schlager”) – одна з найбільш ранніх та основних форм популярної музики, танцювальна пісня з текстом любовно-ліричного змісту.

ДОДАТОК В.

Перелік творів для обов’язкового слухання на заняттях

1. “Алілуя” Гендель.
2. “Agnus Dei” Дж. Палестрини.
3. “Аве Марія” Дж. Каччіні.
4. “Адажіо” Альбіноні.
5. “Боже Великий. Єдиний” М. Лисенка.
6. “Блажен муж” з твору “Всенощное бденіє” С. Рахманінова.
7. “Credo” з “Missa Solemnis” Л. Бетховена.
8. “Глорія” А. Вівальді.

9. "Господи, помилуй нас" Т. Петриненка.
10. "Дивлюсь я на небо" у виконанні А. Солов'яненка.
11. "Елегія фа-діез мінор" М. Лисенка.
12. "Жертва вечіря" П. Чеснокова.
13. "Lacrimosa" з "Реквієму" В. Моцарта.
14. "Милість спокою" К. Стеценка.
15. "Мелодія" К. Глюка.
16. "Меса сі-бемоль мажор" (частина №1) Ф. Шуберта.
17. "Misereere" Г. Аллегрі.
18. "Мелодія" Б. Лятошинського.
19. "Мойсей" М. Скорика.
20. "Нехай Бог помилує нас" Б. Фільтц.
21. "Нова радість стала" К. Стеценка.
22. "Отче Наш" М. Леонтовича.
23. "О, покинь, мій духу, села та міста" Г. Сковороди.
24. "Покаяння отверзі мі двері" А. Веделя.
25. "Приїдіте поклонімось" ансамблю "Руставі".
26. "Пісня над піснями Соломона" С. Слонимського.
27. "Роздум" Ж. Массне.
28. "Слава Отцю і Сину, і Святому Духу" Д. Бортнянського.
29. "Смерть і життя" (Частина III, №8) Ш. Гуно.
30. "Stabat Mater dolorosa" з ораторії "Христос" Ф. Ліста.
31. "Sanctus" з "Німецької меси" Шуберта.
32. "Свете тихій" із твору "Всенощное бденіє" С. Рахманінова.
33. "Токата і Фуга ре-мінор" Баха у виконанні А. Швейцера.
34. "Херувимська пісня" О. Кастальського.
35. "Хор Ангелів" (№11) зі "Створення світу" Ф. Й. Гаїдна.
36. "Хорал" № 3 з "Пристрасті за Матвієм" Й. Баха.
37. "Хто ж ви, Божії воїни?" Гуситський гімн.
38. Твори візантійського співу ансамблю стародавнього церковного співу "Стрітення".

ДОДАТОК Г.

Розширений перелік творів і фонограм для прослуховування

ДИСК 1

1. "Заздрість" (6 клас, урок 25).
2. Фонограма.
3. "Правда".
4. Фонограма.
5. "Скромність" (6 клас, урок 9; 5 клас, урок 10).
6. Фонограма.
7. "Наполегливість" (6 клас, урок 23).
8. Фонограма.
9. "Дошкідливість".
10. Фонограма.
11. "Роби добро" (6 клас, уроки 5 та 18).
12. Фонограма.
13. "Сюрприз для друга" (5 клас, урок 11).
14. Фонограма.
15. "Круто бути добрим" (6 клас, урок 20).
16. Фонограма.
17. "Пастир" (6 клас, урок 3).
18. Фонограма.
19. "Чисте серце" (6 клас, урок 11; 5 клас, уроки 5 та 6).
20. Фонограма.
21. "Пробач" (6 клас, урок 17; 5 клас, урок 13).
22. Фонограма.
23. "Духовні плоди" (6 клас, урок 21; 5 клас, уроки 1, 7 та 8).
24. Фонограма.
25. "Люби людей" (6 клас, уроки 15 та 19; 5 клас, уроки 12 та 26).
26. Фонограма.

ДИСК 2.

1. "Сміливість" (5 клас, урок 17).
2. Фонограма.
3. "Божа сім'я" (5 клас, уроки 9 та 15).

4. Фонограма.
5. "Слова" (5 клас, урок 19).
6. Фонограма.
7. "Вальс квітів" (6 клас, урок 8).
8. Фонограма.
9. "Щастя будувати" (5 клас, урок 25).
10. Фонограма.
11. "Україна" (5 клас, урок 16).
12. Фонограма.
13. "Бог-Отець" (5 клас, урок 3).
14. Фонограма.
15. "Мужність" (5 клас, урок 18).
16. "Терпіння" (6 клас, урок 10).
17. "Не словом, а ділом" (6 клас, урок 16; 5 клас, урок 20).
18. "Сварки".
19. "Біблія" (6 клас, урок 1; 5 клас, урок 2).
20. "Бути Супергероєм" (5 клас, урок 4).
21. "Руки" (6 клас, уроки 12 та 24).
22. "Лінь" (6 клас, урок 22).
23. "Батьки і діти" (6 клас, урок 14).
24. "Життя як море" (6 клас, урок 26).
25. "Провідна зірка" (6 клас, урок 2; 5 клас, уроки 23 та 24).
26. "Годинник" (6 клас, урок 4).
27. "Винахідливість і фантазія" (6 клас, урок 13).
28. "Мода".
29. "Багатство не в грошах" (6 клас, урок 7).
30. "Божа Любов" (6 клас, урок 27; 5 клас, уроки 27,28,29).
31. "У Вифлеємі" (колядка) В. Павлік (5 клас, урок 14).
32. "Нова радість" (колядка) В. Павлік (5 клас, урок 14).

ДОДАТОК І.

Тексти пісень для слухання та співу

ПАСТИР

Як пастух з любов'ю про овечок дбає,
Від біди й негоди він їх захищає
Так Ісус – Син Божий нас охороняє,
І в біді ніколи нас не залишає.

Приспів:

Мій найкращий друг – Ісус,
З ним нічого не боюсь,
Вірю, що Ісус завжди зі мною.
Знає кожного ім'я, з ним в безпеці ти і я,
Він піклується про нас з тобою.

Я завжди Ісусу буду довіряти
І слова й поради в серці зберігати.
Хочу всім навколо я добро робити,
Як Ісус навчас у житті чинити.

Приспів.

ЧИСТЕ СЕРЦЕ

В кожного із нас є серце – нашого життя джерельце.
Його треба не бруднити і від злого боронити.
Вчинки погані, недобрі слова плями брудні залишають.
Заздрість, образа, гордість, плітки місця добру не лишають.

Приспів:

З джерела брудного чиста не тече вода,
А із серця злого не іскриться доброта.

В кожного із нас є серце – нашого життя джерельце.
Його треба не бруднити і від злого боронити.
За ним треба слідкувати і лише добром сповняти.

В чистому серці нема місця злу, щира любов там панує.
Лагідне слово, дружбу та мир всім чисте серце дарує.

Приспів:

Серце нехай буде тільки чистим джерелом
І на радість людям сповнене лише добром.

ДУХОВНІ ПЛОДИ

Нам дерева і рослини віддають свої плоди.
Їх дари смачні, красиві смакував напевно ти.
А чи ти, мій друже, знаєш про прекрасні ті плоди,
Що в своєму серці маєш, там ростуть вони завжди.

Приспів 1 (двічі):

Радість і мир, добро і віра, і любов до інших щира,
Милосердя і терпіння – ці плоди – благословіння.

Ти поглянь навколо себе на красу, що дав нам Бог.
Він показує для тебе в цій красі Свою любов.
Якщо Господа полюбиш і відкриєш серце ти,
Дарувати щедро будеш тільки добрі всім плоди.

Приспів 1 (двічі).

Приспів 2:

Хай плоди духовні у серцях зростають,
Щоб було на світі більше доброти.
Ці плоди від Бога нам допомагають
Всіх людей любити й віру беречти.
Приспів 1 (двічі).

ДИСК 2

СМІЛИВІСТЬ

*Слова Віталія Стебенєва,
музика Віктора Пеньковського,
співає Наталія Головка*

Може раптом тобі стало страшно
Від турбот і тривог у житті,
Але ти хочеш бути відважним
Та не можеш підтримки знайти.

Приспів:

Не лякайся, бо у світі є Бог,
Він тебе у біді не покине,
Ти сміливим станеш з Богом удвох,
І твій страх у житті швидко згине.
Ворог тоді не залякає,
Бо з тобою Бог поруч завжди,
Від тривог Сам Господь захищає
І для тебе нема вже біди.

Приспів.

Пам'ятай завжди: у світі є Бог,
Він ніколи тебе не покине.
Ти сміливим будеш з Богом удвох,
І на тебе вже страх більш не вплине.

Бог створив
усіх нас різними,
з'єднав в одну
велику Божу родину.
Усі ми – Божа родина,
а Бог – наш люблячий Отець!

БОЖА СІМ'Я

(5 клас, урок 9 та 15)

*Слова Віталія Стебенєва,
музика Віктора Пеньковського,
співає Наталія Головка*

Ми всі разом є Божа сім'я,
Він з любов'ю створив весь наш світ.
Ось моя рука, подай руку свою,
Разом жити у мирі нам слід.

Приспів:

Ми всі Божа сім'я,
Бог є з нами завжди,
Його славим ім'я
На Землі я і ти.
Він дарує життя,
Щастя, радість та сміх,
Його щира любов
Зігріває нас всіх.
Хай живе радість в серцях,
Божа милість і Божа любов,
Слово Господнє наше життя
Наповняє знову і знов.

Приспів.

СЛОВА

(5 клас, урок 19)

*Слова Віталія Стебенєва,
музика Віктора Пеньковського,
співає Наталія Головка*

Слова, мов хвилі,
Швидкі і бурхливі.
Їх з уст випускаєш

І більш не піймаєш.
Слова, мов стріли,
Сказав і полетіли,
Когось ними ранив
Або навіть зрадив.
Слова, мов сонце,
Що сяє у віконце.
Ти ними зігрієш
І ласку посієш.
Слова, мов квіти,
Даруй всім, щоб радіти,
Лише гарним словом
Свою сповнюю мову.

Приспів: (2 р).

Будь, будь, будь
до слів уважний, друже. (2 р).
Завжди стався небайдуже
Ти до того, що говориш,
Словом що завгодно зробиш.
Словом краще лікувати,
Людам радість дарувати,
Так давайте разом з вами
Світ наповнимо лиш добрими словами.

ВАЛЬС КВІТІВ

(6 клас, урок 8)

*Слова Віталія Стебенєва,
музика Віктора Пеньковського,
співає Наталія Головка*

Душа, ніби квітка,
Бажає цвісти.
Жива їй потрібна
Вода, щоб рости.

Душа хоче світла,
Любові й тепла,
Щоб в ній тільки радість
Квітуча жила.

Приспів:

Хай душа стане садом,
Садівник де є Бог.
Він спасе сад від граду
І від бурь та тривоги.
Бог живою водою
Сповнить душу твою,
І вона заспіває,
Мов птахи у раю.
Душа розквітає,
Коли в ній Бог є,
Він посилає
Їй світло Своє.
Тепло Він дарує
Душі знов і знов,
Тоді в ній панує
І квітне любов.

ЩАСТЯ БУДУВАТИ

(5 клас, урок 25)

*Слова Віталія Стебенєва,
музика Віктора Пеньковського,
співає Наталія Головка*

Не руйнуй свою ти душу,
Краще доброту збирай.
Сповной миром себе, друже,
Теплом серце наповняй.
Не руйнуй свою ти душу,
Бо душа твоя – це храм,

І не твій він є, а Божий,
Бо Сам Бог сказав це нам.

Приспів:

Своє щастя будувати
У житті нам треба всім.
До добра любов складати,
Тоді радість сповнить дім.
Своє щастя будувати
У житті нам треба всім.
Мир, добро, любов з'єднати,
І Господь прийде в наш дім.

У дивовижній країні
ми живемо!
Як щедро Бог
благословив Україну!
Нехай вона стане
ще прекраснішою!

УКРАЇНА

(5 клас, урок 16)

*Слова Віталія Стебенєва,
музика Віктора Пеньковського,
співає Наталія Головка*

Є на світі чудова, прекрасна країна,
Бог створив в ній ліси, поля і моря.
Моє серце радіє, що це ти, Україно,
Де живуть ширі люди різних націй і я.

Приспів:

Моя люба Батьківщино,
Рідна, ніжна Україно.

Хай тебе благословить Господь,
Земле моя:
Хай біда тебе минає,
І пташки в садах співають,
Сонце посмішку дарує,
Любу землю зігрів.
Ти весела і добра, мир в тобі перебуває,
Україно кохана, ти, як матір, одна.
Нехай Божа любов нас усіх наповняє,
Світла пісня про щастя над тобою луна!

Приспів.

БОГ-ОТЕЦЬ

(5 клас, урок 3)

*Слова Віталія Стебенєва,
музика Віктора Пеньковського,
співає Наталія Головка*

Хто із вчених міг створити
Сонце, місяць чи зірки,
Землю лісом насадити
І наповнити річки?
Хто б міг гори збудувати,
Утворити океан
І з любов'ю це віддати
Своїм дітям, тобто, нам?

Приспів:

Хто, скажіть, найкращий вчений,
Хто створив світ нескінченний?
Це наш добрий Бог-Отець,
Всього всесвіту Творець.
Бог – це є найкращий вчений,
Бог створив світ нескінченний.

Він є добрий Бог-Отець,
Всього всесвіту Творець!
Хто за день створив би звірів,
Риб, комах, або птахів?
Так багато різновидів
Утворити хто б зумів?
І хто зміг би поєднати
На землі творіння всі,
Так чудово все з'єднати
У гармонії й красі?

БІБЛІЯ

(6 клас, урок 1; 5 клас, урок 2)

*Слова Л. Стебеневої,
музика В. Лимаренка,
співають А. Бернацька, В. Кличук, Ж. Індюков*

Книга є на Землі,
Зовні схожа на інші,
Та відкривши її,
Ти збагнеш значно більше.
Бо ця книга – “жива”,
Вчить, як треба нам жити,
Її мудрі слова
Здатні серце змінити.

Приспів:

Чудова книга Біблія,
Найкраща серед книг.
Корисного багато так
На сторінках твоїх.
Пригоди та поезія,
Історія буття.
Правдива книга Біблія,
Це добре знаю я.

Розповідь всім вона,
Хто створив світ прекрасний,
Голубі небеса,
Золоте сонце ясне.
І у будь-яку мить
Дасть нам мудрі поради:
Як людей всіх любить,
Цінувати й прощати.

Приспів:

БУТИ СУПЕРГЕРОЄМ

(5 клас, урок 4)

*Слова Н. Астахової,
музика В. Лимаренка,
співає І. Зуєвич*

Може, героєм бажаєш ти стати,
Бути таким, як відомі зірки.
Друже, не треба їх копіювати,
Бог створив саме такого, як ти.

Приспів:

Скільки чудового створено Богом:
Риб, рослини, тварини, птахи,
Тільки за образом Бога Самого
Найдосконалішим створений ти.
Сонце хоча і яскравіше сяє,
Місяць ніколи не заздрив йому,
Бо він своє, особливе щось має,
Щось притаманне йому одному.
Бог заховав в тобі щось особливе,
Ти не лінуйся, і це "щось" знайди,
Може, вважаєш, воно не важливе, -
Бог любить саме такого, як ти.

РУКИ

(6 клас, урок 12 та 24)

*Слова Н. Григорової,
музика В. Пеньковського,
співає І. Зуєвич*

Руки наші можуть грати,
Спритно цвяхи забивати,
Хліб духмяний випікати
І картини малювати.
Будувати, одяг шити.
І з комп'ютером дружити.
Прасувати, вишивати,
Подарунки дарувати.

Приспів:

Руки всюди нам потрібні,
Бо вони слухняні й здібні.
Дав нам Бог їх для добра,
Не робіть руками зла.
Ми руками можем брати,
Але Бог нас вчить давати,
Немічним допомагати,
Міцно друга обіймати.
А ще руки можуть прати,
Смачні страви готувати,
Сторінки книжок гортати,
Літери в слова складати,
Ще й оркестром керувати,
Квіти у букет збирати,
І за все, що руки можуть,
Ми тебе прославим, Боже.

Приспів (2 рази).

ЛІНЬ

(6 клас, урок 22)

Слова Л. Стебеневої,
музика І. Сегеди,
співають А. Бернацька, В. Кличук, Ж. Індюков

Так не хочеться вранці вставати,
І навіщо обличчя вмивати?
А до школи далеко ходити,
Краще вдома мені відпочити.
Марнувати свій час лень навчає – так!
І лінвих собі підкоряє, – егей!
Тих, хто любить у ліжку лежати, -
І не хоче ніяк працювати.

Приспів:

Каже лень: “Ти туди не ходи”.
Каже лень: “Ти того не роби,
Хай хтось інший це зробить за тебе.
Ти завжди думай тільки про себе”.

Так не хочеться вранці вставати,
І навіщо обличчя вмивати?
А до школи далеко ходити,
Краще вдома мені відпочити.

Працелюбним ти бути старайся – так!
І від ліні завжди відвертайся, – так!
Бо без праці не будеш щасливим, – так!
Тож не будь, любий друже, лінним.

Приспів:

І тоді успіх матимеш ти,
Досягнеш безумовно мети,

Як не будеш із лінню дружити –
Зможеш добре і радісно жити.

БАТЬКИ І ДІТИ

(6 клас, урок 14)

*Слова Л. Стебеневої,
музика В. Пеньковського,
співають В. Кличук, С. Нестерець*

Нас з дитинства доглядають,
Свою ласку виявляють,
Перші кроки вчать робити,
Жити дружно, всіх любити.

Приспів:

Поважайте і любіть
Рідних неньку й тата.
Ласку їх і доброту
Треба вам цінувати.
Ви для них, наче скарб,
Про який вони дбають.
День за днем все життя
Бережуть і плакають.
Нас матуся кличе зранку
До пахучого сніданку.
Тато рідний дасть пораду
І навчить казати правду.
Коли сумно, пригорнуся
Я до тата чи матусі.
І без слів нас зрозуміють,
Приголублять, пожаліють.

ЖИТТЯ ЯК МОРЕ

(6 клас, урок 26)

*Слова Л. Стебеневої,
музика В. Лимаренка,
співає І. Зуєвич*

Так море схоже на життя,
Де можеш ти також зустріти
Тривоги, радість і печаль,
І сонце й дощ, і бурю й вітер.

Приспів:

Та ніколи не залишить милосердний Бог.
Ісус нас охороняє від усіх тривог.
Якщо курс в житті втрачаєш
І робити що не знаєш,
Ти звернись мерщій до Нього,
І надасть Він допомогу
У життєвих бурях.

Капітани не нудьгують,
Бо вони весь час мандрують.
У біноклі поглядають,
Океани підкоряють.

ПРОВІДНА ЗІРКА

(6 клас, урок 2; 5 клас, уроки 23 та 24)

*Слова Л. Стебеневої,
музика І. Сегеди,
співають А. Бернацька, В. Кличук, Ж. Індюков*

Коли надворі вечоріє,
То бачу в небі зірку я.
Теплом своїм вона зігріє
І сповістить, що ніч прийшла.

Полярна зірка допоможе
Знайти дорогу морякам.
Зірок естрадних знає кожен,
Вони відомі добре нам.

Приспів:

Серед всіх зірок – Зірка є одна,
І ніколи вона не згасає.
Це Ісус Христос – Зірка провідна,
Світлом правди й добра людям сяє.

Якщо орієнтир втрачаю,
Дивлюсь на Зірку всіх зірок.
Ісус з любов'ю направляє,
І впевненим стає мій крок.
Легкі з ним будь-які стежини,
Бо він освітлює мій шлях.
З Ісусом кожної хвилини
Щасливим почуваюсь я.

Приспів.

ГОДИННИК

(6 клас, урок 4)

*Слова Л. Стебеневої,
музика В. Лимаренка,
співають А. Бернацька, В. Кличук, Ж. Індюков*

Вранці чую: “дзень-дзелень”,
Розбудив мене будильник.
“Час розпочинати день!” –
Всім нагадує годинник.
Швидко вмю я лице,
Досить в ліжечку лежати.
День нам успіх принесе,
Якщо час не марнувати.

Приспів:

Тік-так, рухаються стрілки,
Тік-так, швидко, без зупинки.
Не повернеш час, він, мов птах, летить,
І тому його ви, друзі, бережіть.
Тік-так, рухаються стрілки,
Тік-так, швидко, без зупинки.
Помолитись теж, не забудьте ви,
Щоб на цілий день вас Бог благословив.
Витрачайте мудро час,
День навчайтесь планувати.
Буде все у вас гаразд,
Зможете ви все встигати.
Добрі справи теж робіть,
А також не забувайте
І для інших час знайти,
Щиро всім допомагайте.

ВИНАХІДЛИВІСТЬ І ФАНТАЗІЯ

(6 клас, урок 13)

*Слова Л. Стебеневої,
музика В. Пеньковського,
співають А. Бернацька, В. Кличук, Ж. Індюков*

Створив хтось комп'ютер, а хтось вертоліт,
Придумали поїзд, літак, теплохід.
Трамвай, телефон, телевізор, годинник
Своїми руками створила людина.
Каструля і дзеркало, чайник, стілець.
Лінійка, чорнила, папір, олівець. . .
с безліч речей, їх не перелічити -
Усе це фантазія може створити.

Приспів:

Винахідливість і розум Бог людині дав
І фантазією щедро всіх обдарував,
Щоб могли ми майструвати,
Зручні речі розробляти
І все те, що необхідно, для життя нам мати.
Фантазію дивну Бог дав і тобі.
Ти використовуй її у житті -
Коли щось майструєш,
Чи страву готуєш,
Або на папері малюнок малюєш.

Приспів (2 рази).

МОДА

*Слова Л. Стебеневої,
музика В. Пеньковського,
співає І. Зуєвич*

Навкруги погляну я –
Безліч модного вбрання;
Для зими, весни і літа
Стильно й гарно одяг шитий.
Можна навіть розгубитись.
Перш, ніж щось собі купити.
Та в житті не головне
Мати модне все її нове.

Приспів:

Пам'ятати треба всім,
Модним бути хто бажає:
Без красивої душі
Одяг цінність всю втрачає.
Мода зміниться, міне,
І яскравість одяг втратить.

Ви ж піклуйтеся про те,
Щоб прекрасну душу мати.
Не сумуй, що одяг твій
Вже не модний, не новий,
Можна навіть у старому
Виглядати, як в новому.
Якщо душу гарну маєш
І в житті добра шукаєш,
Цінуватимуть тебе
Всі таким, який ти є.

За гроші не купиш
ні друга,
ні здоров'я.
Справжнє багатство -
це любляче серце!

БАГАТСТВО НЕ В ГРОШАХ

(6 клас, урок 7)

*Слова Л. Стебеневої,
музика В. Пеньковського,
співають А. Бернацька, В. Кличук, Ж. Індюков*

Якщо ти мрієш скарб знайти,
Заможним дуже хочеш бути,
Щоб купувати все собі,
І щастя у житті здобути -
Ти можеш світ весь обійти
І у людей всіх запитати -
В багатстві щастя не знайти,
В грошах не слід його шукати.

Приспів:

Грошей безліч ти можеш мати
Та дружбу й любов за них не придбати.
Цінуєш не золото і гроші,

А мир, добро й друзів хороших.
Добро дорожче за скарби
І над усе у світі цінне.
Тож ти завжди добро роби,
Щасливим будеш неодмінно.
Також будь щедрим до людей,
Ніколи не скупись давати.
Благословить сам Бог тебе,
В душі ти будеш щастя мати.

Приспів.

БОЖА ЛЮБОВ

(6 клас, урок 27; 5 клас, уроки 27, 28, 29)

*Слова Л. Стебеневої,
музика В. Пеньковського,
співають А. Бернацька, В. Кличук, Ж. Індюков*

Дякуєм Тобі, Господь, за те, що Ти нас любиш
Хворих дивно зцілюєш, молитву нашу чуєш,
Від незгод і зла завжди Ти нас охороняєш,
Всі потреби наші знаєш і допомагаєш.

Приспів:

Бог любить мене,
Бог любить тебе,
Бог любить усіх на світі людей:
Він дбає про нас
У будь який час.

Безмежно Бог любить всіх нас:
Ти однаково всіх любиш – і слабких, і сильних,
І великих, і маленьких, і багатих й бідних.
Любиш нас безмежно Ти, бо ми Твоє створіння.
І з небес даруєш нам Свої благословіння.

Приспів.

У житті якщо ти станеш Богу довіряти,
Буде Він, як вірний друг, тобі допомагати.
Треба тільки своє серце перед Ним відкрити
І в своє життя Ісуса широко запросити.

Приспів.

ДОДАТОК Д.

Музика Баха дисциплінує туристів

Духовні кантати й твори для органа великого німецького композитора Йогана Себастьяна Баха, що звучать протягом дня між ранковою та вечірньою месами в мюнхенській церкві св. Михаїла, мають дивовижну властивість дисциплінувати численних туристів, які відвідують цю церкву, що розташована в пішохідній зоні старого міста баварської столиці. Про це повідомив служник церкви св. Михаїла пан Беккер, пославшись на позитивні результати експерименту, який тривав протягом останніх п'яти років.

Церква знаходиться в самому центрі міста, і її відвідують тисячі туристів, мета яких – побувати в крипті, де знаходяться гробниці баварських герцогів і королів. Паломники з країн СНД теж ідуть у церкву – вклонитися мощам святих Косми й Даміана Аравійських, які з середини XVI ст. знаходяться тут в особливому релікварії.

Доступ до релікварію можливий протягом дня. При цьому в церкві відсутні охоронці й навіть камери спостереження, але звучать музичні записи, трансльовані з компакт-дисків. Часто звучить і “жива” музика, яку виконують мюнхенські органісти. Вони приходять у храм, щоб репетирувати виконання творів Баха. Служники церкви давно помітили, що туристи, мимоволі слухаючи органну музику, дотримуються загальноприйнятих правил поведінки, менше обманюють продавців, коли купують у храмі свічки, а також книги, буклети та іншу ізопродукцію.

Методику дисциплінування музикою Баха відвідувачів церкви св. Михаїла нині беруть на озброєння й інші мюнхенські церкви. Дослідження, проведені німецькою поліцією в десяти найбільших містах ФРН, довели, що у Мюнхені найнижчий показник злочинності. Місто вже декілька років утримує першість серед мегаполісів країни, де найменше крадіжок відбувається в церквах.

Тим не менш, істотним стримуючим фактором є не тільки музика Баха, а й повсюдне збільшення кількості сигнальних центрів та відеокамер, розширення штату детективів і контролерів, яких, однак, досі немає в церкві св. Михаїла.

З газети

ДОДАТОК Е.

Єпископ Іларіон (Алфєєв)

В КОЖНІЙ МУЗИЦІ – БАХ. . .

В музиці Баха є щось універсальне, вселенське, всеохоплююче, як писав поет Йосиф Бродський, "...В кожній музиці – Бах, у кожному з нас – Бог". Бах – явище всехристиянського масштабу. Його музика – поза конфесійними рамками, вона єкуменічна в первісному значенні цього слова, бо належить усевітю і кожному його громадянину. Баха можна назвати православним композитором у тому значенні, що протягом усього життя він вчився правильно славити Бога: свої партитури він прикрашав написами "Одному Богу слава" ("Soli Deo gloria"). "Ісусе, допоможи" ("Jesu, juva"), причому ці написи були для нього не словесними формулами, а свідченням віри, яке пронизувало всю його творчість. Музика для нього була служінням Богу. Бах був істинним католиком – у властивому розумінні грецького слова "кафолікос", яке означає "цілісний", "загальний", "вселенський", бо він сприймав церкву як вселенський організм, як всезагальне славослів'я, звернене до Бога, і свою музику вважав лиш одним із голосів у хорі співців Божої слави. І звичайно ж, Бах протягом усього життя лишився вірним сином своєї власної церкви – лютеранської. Що ж, як висловився Альберт Швейцер, істинною релігією Баха було навіть не ортодоксальне лютеранство, а містика. Музика Баха глибоко містична, бо базується на тому досвіді молитви та служіння Богу, який виходить за межі конфесійних рамок і стає надбанням усього людства.

Як і кожен пророк, у своїй країні та вчасно Бах не був посправжньому оцінений. Його, звичайно, знали як чудового органіста, але ніхто не усвідомлював його гігантського композиторського масштабу. Тоді всією Німеччиною гриміла слава Карла Філіппа Телемана – композитора, чіє ім'я тепер мало кому відоме. Генделем же тоді захоплювалася вся Європа.

По смерті Бах був майже відразу й майже повністю забутий. Видане посмертно "Мистецтво fugи" – величний шедевр

композиторського мистецтва, твір незмірної духовної глибини – виявився незатребуваним: сину Баха, Карлу Філіппу Еммануелю, не вдалося продати й тридцяти екземплярів; і врешті довелося пустити з молотка навіть матриці цього видання, щоб покрити всі витрати.

В XVIII ст. власне Еммануель Бах вважався великим композитором, про твори ж його батька – Йоганна Себастьяна – знало лише декілька людей. Розповідають, що одного разу Моцарт, опинившись у церкві св. Фоми в Лейпцигу під час виконання мотетів Баха, почувши всього декілька тактів бахівської музики, закричав: “Що це?” – і весь перетворився на слух. По закінченні виконання він вимагав, щоб йому показали всі партитури Баха, які зберігалися там. Партитур не було, але знайшлися голоси. Й ось Моцарт, розіклавши голоси на руках, на колінах, на найближчих стільцях, почав переглядати їх і не відірвався, доки не закінчив читання. Вплив Баха, безумовно, позначився й на найбільшому й найглибшому з творів Моцарта – “Реквіємі”. Власне, Моцарт був одним із небгатьох винятків: більшості музикантів XVIII ст. навіть ім'я Йоганна Себастьяна Баха було невідомим.

Відродження інтересу до Баха в XIX ст. пов'язане з іменем Мендельсона. “Цей лейпцизький кантор – Боже чудо, зрозуміле і все ж загадкове” – промовив Мендельсон, ознайомившись із партитурами творів Баха. Коли 20-річний Мендельсон у 1829 р. виконав у Лейпцизі “Страсті за Матвієм”, це стало справжнім тріумфом – істинним відродженням до життя музики найвеличнішого з композиторів, яких коли-будь знала історія. з тих пір про Баха більш не забували, і слава його з роками тільки зростала. Всі великі композитори після Мендельсона, з Бетховеном і Брамсом, Шостаковичем і Шнітке включно, зверталися до Баха як до невичерпного джерела музичного й духовного натхнення. І якщо в “галантному” XVIII ст. музика Баха вийшла з моди, бо застаріла й почала здаватися нудною, то й у XIX ст., і в XX ст., і нині, на початку XXI ст., музика Баха як ніколи сучасна. Бах із його глибиною й трагізмом особливо близький людині нашого часу, яка пережила весь жах і всі потрясіння XX ст. й остаточно втратила віру у всі гуманістичні спроби змінити світ без Бога. Людству знадоби-

лося декілька століть, щоб усвідомити, що Бах усвідомлював усією своєю істотою: нема й не може бути на землі істинного щастя, крім одного, – служити Богу й славити Його.

Сам Бах вирізнявся глибоким смиренням і ніколи не гордився. Найголовнішою позитивною якістю характеру він вважав працелюбність. На запитання про те, як він досягнув такої досконалості в мистецтві, Бах скромно відповідав: “Мені довелося бути зразковим. Хто буде таким же зразковим, досягне того ж”. Бах завжди вважав себе учнем, а не вчителем. Дитиною, а потім юнаком при світлі свічки, таємно від батьків переписував партитури старих німецьких майстрів, пішки ходив за багато верст слухати гру знаменитого німецького органіста Дітріха Букстехуде. Навіть у зрілому віці він не переставав переписувати музику Палестринни, Фрескобальді, Телемана, робив переспіви музики Вівальді та інших італійських композиторів, у яких протягом життя покірно вчився композиторського мистецтва.

Бах жив у епоху бароко, та його музика не зумовлена її особливостями. Більше того, Бах як композитор свідомо абстрагувався від викликів свого часу. Епоха Баха прикметна стрімким рухом мистецтва в напрямку секуляризації та гуманізації: на перший план все більше висувається людина з її стражданнями й вадами, все менше місця в мистецтві лишається для Бога. Вже сини Баха житимуть в “галантному віці” з його легковажністю. В Баха ж усе навпаки: з роками в його музиці лишається все менше людського, все більше Божественного. В музиці пізнього Баха більше від готики, ніж від бароко: подібно до старих готичних соборів Німеччини, вона вся спрямована в небо, до Бога. Останні твори Баха – “Музичне приношення” та “Мистецтво фуги” – остаточно відвертають нашу увагу від епохи бароко назад у часи Букстехуде і Шахельбея.

Й тут ми підходимо до ключового моменту: мистецтво Баха не було “мистецтвом” у сучасному розумінні, воно не створювалося заради мистецтва. Кардинальна відмінність між мистецтвом античності й середньовіччя, з одного боку, й мистецтвом нового часу, з іншого – в його спрямованості: античне й середньовічне мистецтво було спрямоване до Бога, нове ж орієнтується на людину. Головним критерієм істинності в

древньому мистецтві є вірність традиції, закоріненість у досвід попередніх поколінь. В Новому Часі головним критерієм справжнього мистецтва стає його оригінальність, новизна, несхожість на будь-що зі створеного до нього. Бах стояв на межі цих двох культур, двох світоглядів, двох протилежних поглядів на мистецтво. І він безумовно лишався частиною тієї культури, яка була закорінена в традиції, в культурі, в богослужінні, в релігії й яка тільки після Баха відбрунькувалася від своїх релігійних коренів.

Бах не прагнув бути оригінальним, не прагнув будь-що створити щось нове. Щоразу, сідаючи за новий твір, він насамперед програвав для себе твори інших композиторів, із яких черпав натхнення. Він не боявся запозичувати в інших теми, які часто клалися в основу його фуг, хоралів, мотетів, кантат і концертів. Бах відчував себе не ізольованим генієм, який би піднявся над своїми сучасниками, а насамперед невід'ємною складовою великої музичної традиції, до якої належав. І таємниця вражаючої оригінальності, неповторності, новизни його музики – власне в тому, що він не відмовлявся від минулого, а спирався на досвід своїх попередників, до яких ставився з трепетом.

Бах був людиною церкви. Він був не просто глибоко віруючим лютеранином, а й богословом, який добре розумівся на релігійних питаннях. В його бібліотеці було повне зібрання творів Лютера, а також такі, як “Істинне християнство” Арндта – книга, яку в Росії XVIII ст. читали святителі Дмитрій Ростовський і Тихін Задонський.

Про лютеранство Баха і його часу можна говорити багато, та найголовніше, на наш погляд, – у наступному. Багато сучасних православних і католиків звикли мислити себе носіями церковної Традиції (з великої букви), а лютеран та інших протестантів – як представників ліберального, полегшеного, напівцерковного християнства. В епоху Баха справи були зовсім інші. Лютеранство історично виникло як реакція на ті недоліки середньовічної католицької церкви, які сприймалися як спотворення первісної чистоти, суворості і ясності християнської віри та церковної практики. Головним прагненням лютеран було повернути християнство до того, що вони вва-

жали початковою традицією, яка починалася з перших століть християнства. З багатьох причин їм не вдалося цього зробити. Але був великий потяг до традиційного, істинного християнства, до того християнства, яке, як вважав Лютер і його послідовники, було втрачено в середньовічному католицтві. І лютерани створили свою Традицію, якої суворо дотримувалися протягом кількох століть.

Один відомий сучасний богослов, на схилі літ повернувшись із лютеранства в православ'я, в своїй книзі “Бах як богослов” висловив думку про те, що, якби всі поетичні твори Лютера були чомусь на сьогодні втрачені, їх без зусиль можна було б відтворити з бахівських партитур. Справді, Бах поклав на музику більшість церковних гімнів Лютера. Саме ці гімни лягли в основу тієї церковної традиції, яку так старанно створювали лютерани часів Баха. І сам Бах був частиною цього творчого процесу.

В часи Баха світ уже почав рухатися до тої прірви революційного хаосу, який у період з кінця XVIII до початку XX ст. охопить усю Європу. Молодим сучасником Баха був Вольтер, гуманіст і деїст, пророк ідей Просвітництва. Через 40 років після смерті Баха вибухнула французька революція, що стала першою в ряду кривавих переворотів, здійснених в ім'я “прав людини”, які забрали мільйони людських життів. І все це робилось заради людини, знов, як і в дохристиянські, язичницькі часи проголошеної “мірилом усіх речей”. А про Бога як Творця і Пана Всесвіту почали забувати. У вік революції люди повторили помилки своїх древніх предків і почали будувати вавилонські вежі – одну за одною, а вони – одна за одною – падали й ховали будівничих під своїми уламками.

Бах жив поза цим процесом, бо все його життя протікало в іншому вимірі. Воно було підпорядковане не мирському, а церковному календарю. До кожної неділі Бах повинен був написати “свіжу” кантату, до Страсного тижня – “Страсті” за Матвієм або Іоаном; до Пасхи – “Пасхальну ораторію”, до Різдва – “Різдвяну”. Власне цим ритмом церковних свят, ритмом священних дат визначався весь лад його життя. Культура його часу все далі відходила від культу, а він усе глибше пізнавав глибини культу, глибини молитовного споглядання.

Світ усе швидше гуманізувався й дехристиянізувався, філософи змагалися в винайденні теорій, які мали б ошчасливити людство, а Бах співав Богу хвалу із глибин серця.

На рубежі ХХІ ст. ми ясно бачимо: ніякі негаразди не могли похитнути любов людства до Баха, як не можуть вони похитнути любові душі людської до Бога. Музика Баха продовжує залишатися тою скелею, об яку розбиваються всі хвилі “житейського моря”.

БІБЛІОГРАФІЯ

Антонюк В. Традиції української вокальної школи: наукове дослідження. За ред. М. Кондратюк. – К. : Українська ідея, 1998.

Барсова І. Книга об оркестре. – М. : Музика, 1969.

Бэлза И. История чешской музыкальной культуры. – М., 1959.

Вінюкова В. Кам'янець-Подільський історичний музей-заповідник "Подільянин", 2002.

Згорж Антонин. Один против судьбы // Письма Бетховена. – Москва: Правда, 1987.

Кабалевский, Д. Ровесники. Беседы о музыке для юношества [выпуск первый]. – М. : Музыка, 1981.

Кленов, А. С. Я пізнаю світ // Дитяча енциклопедія. – К. : Школа, 2005.

Коменский, Я. А. Великая дидактика. – Москва: Учпедгиз, 1955.

Костакєва, М., Захарієва, С., Крєстєва, С. Музыка 8 клас. – София: Просвета, 1991.

Одарченко, П. Шедрівки // Енциклопедія українознавства: В 10 томах / Головний редактор В. Кубійович. – Париж, Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954–1989.

Ринкер Ф., Майер Г. Библиейская Энциклопедия Брокгауза. Christlishe Verlagsbuchhandlung Paderborn. Korntal. 1999.

Способин И. В. Музыкальная форма. – М. : Музгиз, 1962.

Чесноков П. Г. Хор и управление им. – М. : Музгиз. 1961.

Черемський К. Шлях звичаю. – Харків: Глас. 2002.

Шевченко, Т. Зібрання творів: У 6 томах. – К., 2003. – Том 1: Поезія 1837–1847.

Штейнпресс Б. С., Ямпольский И. М. Энциклопедический музыкальный словарь. Советская энциклопедия. – М., 1966.

Bienkowski, P., Millard, A. Dictionary of the Ancient Near East. British Museum. London. 2000.

Oesch, H. Guido von Arezzo. Bern. 1954.

Tracshel-Pauli. Ernst. Geistliche Music. 5270 Gummersbach. West Germany. 1984.

Інтернет-джерела:

<http://www.QuantumTouch.Com/practitioners>

<http://kmstudio.com.ua/index.php?nma=cherem&fla=stat&nm=-200>

<http://litopys.org.ua/litop/lit05.ht>

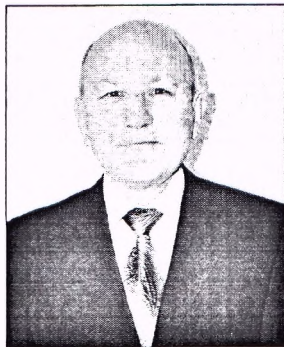
<http://litopys.org.ua/shevchenko/shev142.htm>

http://www.ru.wikipedia.org/wiki/Лист_Ференци-90к

http://www.ru.wikipedia.org/wiki/Швейцер,_Альберт-76к

http://www.ru.wikipedia.org/wiki/Бах,_Иоганн_Себастьян – 200k
<http://www.umka.com.ua/ukr/catalogue/church/the-worship-singing-of-the-hellas-church.html> – 53k –
<http://www.specialradio.ru/p&d/?id=98>
<http://www.otchestvo.org.ua/main/20084/234.htm>
<http://gpu-ua.info/index.php?&id=239106>
<http://www.pokrova.uacity.com/index.php?newsid=381>
<http://www.day.kiev.ua/13817/>
<http://national-music.info/blog/2008/04/28/gruzinskaya-duhovnaya-muzyka/>

ПРО АВТОРІВ

Жуковський Василь Миколайович, доктор педагогічних наук, професор, декан гуманітарного факультету Національного університету "Острозька академія".

З початку 1990-х років займається питаннями виховання молоді на християнських моральних цінностях. Організатор 14 Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференцій під загальною назвою "Виховання молоді на християнських моральних цінностях".

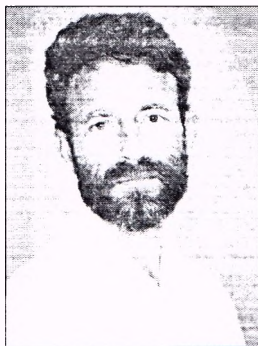
Під керівництвом Жуковського В. М. підготовлено навчально-методичні комплекси з основ християнської етики для 5-6 класів, які отримали гриф "Рекомендовано Міністерством освіти й науки України".

Петровський Володимир Васильович мешкає в місті Южному Одеської області.

Має вищу музично-педагогічну та богословську освіту, яку здобув в Болгарії. Керівник зразкового дитячого хору "Промінець", – лауреата міжнародних та всеукраїнських конкурсів та фестивалів при місцевому Палаці творчості дітей та юнацтва.

Є автором багатьох духовних творів та обробок українських духовних пісень. Серйозно захоплювався різними жанрами музики, але, зрештою, прийшов до музики духовної – прекрасного й чистого першоджерела, що тече до людини з неба. Саме духовна музика, – переконаний він, і ніяка інша, – може наповнити душу людини справжнім спокоєм та вищим сенсом життя, бо розповідає про Бога. Тому всім, а особливо дітям, вкрай необхідно відкрити для себе це джерело, і ця відповідальна місія лежить на викладачах християнської етики.

Володимир Васильович вірить, що майбутнє України неможливе без християнської етики, а християнська етика не може бути добре донесена до дітей без духовної музики.

Макогнюк Світлана Вікторівна народилася 31 жовтня 1967 року в м. Дрогобич Львівської обл. Одружена, мати двох дітей, проживає у м. Хмельницькому.

Закінчила Бердичівське педагогічне училище за фахом “учитель музики, музичний вихователь”; Рівненський державний педагогічний інститут за фахом “музика”; магістратуру Хмельницького гуманітарно-педагогічного інституту за спеціальністю “Управління навчальним закладом”; Національний університет “Острозька академія”, де здобула освітньо-кваліфікаційні рівні: бакалавр філософії та спеціаліст релігієзнавства.

Працювала вчителем музики, керівником вокального ансамблю, керівником театрального гуртка в загальноосвітній школі, ведучою концертів органної музики в обласній філармонії, волонтером в громадських організаціях: по роботі з безпритульними дітьми, з організації дитячих програм в школах-інтернатах області, літніх дитячих таборах відпочинку.

З 2008 р. викладає курс “Музика і спів на уроках християнської етики” в інститутах післядипломної педагогічної освіти педагогічних кадрів.

ЗМІСТ

СИЛА МУЗИКИ.....	3
МУЗИКА І СПІВ НА УРОЦІ ХРИСТИАНСЬКОЇ ЕТИКИ.....	12
<i>Методичні рекомендації для вчителя зі слухання музики.....</i>	<i>13</i>
<i>Методичні рекомендації для вчителя зі співу.....</i>	<i>18</i>

5 КЛАС

УРОК 1. ХРИСТИАНСЬКА ЕТИКА – НАУКА ПРО ХРИСТИАНСЬКУ МОРАЛЬ.....	22
УРОК 2. БІБЛІЯ – СЛОВО БОЖЕ ДО ЛЮДИНИ.....	25
УРОК 3. СТВОРЕННЯ СВІТУ.....	27
УРОК 4. ЛЮДИНА – ПРООБРАЗ БОГА.....	30
УРОК 5. ДОБРО І ЗЛО.....	32
УРОК 6. СУМЛІННЯ – ГОЛОС БОЖИЙ У ДУШІ (СВЯТА ТРИЦІЯ).....	34
УРОК 7. БІБЛІЯ ПРО ПРАВЕДНІСТЬ І ВІРНІСТЬ.....	36
УРОК 9. ЗАКОНИ БОЖІЙ ЛЮДСЬКІ (ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ).....	38
УРОК 10. ГОРДИНЯ ТА ЗАРОЗУМІЛІСТЬ.....	40
УРОК 11. ГОСТИННІСТЬ ТА ЦЕДРІСТЬ.....	42
УРОК 12. ЛЮБОВ ЯК ВИЯВ САМОВІДДАНОСТІ.....	44
УРОК 13. ВМІННЯ І ПРОЦІАТИ.....	47
УРОК 14. НАРОДЖЕННЯ ІСУСА ХРИСТА.....	49
УРОК 16. ЛЮБОВ ДО СВОГО НАРОДУ.....	51
УРОК 17. ВІРА ТА ДОВІРА.....	53
УРОК 18. МУЖНІСТЬ І НЕПОХИТНІСТЬ ПЕРЕКОНАНЬ.....	55
УРОК 19. МУДРІСТЬ ЯК БОЖИЙ ДАР.....	57
УРОК 20. СЛУЖІННЯ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ПОКЛИКАННЯ (ПРОРОК ІСАЯ).....	59
УРОК 21. ОЧІКУВАННЯ НА СПАСИТЕЛЯ ЛЮДСТВА.....	61
УРОК 22. БЛАГОВІЩЕННЯ.....	63

УРОК 23. ДИТИНСТВО ІСУСА ХРИСТА (ДИТИНСТВО В ЖИТТІ ЛЮДИНИ).....	64
УРОК 24. СЛУЖІННЯ ІСУСА ХРИСТА.....	66
УРОК 26. ДВІ ЗАПОВІДІ ЛЮБОВІ.....	68
УРОК 27. СТРАЖДАННЯ ІСУСА ХРИСТА.....	70
УРОК 28. ВОСКРЕСІННЯ ІСУСА ХРИСТА.....	71
УРОК 29. ІСУС ХРИСТОС – СПАСИТЕЛЬ ДУШІ ТА ТІЛА (ХТО ТАКИЙ МЕСІЯ).....	73

6 КЛАС

УРОК 1. ЄВАНГЕЛІЄ – ДОБРА НОВИНА.....	76
УРОК 2. ІСУС ХРИСТОС – УЧИТЕЛЬ.....	78
УРОК 3. ІСУС НАВЧАЄ ПРИТЧАМИ.....	80
УРОК 4. МЕТА ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ І ЗАСОБИ ЇЇ ДОСЯГНЕННЯ.....	82
УРОК 5. ПРАВИЛЬНА ОСНОВА ЖИТТЯ.....	84
УРОК 7. ВИБІР ЦІННОСТЕЙ.....	86
УРОК 8. СЛУХАТИ ТА СПРИЙМАТИ СЛОВА ПРАВДИ.....	87
УРОК 9. ГОРДИНЯ ТА СМИРЕННЯ.....	89
УРОК 10. ТЕРПІННЯ І СПРАВЕДЛИВІСТЬ.....	91
УРОК 11. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНКИ.....	93
УРОК 12. ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ. ВИНАГОРОДА ЗА ПРАЦЮ.....	95
УРОК 13. ПЛЕКАЙМО СВОЇ ТАЛАНТИ.....	97
УРОК 15. ПОСЛУХ І НЕПОСЛУХ.....	99
УРОК 16. ПОВАГА ДО ЛЮДЕЙ.....	100
УРОК 17. СПІВЧУТТЯ ТА МИЛОСЕРДЯ.....	102
УРОК 18. ВМІННЯ ПРОЦІАТИ.....	104
УРОК 19. ЦІННІСТЬ ДОБРИХ СПРАВ.....	106
УРОК 20. УНІВЕРСАЛЬНИЙ МОРАЛЬНИЙ ЗАКОН.....	108
УРОК 22. ПОШИРЕННЯ ДОБРА У СВІТІ.....	110
УРОК 23. ОСНОВА РАДОСТІ.....	111
УРОК 24. ВІДПОВІДАЛЬНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЖИТТЯ.....	113
УРОК 25. НАПОЛЕГЛИВІСТЬ У ДОБРИХ СПРАВАХ.....	115

УРОК 26. ЩЕДРІСТЬ І ЖАДІБНІСТЬ.....	117
УРОК 27. СПРАВЕДЛИВІСТЬ І ВИНАГОРОДА.....	119
УРОК 28. ОСТАТОЧНА ПЕРЕМОГА ДОБРА НАД ЗЛОМ.....	120
УРОК 29. СВІТЛО ДЛЯ СВІТУ.....	122
<i>Урок-концерт до свята Різдва Христового “Зірка Віфлеєму”.....</i>	<i>124</i>
<i>Урок-концерт “Біблія – Книга життя”.....</i>	<i>128</i>
<i>Додаток А.....</i>	<i>135</i>
<i>Додаток Б.....</i>	<i>136</i>
<i>Додаток В.....</i>	<i>137</i>
<i>Додаток Г.....</i>	<i>139</i>
<i>Додаток Ґ.....</i>	<i>141</i>
<i>Додаток Д.....</i>	<i>161</i>
<i>Додаток Е.....</i>	<i>162</i>
<i>Бібліографія.....</i>	<i>168</i>
<i>Про авторів.....</i>	<i>170</i>

Жуковський В. М., Петровський В. В., Макогнок С. В.

**Музика і спів
на уроках християнської етики**

Навчально-методичний посібник для учнів 5-6 класів

Технічний редактор *Свинарчук Р. В.*

Комп'ютерна верстка *Крушинської Н. О.*

Художнє оформлення обкладинки *Свинарчука Р. В.*

Формат 42x30/4. Папір офсетний. Друк різнографія.
Ум. друк. арк. 5,12. Гарнітура "PetersburgС"
Наклад 280 прим.

Видавництво Національного університету "Острозька академія"
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідомство про державну реєстрацію
РВ №1 від 8 серпня 2000 року.

